SERGE BONNET
RADOVAN GRGEC
TOMO VEREŠ

NEO-KLERIKALIZAM I PUČKI KATOLICIZAM

HKD

novi vidici 9

Bonnet—Grgec—Vereš:

NEOKLERIKALIZAM I PUĆKI KATOLICIZAM

NOVI VIDICI br. 9
Uredio: Radovan Grgec
Izdalo: HKD sv. Ćirila i Metoda , Zagreb
Tisak: GIP »Štampa«, Osijek

Serge BONNET
Radovan GRGEC
Tomo VEREŠ

NEOKLERIKALIZAM I PUČKI KATOLICIZAM

Hrvatsko književno društvo
sv. Ćirila i Metoda
Zagreb 1978.

IVANU PAVLU I,
koji je u kratko vrijeme
svojega pontifikata
osvojio svijet,

HKD SV. ĆIRILA I METODA

Radovan GRGEC

CRKVA SIROMAŠNIH I PUČKA RELIGIOZNOST

Možda je za nas najaktualniji upravo problem neoklerikalizma i pučke religioznosti, i to u Crkvi XX. stoljeća koja se, barem u nekim bogatim zemljama Zapada, sve više udaljuje od Crkve siromašnih i progonjenih, kakva je ona uglavnom bila u vrijeme svojega osnutka. Kršćanima našega vremena evanđeoska blaženstva zvone nekako drugačije nego nekadašnjim kršćanima te upadaju u napast da ih »reinterpretiraju« po svojoj želji premda neprestano govore o »ressourcementu«, tj. o vraćanju na izvore. Zaboravljaju da će Besjeda na gori uvijek biti »tvrd govor« mudrima ovoga svijeta i da se ta ludost i sablazan ne može ukloniti nikakvim »prerađivanjem« ili »reinterpretacijom«. I upravo taj evanđeoski »šok« i izazov ljudima svih vremena ostaje uvijek aktualan u svim epohama i u svim ambijentima. To je ono »novo i staro« u kojemu »aggiornamento« i »ressourcement« jesu u biti ne nešto međusobno suprotno nego jedno te isto.

Kada smo prije više od deset godina započeli sa serijom »Novi vidici«, željeli smo u okvirima naše svetojeronimske odn. ćirilometodske izdavačke politike upoznati čitatelje s onim autorima koji na neki način otkrivaju, proširuju i nadopunjuju stare i nove vidike. Tako se tu nađoše i oni »slijeva« i oni »zdesna« (koliko god to bili relativni pojmovi i etikete, kao, uostalom i etikete »progresizam« i »konzervativizam«). Međutim, ono što je bilo novo prije desetak godina, danas je nešto »starije«, a vrijedi, naravno, i »obrat toga poučka«, pa nam težišta i naglaske valja pomicati prema onome što u određenom trenutku povijesti treba posebno naglasiti ili osvijetliti a možda je donedavno izgledalo »staro« ili bilo zaboravljeno. Uostalom, mnoga »osvjetljenja« nisu oprečna nego se samo međusobno nadopunjuju prema onoj: »Audiatur et altera pars!« Danas se često suprotstavljaju pojave pojedinih papa i koncila, a valjalo bi ih promatrati više u koliko se međusobno

nadopunjuju nego u koliko se međusobno suprotstavljaju. I tu se katkada radi samo o »pomaku naglaska«.

Kako rekosmo, vjerojatno danas nije ništa potrebnije ni aktualnije nego i opet upozoriti na bit evanđeoske poruke »Blaženi siromašni«. I ovdje bismo morali mnoge učene egzegete upozoriti da to blaženstvo nije izrečeno samo za »siromašni galilejsko-judejski kontekst« onoga vremena, da postoji Matejeva i Lukina »verzija« toga blaženstva i da sve to nije ni čudno ni nerazumljivo onima koji vrlo dobro znaju da je »siromašnima« lakše biti i »siromašni u duhu« zato što su raspoloživiji i slobodniji u evanđeoskom smislu te riječi. Uostalom, i siromaštvo koje se podnosi i siromaštvo koje se svojevoljno odabire, zapravo je put do oslobođenja u pravom smislu.

Nekome će se možda tvrdnje dvojice dominikanaca u ovoj knjizi učiniti sablažnjivima i pretjeranima. Moram istaknuti da su obojica doktori znanosti koji su prešli i proučili sve faze »prosvjetiteljstva« i »modernitеta«, ali su u kontaktu s jednostavnim i siromašnim pukom shvatili istinu o pučkom katolicizmu i to svoje uvjerenje izražavaju katkada strastvenim i osebujnim stilom. Zaista, svi koji dođu do sličnih spoznaja moraju da ih »viknu s krovova«, koliko god to šokiralo one koji su puni sebe i svojih papira, pa bili ne znam kako renomirani teolozi ili ekleziolozi. Svi oni morali bi shvatiti da je ta Crkva, u kojoj se ljudski elemenat isprepliće s božanskim, institucionalni s karizmatičkim, grijeh s milošću, folklor s iskrenom pobožnošću, religija s vjerom, **njihova Crkva**, Crkva grešnika i svetaca, narod Božji, kako je to lijepo istaknuo Drugi vatikanski sabor.

S. Bonnet bio je jedan od najpoznatijih predstavnika »sociokulturnog« klera u Francuskoj, upravo onog izdanka elitističkog neoklerikalizma koji se u ovoj knjizi najviše kritizira. Prosuđivao je manifestacije pučke religioznosti, folklor, kič i praznovjerje tih ljudi s visine učenog sociologa, a onda je nakon izvjesnog vremena provedenog u radu na pučkim misijama i župama doživio svoju »konverziju« i »metanoju«. Dogodilo mu se nešto slično što i pobornicima elitističke i hermetičke literature koji su s visoka osuđivali sav kič, šund i folklor tzv. pučke književnosti, a onda se uvjeriše da je široka publika napustila nerazumljivu enigmatiku cerebralne i »progresivne« literature baš zbog njezine nekomunikativnosti, i počeše pronalaziti u popularnoj pučkoj

književnosti ono što literaturu čini literaturom, a to je zajedništvo s publikom

Krajnje je vrijeme za sve nas da s visine svojih privilegiranih pozicija na sveučilišnim katedrama, u rukovodstvima raznih institucija i u krilu razmjerno bogatih obitelji i sredina bacimo pogled prema onima koji predstavljaju veliku većinu čovječanstva, prema »marginaliziranima«, potlačenima, neukima, siromašnima, gladnima, starima, nemoćnima, bolesnima, bespomoćnima, nedoraslima neumoljivoj borbi za život na ovom čudnom planetu i nesposobnima da se odupru lukavstvu i moći »inteligentnih« i jakih, ukratko prema svima onima zbog kojih je Krist prvenstveno došao na svijet da im navijesti svoju Radosnu Vijest. Vrijeme je da i klerici raznih »prosvjetiteljskih« usmjerenja prestanu svjesno ili nesvjesno svojim radom i propovijedanjem pomagati eksploatatorima i kolonizatorima, jakima i bogatima, i da svoje poslanje shvate u prvom redu kao naviještanje te Radosne Vijesti.

Danas sve više ističemo vrijednost sposobnih, bogatih, jakih i pametnih. Njihova nas djela impresioniraju i fasciniraju. Pod magičnim utjecajem mass-medija i javnoga mnijenja i mi vjernici polako zaboravljamo da postoji i »druga strana medalje« i da mnogi vidoviti stručnjaci i učenjaci upozoravaju društvo blagostanja kako se valja zaustaviti u rastu i progresu te navrijeme prihvatiti »austerity«, što je drugo ime za siromaštvo. Očarani suvremenim parolama o napretku i idolima o kojima je već Bacon govorio (idola fori, theatri, tribus et specus), zaboravljamo da slabi, bolesni, nemoćni, pa i djeca, sve teže nalaze svoje mjesto u društvu proizvođača i potrošača. Nietzscheov »Uebermensch« i Darwinov »struggle for life« reguliraju naše estetske i etičke norme premda smo govorili kako smo te slogane već odavno pokopali i u politici i u znanosti. »Ideali« probitka i užitka, vlasti i časti, komfora i standarda, blagostanja i »progresa« suvereno vladaju ljestvicom vrednota.

Pitamo se ima li Evanđelje što reći takvom mentalitetu i senzibilitetu industrijaliziranog i urbaniziranog društva. Može li paradoks evanđeoske poruke još uvijek ganuti i pokrenuti čovjeka, znači li on nešto za naše suvremenike?

Činjenica je da je evanđeoski paradoks siromaštva uvijek aktualan. Nije li čudno da kod siromašnih i priprostih ljudi nalazimo često više srca nego kod bogatih, moćnih i »umnih«? Više srca, to znači više hrabrosti i milosrđa, više plemenitosti, gostolju-

bivosti i dobrote prema bližnjemu. Iako volimo isticati i u svojim apologetskim tiradama upotrebljavati imena velikih povijesnih ličnosti, učenjaka, umjetnika, političara, glumaca i športaša, zvijezda malih i velikih ekrana za koje se misli da su bili vjernici, moramo biti svjesni da takvi nikada nisu predstavljali srž kršćanstva niti bili nekakav dokaz istinitosti i aktualnosti evanđeoske nauke. Vjekovima srce kršćanstva kuca u malima, siromašnima i poniznima, u znanim i neznanim svecima, u progonjenima i eksploatiranima.

Plemenito srce vrijedi više od bogatstva, moći i inteligencije. Isus Krist znao je što je u čovjeku. Znao je da se onaj koji mnogo ima, teško otvara i nerado daje. Zato je i toliko volio priprosti puk, djecu, siromašne i nemoćne. Među takvima je potražio svoje apostole. Odabrao je ono što je malo i neznatno u očima svijeta da postidi ono što je veliko i mudro (1 Kor 1, 26—31). Ti siromašni i priprosti ljudi pronijeli su Veselu Vijest do krajeva zemlje. To je bila i ostaje najveća moralna revolucija u povijesti čovječanstva.

O značenju i interpretaciji Prvog blaženstva mnogo se raspravljalo. Znajući hod i dijalektiku suvremene znanosti, pustimo egzegezu da se razvija i napreduje modificirajući prijevode biblijskih tekstova, ali shvatimo da je Isus Krist govorio u određeno vrijeme određenim jezikom ljudima sviju vremena i sviju jezika. Poznata je istina da je čovjek redovito što više posjeduje, to više i sam »posjedovan«, alijeniran, neslobodan, sputan vlastitim egoizmom, pohlepom i ambicijama. Prvo blaženstvo uključuje u sebi svijest o vlastitoj neimaštini, ograničenosti i ovisnosti o Bogu. Stoga su siromah i »siromah u duhu« pristupačniji, otvoreniji i raspoloživiji za djelovanje Duha, koji puše kako i kamo hoće. U Bibliji neprestano nailazimo na primjere kako Bog preferira malene, djecu i siromašne starijima, višima i »mudrijima«. U svjetlu te logike pretpostavljeni su Abel Kainu, Jakov Ezavu, Josip i David ostaloj braći, rasipni sin svojemu starijem bratu, Lazar gavanu, javne grešnice farizejima, ljudi s raskršća imućnim posjednicima itd, itd. Od vremena galilejskih ribara do naših dana čuva se kontinuitet i identitet evanđeoske poruke u paradoksu i izazovu Prvog blaženstva. Siromasi i priprosti pučani znak su Božje prisutnosti, oni »kojima se propovijeda evanđelje« (Mt 11,5). I Krist je bio siromašan u materijalnom i duhovnom pogledu (Mt 8,20). I u naše vrijeme susrećemo siromašne, ma-

lene, ponizne i priproste pojedince koji koracaju svojim »malim putem« nasljedujući svjesno ili nesvjesno Isusa Krista.

Nažalost, u našem »naprednom« svijetu, u kojemu raste društvena nejednakost, siromašni i nemoćni postaju sve više žrtva i plijen bogatih, moćnih, mudrih i sposobnih, čija se sposobnost sastoji uglavnom u tome da se snalaze na račun drugih. Pa i inteligencija se smatra »sposobnošću snalaženja u raznim prilikama«. Marginalizirani, tj. oni »s ruba« postaju često objekat manipulacija raznih »ideologija«, eksploatatora, kolonizatora, tirana, ukratko sviju onih koji su, ljudski govoreći, jači, sposobniji, spretniji i sretniji. I neki naši nadobudni »klerici« često ističu kako valja odbaciti (ili možda baciti niz Tajget) bakice s njihovim krunicama u našim crkvama, ljude »iz večernjeg razdoblja života«, sklerotične i senilne, tj. one koji umiru u stareži i plijesni pa ih valja prepustiti neumoljivoj logici života i umiranja a ne napučivati suvišnim, beskorisnim ili štetnim životima zemlju kojoj ionako prijeti demografska eksplozija.

Naravno, da pri tom i opet zaboravljaju na »onu drugu stranu medalje«, fascinirani napretkom ljudskoga uma i tehnike. Dok letimo na mjesec i presađujemo srce ili rađamo ljudski život u epruveti, gušimo se u gomili vlastitih otpadaka i ambalaže. Smetišta se pune onim što više ne možemo upotrijebiti jer serijska produkcija proizvodi ono što će se ubrzo pokvariti kako bi se moglo nadomjestiti novim proizvodima, koji će biti još »moderniji«, skuplji i pokvarljiviji.

Ako se samo za mlade, zdrave, jake i pametne kroje odijela, pišu književna djela i stara društvo, što ćemo s onima »na rubu«? Zar da ih se rješavamo eutanazijom, kao što se i neželjenog ploda rješavamo abortusom, pa ga zatim korisno upotrebljavamo npr. u industriji sapuna? Dok veći dio čovječanstva živi i umire bez slobode i kruha, drugi se prežderavaju i najveća im je briga kako opet nakon toga doći do vitke linije. Svake minute umire na svijetu sedmero djece od gladi, a istodobno smo svjedoci bezobzirnosti i besramnosti onih koji pod nos siromasima u velikoj pompi stavljaju svoje garderobe, štedne knjižice i bankovne račune, bankete, vikendice, jahte i ogrlice. To su oni isti koji se na Istoku i na Zapadu, svatko prema svojim prilikama i mogućnostima, odlikuju spretnošću, umješnošću i bogatstvom, pripadnici jet-setova kojima nije potrebno veliko obrazovanje da putujući s jednog kraja svijeta na drugi »kontaktiraju«, ugovaraju i pregovaraju, te-

lefonski zakazuju, otkazuju i aranžiraju, pobornici »kozmopolitskog« bratstva koji, »filantropski« ljube cijeli svijet i njegove blagodati, a smrdi im možda njihova majka. Eksploatatori, kolonizatori, biznismeni, političari, menedžeri, snobovi, hohštapleri, frazeri, pozeri i kozeri, ambasadori kulture i fiskulture, nosioci civilizacije, svi ti sluge »progresa« slični su međusobno na svim meridijanima i paralelama, u svim političkim sistemima, u svim podnebljima.

Najžalosnije je ipak da se tako ponašaju katkada i sljedbenici nauke Onoga koji je pred dva tisućljeća došao među nas da nam kaže kako nam je sve uzalud »ako se ne obratimo i ne postanemo kao djeca«, Onoga koji je bit svoje poruke stavio u Prvo blaženstvo.

Često nailazimo na pobornike »progresa« na račun siromašnih, neukih i priprostih pučana u redovima »prosvjetiteljskoga« klera. I upravo tu se nalazi ishodište novoga klerikalizma, koji za razliku od staroga propovijeda demokraciju, jednakost i pluralizam u redovima Božjega naroda, tj. Crkve.

Paradoksalno je da baš tu nailazimo na duboko ukorijenjene paternalističke stavove u praksi premda suvremeni neoklerikalci teoretski i verbalistički često proklamiraju koncilska načela o samostalnosti, punoljetnosti i ravnopravnosti vjerničkog puka u Crkvi. Upravo u tim redovima nailazimo na ostentativno podcjenjivanje i preziranje pobožnosti i religioznosti prosječnih vjernika. Zanimljivo je da upravo ti klerikalni prosvjetitelji najviše napadaju crkvene strukture i institucije kao i svaku vlast i autoritet u Crkvi premda su zapravo vrhovna vlast u mnogim zemljama upravo oni jer preko svojih novina, publikacija i učilišta stvaraju u Crkvi javno mnijenje te tako u izvjesnom smislu »kondicioniraju« ponašanje mnogih biskupa i crkvenih poglavara kojima je i te kako stalo do toga da ne budu proglašeni natražnima i staromodnima. Napadaju i ismjehuju iskrene izraze pučke pobožnosti i blagdanske manifestacije puka zaboravljajući da time ismjehuju pobožnost svojih majki i očeva, svojih vjernika, od čijih milodara još uvijek žive, kao što, napadajući crkvene institucije, zaboravljaju da su upravo zahvaljujući tim institucijama, došavši većinom iz redova prosječnog puka, postali »fakultetlije« i doktori. Istodobno nastoje organiziranjem znanstvenih simpozija, sjajnih manifestacijja, izdavačkih djelatnosti, studijskih putovanja, sastanaka »na najvišem nivou«, konferencija i kongresa, na kojima vjernike zamjenjuju uglavnom bogati »turisti« i na kojima nastupaju »reprezentanti« što već odavno izgubiše »vezu s bazom«, stvoriti blještavu fasadu i iluziju velike aktivnosti, zaboravljajući i opet da u našem svijetu prosječna nogometna utakmica ili televizijska emisija okuplja veći broj interesenata nego najsjajnija manifestacija »elitnoga« kršćanstva ili masovnoga »religioznoga turizma«.

Vrijeme je da se ozbiljno zapitamo kakve sve to veze ima s vjerom naroda i s njegovim mjestom u povijesti spasenja. Ne bi li uskoro, u bliskoj budućnosti Crkve, valjalo povesti računa o tom narodu koji je ostao nekako po strani na većem dijelu globusa kada smo s pravom nastojali da približimo Crkvu suvremenom svijetu i svijet Crkvi? Ne bi li sada trebalo nastojati da se naši intelektualistički i »elitistički« stavovi približe masama vjernika diljem čitavoga svijeta? Ne bi li trebalo nastojati da tim masama progovorimo jezikom koji im je zaista pristupačan i razumljiv? Znam da bi zbog toga valjalo promijeniti mnogo toga i u rječniku ovoga mojega članka (premda je serija »Novi vidici« namijenjena prvenstveno intelektualcima).

* * *

U posljednje se vrijeme u svijetu vrlo mnogo piše o izrazima pučke religioznosti i o tom kako bi se naša evangelizacija i kateheza morale približiti shvaćanju vjerničkog puka. O tom ne pišu samo dr. Vereš kod nas ili p. Bonnet u Francuskoj. Ta nastojanja karakterizirala su na osobiti način pastoralno djelovanje Albina Lucianija, nedavno preminulog pape Ivana Pavla I.

Tom je problemu bilo posvećeno čak i nekoliko međunarodnih znanstvenih skupova i kolokvija poput onoga što je održan u Parizu u listopadu 1977. Razni učenjaci i stručnjaci za povijest religija, sociologiju, etnologiju, filozofiju i teologiju ozbiljno su se zapitali je li pučka religija novi mit našega vremena. Mogu li se nekako pomiriti nastojanja pobornika pučke religioznosti koji idealiziraju prošlost i njihovih protivnika koji idealiziraju budućnost? Postoji li neka autonomija pučke religije unutar sustava vjerovanja od srednjeg vjeka do danas? U čemu je bitno različita pučka religija od službene religije, ortopraksa od ortodoksije?

Može li se suprotstavljati vjera mase vjeri elite, vjera laika vjeri klerika? Neki u pučkoj religiji vide oporbu vladajućoj klasi (npr. C. Ginzburg iz Bologne ili G. de Rosa iz Vicenze). Nešto slično mislio je već Gramsci. Za jedne je pučka religija neka vrst prareligije, dok drugi u njoj gledaju prvenstveno opoziciju kleru, koji svojim znanjem, pismenošću, moću i imanjem manipulira neukim, nepismenim i siromašnim masama vjernika. Navodili su se razni oblici pučke religioznosti: od flagelanata u XI, XII i XIII stoljeću pa sve do pobožnosti prema Gospi, koja je po mišljenju većine jedan od velikih »uspjeha« pučke religioznosti i u naše dane.

Kristijanizacija postojećeg folklora i folklorizacija kršćanstva uklapaju se u socio-kulturni kontekst, kako to konstatiraju »specijalisti«. Međutim, naš p. Bonnet misli da u pučkoj religiji to nipošto nije bitno. Po njegovu mišljenju postoji samo različitost kulturnih izraza vjernosti Evanđelju. Kršćanstvo je »tjelesna« religija i objavljena religija po svojim simbolima i sakramentima, ali i »posrednička« religija po svom kultu svetaca i shvaćanju općinstva svetih. To je i religija »siromašnih«, a po Bonnetu su siromašni prvenstveno djeca, bolesni i starci. Međutim, M. de Certeau u tom gleda »religioznu arheologiju« a u raznim izlaganjima primjećuje više nostalgije nego znanosti. On i njemu slični vide u izrazima pučke religioznosti mnogo folklornih, praznovjernih i čak »nacionalističkih« primjesa te pokušavaju, poput J. Moingta, srušiti mit nepokretnih i stalnih vrijednosti govoreći o »živoj predaji« i kršćanskoj dinamici, koja se nadovezuje na židovsku.

Ipak nas predstavnici Južne Amerike, gdje je kršćanstvo najbrojnije a religija »najvećeg broja«, tj. pučka religija, najizrazitija, upozoravaju da na izraze pučke religioznosti ne bismo smjeli gledati »u retrovizoru«, tj. u svjetlu umiranja ruralne civilizacije, nego da bismo morali sve više uočavati nove oblike pučke religije u suvremenom industrijskom društvu. Također bi pohađanje nedjeljnih misa valjalo promatrati i u vezi sa sviješću o pripadnosti jednom narodu, naročito kad se radi o nacionalnim manjinama u novom ambijentu. Drugi opet pokušavaju dobiti odgovor na pitanje kako da se protumači nicanje raznih praznovjerja u krilu urbanih aglomeracija (talismani, horoskopi, maskote, bedževi, import orijentalne pseudospiritualnosti, kucanje prstom o drvo, vješanje potkovica itd., itd.). Kako bilo da bilo, pučka religioznost prolazi također kroz razvojne faze čišćenja, ali se hrani, kako se to mnogima čini, više na izvorima »vode žive« nego nekakvog fosilnog tradicionalizma. Oni koji pokušavaju »pomiriti« svoje »prosvjetiteljstvo« s pastoralom pučke religije, morali bi imati na pameti da tehnički progres ne mora biti mjerilo apsolutnog napretka. »Sensus fidei« i »sensus fidelium« čisti u skladu s razvitkom religiozne svijesti i savjesti pučku religioznost od raznih natruha, amalgama, kontaminacija i sinkretizama, a te primjese nikada nisu predstavljale bit pučke religije.

* * *

Razne manifestacije pučke religoznosti, kao npr. procesije i hodočašća, premda u tom danas ima i mnogo biznisa i turizma, dirljiv su izraz zajedništva i vjere jednoga naroda. Sjetimo se samo manifestacija prigodom našeg Jubileja u Solinu! Drugi vatikanski koncil nije nikada osudio pučku religioznost, kako bi to neki htjeli prikazati, nego je čak neke pučke pobožnosti i preporučio. 1970. revija je »Concilium« posvetila pučkoj religioznosti čitav broj. O njoj govori i Pavao VI. u pobudnici »Evangelii nuntiandi«. Crkva zna da evanđelje Isusa Krista nije namijenjeno samo nekakvoj eliti i »kremi« društva, nego u prvom redu priprostom puku, siromašnim masama. Nije to »aristokratska« nego »demokratska« religija. 95% njezinih pripadnika dolazi iz puka. Čovjek nije samo nekakav »profinjeni« um ni »čisti duh«, nego duh u tijelu, nije samo razum nego i osjećaj. Stoga po svojoj prirodi izražava ono što je u njemu vanjskim osjetnim manifestacijama. Tako izražava i svoju vjeru i vjernost Isusu Kristu, Gospi i svecima. Ipak je Isus Krist uvijek u središtu sviju tih manifestacija i dominira pučkom religioznošću poput divovskog kipa Spasiteljeva koji se izdiže nad Rio de Janeirom, iznad Maracane i Copacabane, iznad buke torsida i karnevala. Što se pak tiče kontaminacije i sinkretizama, tih problema je u povijesti Crkve i kršćanstva uvijek bilo i bit će ih. O njima su raspravljali Augustin i Klement Aleksandrijski kao i danas Plongeron, Panet ili Bonnet.

Nakon II. vatikanskog koncila pod utjecajem krivo shvaćenih koncilskih smjernica došlo je u nekim religioznim zajednicama i liturgijskim sredinama do neoikonoklastičkih ispada. Sada taj vandalizam jenjava. Možemo reći da i oni koji su nekada za-

stupali intransingentne »prosvjetiteljske« i »elitističke« stavove, sve više uviđaju važnost i pozitivne strane tzv. pučke religioznosti. U nekim je nerazvijenim krajevima problem pučke religioznosti aktualniji od tzv. teologije oslobođenja. I kardinal Pironio rekao je svojedobno da je pučka religioznost osnovni elemenat evangelizacije i katehizacije. Ona se zasniva na prirodnoj sklonosti čovjeka prema dobru i pravednosti. Možemo reći da svaka religioznost ima u sebi osnovne ljudske vrednote, i ona afrička, i ona azijska. Pravo kaže p. Chenu da su riječi »antropologija« i »sakramentalni ritual« nerazdvojive. Ontološka struktura čovjeka i religiozna fenomenologija rječito nam o tome govore.

Suvremeni stručnjaci za pastoral i evangelizaciju morali bi imati uvijek na pameti svijest čovjeka da ovisi o Bogu, od kojega traži pomoć i milost. Obredi i hodočašća sviju religija slika su Božjega naroda u hodu, naroda koji moli i prosi, koji od kolijevke do groba daje u raznim religioznim manifestacijama i slavljima oduška svojoj pobožnosti, svojim radostima i žalostima. Te manifestacije i blagdanska slavlja odražavaju i prirodne ritmove ljudske egzistencije u svemiru, sakralizirajući ih i uzdižući njihovo značenje u viši red, ali i razbijaju monotoniju svagdanjeg života prosječnog stanovnika Zemlje. Pučki simboli, obredi, mitovi i legende predstavljaju u tom sklopu određenu stvarnost. Iako kršćanski puk valja od prirodnih manifestacija religioznosti privoditi k svjesnoj vjeri, ti mitovi i legende ne smiju se prezirati ni ignorirati. Ne smije se ignorirati ni pučki teološki rječnik, u kojemu i najučeniji teolog može naći mnogo mudrosti. Suvremenim teolozima moralo bi biti jasno da se religiozni i vjerski elementi stalno isprepliću i uzajamno prožimaju i da se vjera elite nikada neće moći odsjeći od vjere puka.

Stoga i sve dubokoumne »kompjuterske« i sociološke analize o religioznosti mase ili elite, o eklezijalnim i sakralnim elementima, o institucijama i strukturama, valja uzeti »cum grano salis« kao što je to učinio i sociolog formata jednoga Bonneta. U »memoriju« kompjutera treba stavljati i ono što je pozitivno u pučkoj religioznosti.

U sakramentima ne smijemo zaboraviti ni na »ex opere operantis«, ali ni na »ex opere operato«. Po živoj vjeri simboličko djelovanje sakramenta postaje djelotvorno. Nedostatak vjere pojedinca može nadoknaditi vjera čitave kršćanske zajednice (kako je to lijepo učio p. Dudko). Svojim suptilnim distinkcijama i filozofiranjem teolozi ne bi smjeli mutiti ono malo vjere što se u nekoj od tih zajednica još sačuvalo. Evangelizacija se ne može odvojiti od sakramentalizacije, a i tzv. katekumenski pastoral, koji polazi od čovjeka, ne smije zaboraviti na Boga i na »ex opere operato«.

* * *

Svakako, klerikalizam učenih i moćnih u redovima naroda Božjega, radilo se tu o starom ili novom klerikalizmu, javlja se u Crkvi siromašnih kao anahronizam i kao udaljavanje od evanđeoskih smjernica. Crkva Kristova uvijek je vodila računa o onima »bez čina«, o onima koje Péguy zove »privatnim svecima«, o onima koji žrtvuju Bogu i bližnjemu svoje svagdanje skromne dužnosti i poslove, daleko od svake buke i pompe, pa bila ona i »demokratskog« značenja. Uvijek je bila svjesna toga da moćnici i umnici koji preziru duh nevinosti i djetinjstva nikada nisu shvatili pravi značaj avanture svetosti. Zanimljivo je da su to uglavnom oni isti koji podcjenjuju i celibat svećenika i redovnika premda je ovaj uvijek bio jedan od znakova evanđeoskog siromaštva. Mase siromašnih uvijek su ga cijenile kao vertikalu u sivoj horizontali naše materijalne i materijalističke svagdašnjice (žele svoje »vestalke«, rekli bi podrugljivo »prosvjetitelji«). Među tim »vestalkama« koje nisu zaražene onim što nas svaki dan alijenira i korumpira tražimo svi mi ono o čemu govori naša još neiskorijenjena nostalgija za višim, čistijim i svjetlijim vidicima. Ti potpuno siromašni, koji su se radi Kraljevstva Božjeg odrekli i onoga što je možda jedino imanje i onih najsiromašnijih, stvorili su u sebi prazninu da bi mogli primiti Gospodina, kako je to lijepo rekla Mireille Négre, primabalerina pariške Opere, koja je 1973. u dvadeset i sedmoj godini života stupila u karmelićanski samostan. I ti siromašni i najsiromašniji žive na rubu društva, i na njih se odnosi uzvik J. Pihana: »Blaženi marginalizirani!«

Nažalost, često i oni koji mnogo znaju i umiju pripadaju bogatima ovoga svijeta. Među njima je danas i sila onih koje zbog njihovih diploma i položaja zovemo intelektualcima. S pravom se o izdaji intelektualaca, o njihovoj dvoličnosti i sebičnosti, mnogo govori i piše. »Trahison des clercs« J. Bende još je uvijek aktual-

na, premda su tu »izdaju intelektualaca« mnogi pokušali osporiti kao i Proudhonovu izjavu o »lakim intelektualcima« kojom se kasnije poslužio i Gabriel Marcel. Naravno da se to ne odnosi na intelektualce u pravom smislu te riječi kojima nije glavna karakteristika »sebičnost i neiskrenost« i na koje ne primjenjujemo pragmatističku definiciju inteligencije kao sposobnosti snalaženja. No koliko ima takvih »pravih intelektualaca« koji su slobodni od dvoličnosti, zatvorenosti, rezerviranosti i agnostičkog relativizma i indiferentizma kad je ovaj upravo tako jasno obilježio našu utilitarističku i sebeznalu civilizaciju i njezine nosioce? Od svih tih »neutralnih«, »objektivnih« i podrugljivih a zapravo neangažiranih mudraca, čiji se relativizam upravo vrti samo oko njih samih, naše čovječanstvo nema mnogo šta očekivati osim lijepih deklaracija, dirljivih deklamacija o onima koji su im daleko i »dubokoumnih« analiza koje ne donose nikakvih konkretnih rezultata.

Još je žalosnije da u taj sloj ulaze i mnogi klerici, nosioci neoklerikalizma o kojemu smo govorili. I među njima ne nailazimo na pravu brigu za siromašne, neuke i marginalizirane, koja je uvijek bila jedna od osnovnih karakteristika sluge Božjega. »Neoklerikalci« su još uvijek u prvim redovima onih koji se dive uspjesima civilizacije i onda kad to nije na mjestu. Naš zemljak Ilić, iako su njegova izlaganja katkada puna neuvjerljivih paradoksa, znao je zaista lucidno »demaskirati« mnoge »uspjehe« naše civilizacije. On kao i mnogi drugi kritičari našega društva misli da i industrijalizacija siromašne periferije još više povećava jaz između nje i bogatog centra. I dok siromašni postaju sve siromašniji i brojniji, a bogati sve bogatiji, dok se povećava društvena nepravda i nejednakost, smiješno i neuvjerljivo djeluju tirade suvremenog neoklerikalizma o progresu naše civilizacije kad se korijeni kolonijalizma i eksploatacije nalaze i u njegovim stavovima. Isto tako smiješno djeluje i naglašavanje razlika između religije i vjere, između crkvenosti i »evangeličnosti«, između mase i elite (sve to radi dobivanja većeg »manevarskog prostora« za jalovu kontestaciju koja ne donosi nikakve koristi za one koji su i danas golema većina i u Crkvi i u svijetu). Svojim obožavanjem nekakvog aktivizma i intelektualizma udaljuju se neoklerikalci još više od mase vjernika, kojima prepuštaju molitvu i patnju kao »pasivne« oblike apostolata, pobožnosti i duhovnosti (dok je za njih molitva sve ono što rade).

Ipak istina o Crkvi siromašnih prodire sve više u svijest vjernika. Neoklerikalizam demaskira sam sebe svojim plodovima. O nekima od tih plodova govori i ovaj 9. svezak ćirilometodske serije »Novi vidici«.

Vjerujemo da se u svijetu siromašnih, u pučkim sredinama i pučkoj religioznosti kriju velike vrednote (uprkos mnogim otuđenjima i praznovjerjima koja su tu također nužno prisutna). Te vrednote često karakteriziraju pučku kulturu, uvjerenja i spoznaje onih koji žive na rubu civilizacije, tj. onih koje zovemo »marginaliziranima«, a to su uz siromašne, djecu, starce, bolesne i nemoćne danas naročito inozemni radnici i stranci u pojedinim sredinama, razni migranti i emigranti, obespravljene žene, seljaci u urbanim društvima, nezaposleni, rasno, klasno ili politički diskriminirani itd.

Nadamo se da će svijest o biti kršćanske poruke prodrijeti i u srca onih kojima njihovo bogatstvo, vlast, časti, trčanje za probitkom i užitkom jako oteščava shvaćanje i prihvaćanje te poruke. Tada će postati beskorisne i smiješne sve naše logomahije i logoreje o razlikama između kršćanstva i »kršćanluka«, između tradicionalnog i »svjesnog«, između pučkog i elitnog u tom kršćanstvu, između progresizma i integrizma, između klerikalizma i pluralizma itd. jer ćemo shvatiti da rast i napredak naše kršćanske svijesti i savjesti ovisi upravo o spoznaji da smo najslobodniji kad uzmemo na sebe svoj križ i slijedimo Krista u njegovu dragovoljnom siromaštvu i posvemašnjoj raspoloživosti. Kraljevstvo u kojemu će »posljednji biti prvi a prvi posljednji« nije utopija nego istina kršćanske vjere.

Ukoliko Crkva u krilu zapadne civilizacije bogatstva i blagostanja nije više u stanju da shvati i prihvati tvrd govor evanđeoske poruke, znamo da će Crkva Kristova naći svoje mjesto u srcima oni kojih žive »na rubu« i »na raskršćima«. Žarišta Crkve siromašnih nalaze se već sada na raznim točkama globusa, udaljenima od naših kulturnih i civilizacijskih središta, gdje mudri i moćni teško shvaćaju i prihvaćaju kršćansku istinu, dok je ona tako jednostavna i evidentna malenima i poniznima, marginaliziranima i prezrenima, ukratko siromašnima u duhu.

Serge BONNET

PREOBRAŽAJ KLERIKALIZMA

U V O D

U sadašnjim diskusijama koje među katolicima postaju sve žešće valjalo bi možda razlikovati pet kriza. Ni jedna od njih nema svoje ishodište u današnjem vremenu, ali se sve javljaju nečuvenom žestinom i međusobnom povezanošću upravo u našem vremenu. Tih pet kriza odnosi se na religiju, na puk, na kršćanstvo, na katolicizam i na svećenstvo. Svi smo mi zloupotrebljavali riječ kriza, kao i druge riječi, ali da bismo se na nekoliko stranica mogli objasniti, bolje je poslužiti se i previše upotrebljavanima nego previše novim riječima.

Gotovo posvuda u svijetu imamo dojam kao da se religija raspada i razgrađuje. Taj fenomen opisan je već tisuću puta uz raznovrsne dijagnoze i objašnjenja, kao npr.: prijelaz iz seoskog u gradski život, industrijsko razdoblje koje je nastupilo nakon poljoprivrednog, tehnika koja se postavila između čovjeka i prirode, opadanje religioznosti vezane za analfabetizam, za društvene i tjelesne ovisnosti i ograničenja. Socijalno osiguranje eliminira »terapeutska« hodočašća, dok umjetno gnojivo i insekticidi nadomještaju prosne molitve i procesije. Čovjek živi u sredini u kojoj ono što je tvornički proizvedeno ima veću važnost od onoga što je stvoreno. Osjećaj ljudske slabosti, sklonost prema molitvi, smisao za misterij i svijest o postojanju drugoga života s onu stranu ljubavi i smrti ,sve se to gubi i polako nestaje. Ovaj kratki popis dijagnoza i objašnjenja ponešto se razlikuje u raznim zemljama, ali se ta stvarnost ne može poreći. Neki promatrači smatraju da je danas ubrzan razvoj koji ne samo da dovodi u opasnost razne oblike religioznog izraza nego i cjelokupnu religioznost na koju nailazimo u religijama koja su se još održale u XX. stoljeću.

U bogatijim zemljama kao da ono što zovemo pukom iščezava i izumire. U stanovitom smislu puk se pretvara u građane i u pro-

letere. Što je danas građanin? Svakako ne možemo nijekati njegov materijalni uspon. Što je proleter? To je sve manje onaj koji nema kruha, ali sve više onaj koji gubi svoje navike i običaje, svoj jezik, svetkovine, popijevke i drugove. Iz toga ne slijedi da više nema ili neće biti radničke klase, ali nas to upućuje na zaključak da je prestao postojati puk koji je u osvit urbanizacije i industrijalizacije generacijama živio u tvornicama i rudarskim nastambama. U ono vrijeme radnik je radio dvanaest sati na dan, 365 dana u godini. Velika je razlika između današnjeg radnika i onoga koji je živio prije prvoga svjetskog rata.

Od Celza do Renana i naših dana kršćanstvo su uvijek dovodili u pitanje. No, jesu li u prošlim stoljećima kritike koje su dolazile izvana bile štetnije za kršćanstvo od raskola i hereza? Kršćanski Bog, trojak i jedan, može na tri načina biti iskrivljen od svojih štovatelja. Ako je Bog samo Otac, nismo daleko od deizma. Ako je Bog samo Duh, krećemo se u vodama iluminizma. Ako pak svedemo Boga samo na Isusa Krista, uskoro ćemo upasti u humanitarizam i ateizam. Naši teolozi nastoje da budu isključivo kristološki orijentirani iz apologetskih razloga i apostolskih pobuda. No ti razlozi ne odolijevaju unutarnjim i vanjskim kritikama koje se sve češće upućuju na račun rođenja, djetinjstva, čudesa, uskrsnuća i božanstva Kristova. Što je preostalo od božanstva Isusa Krista?

I što je ostalo od Crkve koja se proglašuje jednom, svetom, katoličkom i apostolskom? Drmanje svetopisamskih temelja, komadanje teologije i zamiranje liturgije mogu smatrati znakovima oslobođenja oni koji misle kako je katolicizam konačno pristao da odgovori na istinska pitanja, postavljena već u XVI. stoljeću. Tom optimističkom gledanju protive se oni koji smatraju da se katolicizam protestantizira u svojim oblicima ne uspijevajući pri tom da dođe do evanđeoske srži i vitalnosti velikih reformatora luteranstva i kalvinizma.

Ako je usporedimo s ostalim krizama, kriza katoličkog svećenstva ima vrlo relativnu važnost. Svećenici nisu odgovorni za krizu religije, za krizu puka, pa ni, u bitnom pogledu, za krizu kršćanstva. Sjetimo se da se svećenstvo u evropskim zemljama sastoji od sve starijih ljudi. Svećenički podmladak ne regrutira se više iz istih društvenih slojeva kao prije. Više nema tako velikog raskoraka u obrazovanju i odgoju između svećenstva i puka. Sve manje vezan za buržoaziju novca, a sve više za stanoviti tip kulturne

buržoazije, kler možda postaje sve više nosilac prošlosti premda bi htio biti vjesnikom budućnosti. Kako bi se takav kler mogao približiti današnjim narodnim masama kad s idejama iz XVI. stoljeća dolazi pred radničku klasu koja još djelomično vjeruje u ideje XIX stoljeća?

Vjernici, koji su bili navikli na nekadašnji posvuda prisutan klerikalizam, smatraju svećenike krivima za sve što po njihovu mišljenju nije u Crkvi dobro kao prije. Prihvatiti takvu optužbu značilo bi pripisati kleru intelektualnu autonomiju, duhovne i institucionalne mogućnosti koje se, možemo to sa sigurnošću reći, nalaze izvan njegova dometa. U stvari, ono što bi se moglo nazvati vanjskim klerikalizmom, a to je mnogostruko zahvaćanje Crkve u javni život društva, nalazi se u nazadovanju i opadanju iz razloga koji ne ovise o samim klericima. Međutim, unutrašnji klerikalizam, tj. vlast svećenika nad vjernicima, ostaje i dalje na snazi i možda je još jače izražen nego prije. Ne postoji li odnos spojenih posuda između ta dva klerikalizma? Zar razočaranja što ih sa sobom donosi politički, društveni, sindikalni i apostolski život i djelovanje ne ukazuju na to da su svećenici koji danas upravljaju Crkvom skloniji autoritativnim i centralizatorskim stavovima nego ikada prije? Vlast, s kojom si tobože »per tu« i koja saobraća s tobom u košulji umjesto uniforme, danas rijetko koga može zavarati. Netolerantnost novih mogućnika prema nižem svećenstvu i vjernicima koji joj se opiru kao da je lukavija i suptilnija nego prije. Alainovo djelo »Građanin protiv vlasti« govori o gorućim problemima našeg vremena.

Ja sam došao iz svijeta stranoga praktičnom katolicizmu i bio sam odlučan protivnik klerikalizma i stare škole od svojega ulaska u dominikanski red god. 1949. Danas imam o svojim drugovima i suborcima određeno mišljenje. Smatram da su isto tako klerikalni, doduše na svoj način, kao i oni koje su nadomjestili i protiv kojih su se borili. U stvari, nismo se mi borili da bismo »smijenili« u rukovodstvu jedan dio crkvenih predstavnika, nego da bismo izmijenili institucije, metode i duhovne stavove. Mislim da nismo učinili nikakav napredak u tom uklanjanju klerikalizma, čak i ako uzmemo u obzir da će u ostvarivanju svake religiozne ili svjetovne vlasti uvijek postojati stanoviti procenat nesavladivih slabosti, samovolje i nekompetentnosti. Ja sada sve više uviđam kako se osjećam sve nelagodnije u klimi onoga što zovem »socio-kulturnim« klerom i klerikalizmom.

Pod tim nazivom podrazumijevam one svećenike koji nastoje raznim ideologijama utjecati na ostale svećenike i vjernike posredstvom učilišta, instituta, tečajeva, časopisa, novina, ciklostiliziranih papira itd. U tim ideologijama opažamo pretenzije na socijalnu suvremenost i vremenitu uspješnost, u čemu se sakriva jedna od najburžujskijih kulturnih nebuloza. Ta je nebuloza po mom mišljenju naročito štetna za cjelokupni katolicizam. Čini mi se da su pri tom posebno ugroženi oni katolici koji su najudaljeniji od crkvenih institucija.

Ja sam se odlučio privremeno osloboditi svoje sociološke aparature kako bih kao katolički svećenik mogao napisati knjigu namijenjenu ostalim katolicima, misleći prvenstveno na one koje su okrstili »sezonskim konformistima« a ja ih zovem »blagdanskim katolicima«.* Osjećam se dužnikom prema tim ljudima koji idu samo u crkvu možda samo kada zazvoni zvono za njih i njihove bližnje, tj. prigodom krštenja, prvih pričesti, vjenčanja i sprovoda. Kao toliki svećenici moje generacije, bio sam tokom svoje kleričke formacije upućivan na to da podcjenjujem te »blagdanske kršćane«. U nekoliko riječi htio bih podsjetiti na najpopularnije teme tih godina: »religiozne potrebe« prigodnih kršćana imaju svoje ishodište u »folkloru«, svećenik nije službenik kulta, župnik nije tu zato da bude automatski djelitelj sakramenta, preduvjet za evangelizaciju jest udaljivanje »sociološkiх kršćana« itd. Iako nisam bio propagator tih slogana, bio sam pun sažaljenja ali i prezira prema ljudima koji su dolazili k meni da bih »sakralizirao« velike časove njihovog života. Čini mi se da je moj prvi pastoralni izvještaj biskupu, tamo negdje oko 1958. godine, bio usmjeren tako da bi se postiglo ukidanje svečane prve pričesti u župi u kojoj sam proveo prve godine svojega pastoralnog života.

Međutim, pet godina provedenih u župama u kojima su prvenstveno stanovali strani radnici, zatim deset godina provedenih na pastoralnim i misijskim putovanjima prilično me je brzo uvjerilo u mogućnosti i u duševnu snagu tih »blagdanskih« kršćana. I još mi je jedna stvar otvorila oči: proučavanje povijesti radničkog pokreta pokazalo mi je kako je pučki socijalizam bio podcjenjivan i klevetan slično kao i »povremeni« pučki katolicizam. Tako sam ja ponovno pronašao puk, kojemu nije bila potrebna ni-

* »Blagdanski« katolicizam povezan je u stanovitom smislu i s fenomenom tzv. pučkog katolicizma ili pučke regioznosti, koja je predmet ove knjige (op. prev.)

kakva idealizacija da bih se uvjerio u neosnovanost socijalnih i kulturoloških učenih aproksimacija, toliko cijenjenih u nekim vodećim crkvenim krugovima.

Znam da će ova knjižica, sastavljena od raznih bilježaka, od sličica uzetih iz života i pokoje šale na račun časnih i učenih teologa, izazvati veliku srdžbu »socio-kulturnog« svećenstva. Svaka politička vlast, kad je napadnuta, brani se, vičući kako se u njoj napada domovina, građanstvo, zastava ili spomenik neznanom junaku. Novi nosioci klerikalne vlasti neće propustiti da me optuže kako vrijeđam seoskog župnika, kapelana iz radničke četvrti ili vrijednoga pastoralnog radnika. Još jednom želim istaknuti da, kad govorim o župnicima, popovima ili kleru, mislim u prvom redu na socio-kulturni kler u smislu koji sam već definirao. Toga klera ima isto tako u samostanima kao i na župama. Pripominjem da pripadnost toj vrsti klera ima mnogo stupnjeva. Uz inicijatore i revnitelje nalaze se tu i disidenti i razočarani koji ipak šute zbog nekakve solidarnosti. Protivno onome što bi neki »izvan tora« mogli pomisliti, većina biskupa i poglavara crkvenih redova ne pripada toj kategoriji. Ipak promicatelji novih utjecajnih zona nastoje iskoristiti ili neutralizirati stare nosioce hijerarhijske vlasti i autoriteta.

Čovjek ne smije unaprijed otpisati ničije obraćenje. Pošto je prošlo razdoblje srdžbe i zgražanja, predstavnici socio-kulturnog svećenstva morali bi mi biti na posebni način zahvalni. Oni, naime, u svojim propovijedima upozoravaju vjernike na osobni poziv koji im je upućen. I ja svakoga od njih suočujem sa zadatkom budućnosti, a to je po njihovu mišljenju izgradnja svijeta sutrašnjice, ali želim da ih suočim i s protivnim mišljenjima, da posijem nemir. Ta, zar i oni ne tvrde da im je odvratno sve što umiruje, sve što donosi neku sigurnost. Moj doprinos jest konstruktivna kritika koja će im pomoći da postanu svjesni svojih proturječnosti. Nekadašnji klerikalci imali su autoritativnu ideologiju koja je odgovarala njihovoj praksi. Današnji klerikalci ovjekovječuju autoritativnu i samovoljnu praksu, ali istodobno u sav glas hvale demokraciju, vlast naroda, samoupravljanje itd.

Nedostaci klera u pogledu provođenja demokratskih načela, pa čak ni sudbina blagdanskih kršćana, ne bi me vjerojatno potaknuli na akciju kad ne bih imao intuiciju koja u izvjesnim trenucima postaje sigurnost: na području utjecaja socio-kulturno

svećenstvo ide prema rušenju nečega što je važnije i od samog kršćanstva. Uostalom, nije to prvi put da izvjesna teologija oslobođenja dovodi u pitanje postanak stvorenja. Ako me moja intuicija ne vara, ovaj polemički spis mogao bi biti i za bezvjerce i za nekatolike nešto više od obične »popovske svađe«. Čak i bolesna religija otkriva ono što je često najskrovitije u čitavom ljudskom društvu.

I. O PUKU

Ne znam koga ćete sresti na svojim svagdanjim putovima. Ipak mislim da postoji puk koji je istodobno blizak i dalek Crkvi, koji je formiran kršćanskim vrednotama, pun osjećajnosti i pažnje prema slabima, bolesnima i bespomoćnima.

Mi klerici sviju boja sve više nalikujemo onome tipu malograđanina koji poznaje puk samo preko svoje kućne pomoćnice, svoje pazikuće ili svojega brijača. Teško nam je direktno susresti pučki element oko sebe i u našim župama, ali on ipak postoji.

Tri vrste bogatih naročito su neugodne i neprijateljski nastrojene prema puku, prema siromašnima. To su:

Bogati po svojoj moći, koji odlučuju o ratu i miru, o porezima i zakonima

Bogati po svom novcu, koji odlučuju o zaradama, o cijenama potrošnih dobara itd.

Bogati po svom znanju, koji nameću zakone mode u mišljenju i osjećanju.

Ovi potonji su najopasniji jer mogu lako sakriti svoje bogatstvo napadajući one koji su bogati po svojoj moći ili novcu i prikazati se braniteljima siromašnih.

Rušeći običaje i navike siromašnih, oni ih najviše proletariziraju oduzimajući im njihove svetkovine, njihov pučki jezik, njihov moral. Učiniti čovjeka koji pripada određenoj zajednici i jeziku »staromodnim« čovjekom, to ujedno znači omogućiti mu da uđe u armiju nekvalificiranih tvorničkih radnika i da se nastani u bijednim potleušicama gradskih periferija.

Mi smo svećenici bogati po svom znanju, i to oni sitni bogataši po znanju proizašli iz nižih slojeva.

Zajedno s ostalim fakultetlijama i piskaralima svi mi predstavljamo podvrstu kulturnih terorista. To više treba da upozoravamo na opasnost koja dolazi od nas samih.

Ima ih koji pale svijeće i koji ih prodaju. Nije baš lijepo precjenjivati sebe potcjenjujući one od kojih živimo.

Ne mislim da pučka religioznost znači religioznost u najstrožem smislu te riječi. Uostalom, tko će tu u mješavini raznih vjerovanja, tabua i često proturječnih stavova naći neosporni zajednički nazivnik? Isto tako ne mislim da se vjera čovjeka iz puka mora nametati vjeri svećenika i apostola. Ipak primjećujem da između onoga što se vjeruje i onoga što se ostvaruje u životu postoje manje razlike kod ljudi koji su manje školovani i koji imaju manje vremena za dugačke rasprave o religiji. Čini mi se da od svećenika nije pošteno nijekati svaku vrijednost vjerovanju ljudi koji se ne izražavaju istim jezikom, i to u vrijeme kada mnogi svećenici više ne znaju što je pravovjerje ili im do pravovjerja nije baš stalo.

Katolicizam je religija lica i obraza, susreta i sudioništva.

Ti klerici, koji posvuda vide rasizam i diskriminaciju, ne vide je u vlastitim redovima, naročito kad se radi o časnim sestrama. Je li to neka vrst antifeminizma ili preziranje načina života za koji oni više nisu sposobni?

Nailaze kod njih na simpatije jedino one redovnice koje fraziraju ili pišu učene članke, one koje se bave nekim javnim radom, koje studiraju itd.

Kao što možda postoje narodi koji su na tajanstveni način alergični prema katolicizmu, možda postoje i čitava pokoljenja koja nisu u stanju ni prenositi ni pronalaziti duhovne vrijednosti. Teško bi bilo razmrsiti konce koji prethode, prate ili slijede takvu jalovost. Znanstvenicima će trebati desetljeća da bi objasnili tu pojavu. Međutim, ne bi li se upravo u takvoj situaciji mogle očekivati od naroda Božjeg snažne, instinktivne i životvorne reakcije onoga koji osjeća i naslućuje klice rušenja i raspadanja iza sjajne zavodničke fasade?

Kontestatorski sinovi buržujskih tatica nastavljaju istu politiku kulturnog potlačivanja kao i njihovi roditelji. Svoju odvratnost prema istinskom životu projiciraju na djecu puka, kao što su njihovi roditelji projicirali kategorije rentabiliteta i profita na svoje suvremenke koji nisu bili u povlaštenom položaju poput njih.

Možda je nekada u prošlosti crkveno ustrojstvo bilo i više uzdrmano nego u naše vrijeme, ali je to uništenje crkvenih struktura bila u ono vrijeme nova šansa za kršćanstvo jer je puk tada predstavljao golem potencijal katolicizma. Mislimo li mi dovoljno na taj kršćanski puk sa sela, odgojen u prijašnjim stoljećima u kršćanskom duhu, puk čija je kršćanska vitalnost mnogo snažnija nego mi to općenito priznajemo?

Gdje da danas nađemo nešto slično tom kršćanskom potencijalu? S obzirom na prošlost mi danas imamo premalo društvenih i duhovnih snaga za oživljenje kršćanstva i katolicizma. Pa ipak nam preostaje narod, bogatiji po svojim duhovnim stremljenjima i težnjama, nego mi to često naslućujemo.

Možda nam nedostaje vremenski razmak da bismo o svemu tome mogli donositi točne sudove. Možda će potomstvo od Drugoga vatikanskog sabora zapamtiti i zadržati samo konstataciju kontinuiteta u stavovima prema pučkoj religioznosti koji su se očitovali već na Tridentskom saboru?

Možda će netko reći da ništa ne može opravdati stvaranje takve pustoši na pastoralnom području. Uostalom, kako rekosmo, potrebna nam je malo veća vremenska distanca da bismo mogli donositi objektivne sudove o toj situaciji.

Ne znamo zaista kako će se stvari odvijati. Društvene klase nisu više tako obilježene posebnim običajima, načinom ishrane i zabavljanja; odatle možda i želja da se međusobno razlikuju na drugim područjima koja se tiču unutrašnjeg života. Možda ima ljudi koje smeta da imaju isto krštenje i isto vjenčanje kao njihov pazikuća ili podvornik. Iznosim tu pretpostavku samo usput.

Volterijanski buržuji su izjavljivali: »Mi nemamo religije, religija je dobra za narod.«

Njihovi praunuci misle: »Mi imamo vjeru odrasla čovjeka, ona je previše dobra za prosti puk.«

I tu primjećujemo da se klasni ostracizam nije promijenio. Kao što vidite, kad se radi o buržoaziji, govorim bez dlaka na jeziku premda je to klasa kojoj i ja silom prilika pripadam. Nije baš lako to priznati. No priznanje pripadnosti ne ukida pravo da budemo kritični prema vlastitoj klasi kao ni prema vlastitoj domovini, vlastitoj vjeroispovijesti, obitelji, zvanju itd.

Nekada sam iznosio dokaze protiv klera koji je zatvarao oči pred postojanjem društvenih klasa. Svećenicima je tada »dolikovalo« govoriti o sredini, ambijentu ili svijetu, a ne o nekakvim klasama.

Nakon toga se stanje promijenilo, pa se počelo govoriti sve više čak i o klasnoj borbi. Iako je to na mjestu, ipak stručnjake za povijest društva ne treba u svemu slijepo slušati. I u njihovim radovima ima propusta. Tko je, na primjer, ikada pokušao da analizira povijest radničkih štrajkova uperenih protiv drugih radnika? Tko će se usuditi proučavati ksenofobiju domaćih radnika prema radnicima koji su došli iz drugih zemalja? Ne bi li bilo možda svetogrdno odmjeravati proplamsaje silovitog rasizma koji se katkada zna umiješati u nečije internacionalističke stavove?

U današnje vrijeme »preispitivanja« i krize, mogli bismo reći da svećenici nisu inicijatori religiozne krize, ali su odgovorni na neki način za njezino proširenje, naročito u pučkim sredinama. Za ljude iz puka Crkva su svećenici, kao što su razni funkcioneri država, a inženjeri i liječnici znanost.

U jednom trenutku bolesnik ne može više podnositi ono što ga truje. To se opaža na njegovu tijelu, u njegovu moralnom i duhovnom životu.

Salonski teolozi socio-kulturnog usmjerenja misle da su se približili narodu ako od onoga što pričaju neki svećenici iz radničkih naselja stvore teoriju. Nažalost, ti svećenici često žive više izvan tih naselja nego u njima. Druže se obično samo s nekim aktivistima i »profesionalnim« sindikalistima, a u stvari više nijedni ni drugi ne znaju razgovarati s radnicima i stupiti s njima u »istinski« kontakt premda si umišljaju da ih »reprezentiraju«.

Nadaju se da će preko politike moći uspostaviti kontakt s narodom kojega više ne žele viđati u svojim crkvama.

Onaj koji vam kaže: »Ja sam radnik«, doista je radnik.

Onaj koji vam kaže: »Ja sam samo radnik«, prestaje to polako biti.

Onaj pak koji naveliko priča da pripada radničkoj klasi i da nije buržuj, vjerojatno već pripada buržoaziji.

Po vrlinama koje se danas traže od kršćanskih laika, koliko bi svećenika bilo u stanju da budu obični vjernici?

Kad postanemo svjesni onoga što smo zapamtili od naših filozofskih i teoloških studija, morali bismo zahtijevati manje od onih koji su pohađali katekizam tek koju godinu.

Počinjem polako uviđati kako je na mojim leđima previše godina redovničkog i svećeničkog iskustva da bih mogao i dalje suprotstavljati katolicizam priprostih ljudi vjeri učenih. Ne sumnjajte kad kažem da dugujem isto toliko vjeri najpriprostijih vjernika koliko i teologiji i pouci mojih najboljih učitelja. Želio bih da se pristup tom mnoštvu izvora sačuva slobodan za svakoga.

Propovijedajući i boreći se za »treći svijet«, često mislim na tisuće useljenih radnika, čiju radnu snagu mi iskorištavamo a rugamo se njihovoj religiji unoseći u njihov život i običaje svoj kulturni kolonijalizam.

Propovijedao sam u nekoj župi o prvoj pričesti djece i o bogatstvu pučkih blagdana i svetkovina. Usput sam na diskretan način spomenuo religioznu zapuštenost u kojoj živi velik broj vjernika zato što jedna malobrojna kasta nameće svoju elitističku, sektašku, politikantsku i klerikalnu koncepciju religije. Nisam izričito govorio o kultnom i kulturnom neokolonijalizmu, ali sam podigao glas požalivši prodaju crkvenog ruha i posuđa staretinarima. Jedni su mi odobravali, a drugi su osudili moje propovijedanje. Posebno su nezadovoljni bili pripadnici klera. Naravno, više me neće pozivati da propovijedam. Ne preostaje mi drugo nego pisati. To, eto, i činim.

Naročito me boli kako preziru žene u crkvi. To im ne smeta da neprestano deklamiraju o ravnopravnosti žena u društvu.

Dobro bi bilo da mi svoje živčane krize i međusobne kleričke razmirice raščišćujemo sami a ne da preokupacije stanovite eklezijalne buržoazije prenosimo na ljude bez naobrazbe, bez društvenog položaja i bez para, koji povremeno dolaze na obrede u crkvu.

Ako gimnazijalac upotrijebi riječ folklor u smislu koji vam je poznat, nećete se zbog toga na njega ljutiti No moramo se ozbiljno zamisliti kada ljudi koji se smatraju naprednim teolozima i koji se inače klanjaju pred raznim otkrićima društvenih znanosti napadaju folklor u kršćanstvu.

Bio sam pristaša ređenja već oženjenih ljudi jer mi se činilo da je važnije sačuvati pristup euharistiji vjernicima nego celibat svećenicima. Međutim, ovi žele da se već zaređeni svećenici mogu ženiti. Žele ženidbu za sebe, a ne svećeništvo za oženjene ljude. Boje se za gubitak svojega svećeničkog monopola i ideološkog upravljanja ljudima.

Svi ti klerikalni demagozi koji tobože razumiju i brane maloga i potlačenoga čovjeka ne vide da svojim sve nerazumljivijim i sve »učenijim« propovjedima i spisima gaze po vjeri i uvjerenju marginaliziranih i neupućenih u njihove teološke sofizme. Svi smo mi manje-više takvi da zaboravljamo mesti najprije pred svojim vratima.

Sjetimo se upozorenja sv. Mateja (7, 6) da ne valja bacati biserja pred svinje, a isto tako onoga što sv. Petar kaže za spise sv. Pavla (2, 16-17) upozoravajući na teška mjesta kojima ljudi iskrivljuju smisao zavodeći one koji ih slušaju. Rađaju li se nereze u narodu ili u teološkim kružocima? Navodim ovdje tri citata:

1) Knjigu mogu čitati samo obrazovane i prosvijetljene osobe; čovjeku iz puka nisu dostupne takve spoznaje, njemu filozofija nikada neće biti bliska ni pristupačna. Oni koji govore kako postoje istine što se moraju sakrivati pred narodom, ne trebaju se strašiti; narod ne čita, narod radi šest dana u tjednu a sedmi dan odlazi u krčmu. Jednom riječju, filozofske knjige pisane su za filozofe, a svaki čestiti čovjek treba da nastoji postati filozof ne umišljajući se da to jest (Voltaire: Uvod Filozofskom rječniku).

2) Religija mnoštva ima uvijek jednu pučku dimenziju. Ona će biti uvijek obilježena fanatizmom i praznovjerjem dokle god ljudi budu to što jesu. Religija puka uvijek je iskrivljena religija usprkos mjera opreza što ih poduzima sveta Crkva (Newman).

3) Govori se o ispitivanju javnoga mnijenja francuskih katolika. Kažu nam, na primjer, da 95% francuskih katolika želi crkve premda većina nikada neće u njih stupiti nogom. Ili da 88% zahtijeva krštenje za svoju djecu premda više od polovice ne pozna Isusa Krista a dvije trećine ne vjeruje u njegovo uskrsnuće.

Hoćemo li se jednoga dana odlučiti da izvučemo logičke zaključke iz tih podataka ili ćemo, naprotiv, nastaviti davati sakramente onima koji nemaju vjere i služiti mise na vjenčanjima i sprovodima nastojeći uključiti u njih publiku koja s time nema nikakve veze nego sve to gleda s ironijom i dosadom?

»Sancta sanctis«, tj Božje su stvari za one koji imaju vjeru, sakramenti za one koji vjeruju u uskrsloga Krista, crkveni skupovi za one koji su vjernici a ne za one čije ponašanje ne odaje nikakvu vjeru nego nas podsjeća na stado folklornih ovaca.

Valja hrabro ostaviti iluzije. Pripremili smo Drugi vatikanski koncil misleći da se samo po sebi razumije da su kršćani u svojoj biti misionari. Međutim, za to bi trebali najprije biti vjernici.

Zakašnjenje obnove koju smo očekivali od Koncila, metež i množenje raznih »pobožnosti« i »proroštava«, nostalgični vapaji za nekadašnjim kršćanlukom, sve se to može objasniti našom naivnošću što smo vjerovali da osnovnu kršćansku poruku svi prihvaćaju i proživljavaju, a u stvari su je prihvatili samo neki pojedinci (Gérard Huyghe, biskup Arrasa).

* * *

Sretan propovjednik koji je bar jednom u svom životu imao prilike da mu nakon njegove »kateheze« netko dobaci u lice: »Velečasni, danas čovjek treba biti vraški inteligentan da bi mogao imati vjeru!«

Jedan dio klera naučio je da zove dekristijanizacijom odbojnost vjernika prema njihovim pastoralnim »novitetima«.

Čujemo ih kako govore: »Ti ljudi nisu kršćani jer ne čitaju evanđelje.«

Sedam stotina milijuna koji ne znaju čitati trebalo bi da po toj logici bude isključeno iz kršćanskog života ili osuđeno na status duhovne nerazvijenosti. Je li to zahtjev apostola ili predrasuda onoga koji je »opismenjen«?

II. O VJERI

Naša razlikovanja između riječi vjera, vjerovanje, religija i teologija proizlaze iz konfesionalne terminologije.

Sumnjam da se tim riječima može dati znanstveni smisao u sociologiji i psihologiji.

Još više sumnjam da im se može dati neki smisao za puk koji pohađa naše crkve povremeno i neredovito.

Neki kritičari davanja sakramenata onima koji po njihovu sudu nemaju vjere ili je nemaju dovoljno bili bi sveci našega vremena kad bi njihovo zahtijevanje vjere bilo duhovni stav. Nažalost, nije duhovnost ono što se nalazi na kraju pastoralne puške.

Vaša je stvar što više ne vjerujete u katekizam svojeg djetinjstva, u ideale svoje mladosti, u ono što ste naučavali deset, dvadeset ili trideset godina, ali morate biti toga svjesni i ne zamjerati ljudima iz vaše pastve koji i dalje vjeruju ono što ste ih vi učili vjerovati.

Je li to onda neka degradacija vjere? Ne bih se usudio odgovoriti potvrdno. Kod naše generacije možda nije bila toliko vjera u ishodištu naših zvanja koliko želja za borbom u redovima Crkve, želja da budemo svećenici kako bismo se toj borbi mogli potpuno posvetiti. Ne radi se tu toliko o prijelazu iz vjere u nevjeru, nego prije o promjeni usmjerenja naše borbe i borbenosti. Usprkos toj promjeni, ostajemo uglavnom isti. Stoga danas s mnogo taštine izvikujemo umjesto nekadašnjeg »creda« svoj kontestatorski »credo«.

Za mnoge od nas vjera je moguća tek ako je branjena i osigurana navikom.

Dopuštam da među pripadnicima tradicionalne i pučke religije ima takvih koji »ne vjeruju ni u što«, ali isto tako i među profesionalnim širiteljima i tumačiteljima vjere ima i takvih za koje je sve to tek igra riječima i koji svojim rušenjem nekadanjih uvjerenja žele samo zavesti one što ih slušaju.

Slušajući neke svećenike i teologe, dobivamo dojam kao da su oni stvorili pravu religiju, kao što su i neki od njihovih suvremenika pronašli seksualnost. Prije ovih čovjek kao da nije znao voditi ljubav, kao što ni prije onih čovjek kao da nije znao živjeti od vjere.

Toliko samouvjerenosti možemo objasniti samo velikom dozom neznanja a možda i nemoći.

Slušajući te svećenike kako osuđuju vjeru vjernika, dobivamo želju da proanaliziramo njihovu vjeru. Što oni zapravo vjeruju od onoga što propovijedaju, od onoga što ne propovijedaju ili onoga što nisu nikada propovijedali? Jedna redovnica koja je ostavila samostan da bi živjela među radnicima rekla je: »Jučer smo imali samo odgovore, a danas imamo samo pitanja.« Ne bi li se nešto slično moglo reći i o nekadašnjoj i sadašnjoj vjeri?

Postoji li tokom stoljeća nešto što je bilo nepromjenljivo u vjerovanju katolika? Što su vjerovale gđa Svečin i gđa de Maintenon? Je li to ono isto što su vjerovale sv. Klara i sv. Skolasrika? Nižući i druga imena svetaca sviju stoljeća i tražeći ono što je u njihovu vjerovanju zajedničko, pitam se što je u katoličkom credu nepromjenljivo. Ipak moj problem nije u tome. Ono što ja nekim današnjim svećenicima zamjeram, nije toliko želja da promijene sadržaj vjerovanja koliko podmukli, autoritativni i klerikalni način na koji to čine. Osuđujem također svojevrsni kultur-

ni kolonijalizam, toliko proturiječan novim idealima demokracije i suodlučivanja koje ti svećenici tako strastveno propovijedaju.

Često se prema povijesti ponašamo kao sredovječni pljačkaši relikvija. Svatko uzima iz povijesti ono što mu konvenira: djeliće teksta istrgnute iz konteksta, refrene izvađene iz cjelokupne pjesme.

Istrgnute iz svoga vjerskog konteksta, katoličke dogme izgledaju besmislene. Anđeli, đavli, Bezgrešno začeće, Presveto Trojstvo, jedna osoba toga Trojstva na slami u jednoj štali, Bog koji krvari na drvenom križu, sve to izgleda kao zbrkana mitologija koja može i manje izbirljivije duhove dovesti do ludila. Međutim, ako gledamo sve to u cjelini, u kontekstu vjere, cjelina postaje isto tako sjajna kao što su pojedinosti, iz nje istrgnute, bile tamne i nerazumljive. I u toj cjelini istočni grijeh daje mnoga objašnjenja, kao što i križ daje smisao životu koji umire i koji se rađa bez prestanka.

U tajnama vjere čudno je to što su one same u sebi obavijene tamom, ali na sve ostalo bacaju mnogo svjetla.

Ako ispovijedamo samo Boga Stvoritelja, ubrzo ćemo upasti u deizam koji nam tobože donosi umirenje.

Ako poznajemo samo Boga Duha, upadamo u nerazboriti iluminizam.

Ako naviještamo samo Isusa Krista, lako možemo upasti u nekakav humanitarizam a zatim i u ateizam.

U naše vrijeme kao da se govori samo o Isusu Kristu.

Međutim, svi ti novi pogledi i teorije, prilično su stari. Podsjećam vas na Lamenaisa, Cabeta, Saint-Simona ili pak na Pierre Lerouxa, koji piše: »Ako je Isus Čovječanstvo, onda nas spašava to Čovječanstvo, a ne Isus. Ili, ako baš hoćete, spašava nas Isus, ali Isus ukoliko je Čovječanstvo i Čovječnost... Vjerovati u Čovječanstvo i Čovječnost znači uistinu vjerovati u Isusa«.

Novi credo kao da je mješavina ideja Léona Bourgeoisa, Féliciena Challaya ili de Lorulota uz poklon Isusu Kristu kao građaninu svijeta i prvom socijalisti.

Njegovi pristaše izjavljuju da imaju vjeru, ali da to nije vjera njihovih roditelja. Hvališu se svojom vjerom, ali brzo dodaju da to nije ista vjera kao u one pobožne žene koja moli svoju krunicu. Umišljaju si da su katolici na način na koji to dosada u po-

vijesti nitko nije bio. Ti moderni stavovi, koji su me godinama privlačili, sada su mi odbojni.

Bili vi toga svjesni ili ne, lažete samima sebi i svojim pristalicama. Ne zanima vas Božja transcendencija više nego preobrazba svijeta. Čovjek treba da bude vrlo mlad teolog da ne opaža kako je vjera, oslobođena religioznih primjesa, samo ostatak religije.

Zaboravljate na važnost molitve i podcjenjujete je. Isusovim riječima: »Tamo gdje su dvojica ili trojica sabrani u moje ime...«, ne želi se reći da sva trojica imaju eksplicitnu vjeru.

U prvobitnoj Crkvi postojala je »kerigma« (neposredno naviještanje), »didahe« (iznošenje nauke) i »pareneza« (moralno naučavanje). Neomodernisti kao da znaju samo za kerigmu. Neki »nadobudni« svećenici naokolo govore kako kršćanstvo nije moral i kako ih se moral ne tiče, jer da Isus nije bio »žandar«. Zaista, trebalo bi da tzv. moderno kršćanstvo iz mozga siđe u srce i još niže jer u protivnom slučaju ostaje iluminističko, individualističko i afektivno.

Svi su znakovi vjere na neki način kušnja i dokaz. Možda to vrijedi i za obrede. Čini se da je obred stvoren prvenstveno da bi se ljudi mogli približiti božanstvu. Međutim, ako točnije gledamo, on je tu i zato da bi božanske stvari ostale na doličnoj distanci.

Čini mi se da neki svećenici žele rezervirati sakramente za one koji su im slični, a ne vide kako time ne dokazuju da su odviše pametni. U stvari, ne otkrivaju li oni upravo činjenicu da mogu živjeti bez sakramenata? Odbacili su krunicu da bi mogli bolje moliti brevijar. Zatim su prestali moliti brevijar da bi mogli bolje slaviti euharistiju. Završilo je time da sada i misu sve rjeđe služe. Nije li to klasični primjer kako se »profesionalac« prvi zasiti onim što radi. No, onima koji nisu »profesionalci«, potrebniji je možda više nego ikada minimum onoga što zovu prolaznim obredima katolicizma.

Bog nije vezan za sakramente. Istina je da on daje svoju milost onome kome hoće, na način i u vrijeme kada to hoće. Proizlazi li odatle da su sakramenti nepotrebni i beskorisni? Ne! U tom slučaju ne bi trebalo najprije odbaciti sakramente u njihovim znacima, sadržaju i osnovi, nego čitavo Sveto pismo i svećenstvo.

Mnogo i često nam govore o Kristu. Ali kako je moguće da u svojoj kristologiji govore tako malo o Otkupljenju i grijehu? Isto se tako malo govori o Kristovu božanstvu. O tom svjedoče teolo-

ški spisi i predavanja, pa čak i sukcesivni prijevodi nekih mjesta u Svetom pismu. A šta da tek kažemo o njihovim stavovima prema krštenju male djece. Ne bi li se možda njihova odbojnost prema podjeljivanju krštenja mogla objasniti podsvjesnom odbojnošću prema katekizaciji krštene djece? U propovijedanju čovjek se može lako »izvući« birajući način i temu propovijedi, ali u katekizmu nema izbora. Pitanja djece tjeraju vas u škripac.

Riječi su Montaigneove: »Jedni žele uvjeriti svijet da vjeruju ono što ne vjeruju, a drugi to isto žele uvjeriti sebe ne znajući što znači vjerovati«.

Rasipni sin počinje se kajati jer je gladan. U toj gladi nalazi se ishodište njegova povratka. Ne znamo što je kasnije bilo s njegovom vjerom. Vi biste htjeli da najprije povjeruje pa da onda osjeti glad i da njegova vjera postane vjera odrasla čovjeka. Ipak se i u nekadašnjim potvrdama o ispovijedi kao i u današnjim potvrdama o vjeri odrasla čovjeka što ih proizvoljno »dijele« neki svećenici jednako očituje klerikalna želja za vlašću.

Tek što smo se riješili posljedica izopačenog janzenizma, eto nas ponovno u vodama protestantizma i kalvinizma.

U životu sv. Petra ima mnogo trenutaka u kojima bi mu neki propovjednik »vjere odrasla čovjeka« uskratio sakramente.

Nije stvar sociologa da vam govori o Bogu, nego valja to tražiti od vas teologa koji se priklanjate ljudskome misleći da ste iscrpli sve božansko, pa čak i sve božansko u ljudskom.

Bolje bi bilo priznati samima sebi da nam sadržaj evanđelja postaje stran nego uvjeravati drugoga da će u novoj ambalaži postati sve ljepše nego prije. Od redukcije do reinterpretacije, od objašnjenja do demitologizacije, sve se više primičete konstataciji: ambalaža više nije potrebna jer više nema ništa da se zamota.

Kad čujemo iz usta radnika riječ »Isus Krist« ili »Gospodin« u bilo kojem kontekstu, spremni smo da odmah govorimo o »svjedočenju vjere«, kao i kad je čujemo iz usta »starova« ekrana, športa ili javnog života, dok je ta ista riječ, kad izađe iz usta neke bakice, označena kao »sentimentalnost« ili »pijetizam«.

Prividno, postotak pohađanja mise nije opao u većoj mjeri. Međutim, još pred nekoliko godina, oni koji nisu išli na misu, ispričavali su se zbog toga propusta, dok se danas ispričavaju oni koji idu u crkvu što su u nju ušli.

Vjernici ostaju često vjerni više usprkos našim riječima nego zbog naših riječi. Kada propovjednik ponavlja: »Sluge smo beskorisni«, on misli na sve, samo ne na svoju propovijed.

Sjećamo se vremena kada su ateisti i agnostici navodili metafizičke razloge. Bili su ponosni ili pomalo nesretni zbog svojega nevjerovanja. Danas golema većina mladih malograđana uopće ne iznosi nikakve razloge. Sve što se odnosi na religiju ili na vjeru, malo ih se tiče i ne zavređuje da se tome posveti ono vrijeme koje se posvećuje zabavi i razonodi.

U XIX. stoljeću, kada se govorilo o napretku religije, nacije ili društva, mislilo se da se napredak na jednom od tih područja može postići samo na štetu napretka na drugom od njih. U XX. stoljeću dobar dio mladih odvraća se s istom ravnodušnošću od apostola hrama, domovine ili revolucije.

Izreka »Teologija je umijeće da se Bog vrijeđa na latinskom jeziku« drugačije zvuči u ustima razočaranog i skeptičnog teologa a drugačije u ustima vjernika koji je prevladao zapreke riječi, pojmova i sustava.

Oni koji nisu praktični katolici trebali bi da u ime vjere budu izbačeni iz crkava, dok se u ime te iste vjere opravdavaju aktivisti i »borci« kad ne izvršuju propise.

Katolicizam današnjega klera katkada nema mnogo veze s katolicizmom onoga klera koji je djelovao pred stotinu ili pred pedeset godina. Neki svećenici »novatori« to uvijek ističu kako bi sebi mogli pripisati zaslugu za takve promjene. Kada o tim promjenama govori sociolog odbijajući da »a priori« pokaže neko uzbuđenje zbog jednoga znaka manje ili više, sumnjiče ga da je zlonamjeran.

U sadašnjoj fazi razvoja čini nam se kao da su ateisti pozvani da otkriju sv. Ivana od Križa ,a anarhisti regulu sv. Benedikta. Nažalost, razumijevanje prošlosti time ništa ne dobiva. Koliko spomenika prošlosti postade kamenolomima, kasarnama, zatvorima ili internatima zbog izgubljene veze sa tradicijom! . . .

Neobično me se doima porast praznovjerja u suvremenom svijetu. Prije pedesetak godina mislilo se da će znanost pomalo iskorijeniti praznovjerje. Međutim, desilo se protivno. Najozbiljnija znanost pomogla je u neku ruku da se razvije praznovjerje. Na koji način? Tako da je u ruke praznovjerja stavila svoj rječnik,

tj. jezik eksperimentalne i empirijske istine. Svjedoci smo inflacije znanstvenih nagađanja, prognoza i »proroštva«.

Nismo li ipak svi mi dospjeli u ćor-sokak? Doći će možda vrijeme kada će svatko braniti svoj komadić vjere, ali taj će se razlikovati od susjedova komadića.

Misli se da vjera dolazi uz zvukove truba i bubnjeva, ali životni zakoni su takvi da je ona najčešće tiha i nezamjetljiva.

Možda smo u naše vrijeme zaboravili, pogotovo mi katolici i protestanti na Zapadu, ono što kršćani na Istoku imaju uvijek na pameti? Ako je Bog doista Bog, znamo odakle dolazi spasenje, i učinit ćemo više molitvama nego našim »aktivističkim apostolatom«, knjigama, člancima, letcima, apelima, deklaracijama i deklamacijama o našem angažmanu.

III. O DIJALOGU

Rodom sam iz kraja poznata po svojim demokratskim i revolucionarnim tradicijama. To je kraj kojemu nisu potrebne nikakve lekcije iz demokracije, pogotovo ne od onih koji su se otarasili svojih feudalnih gospodara i kastelana nekoliko stoljeća poslije nas. U mojem kraju nije bilo ni desnice ni ljevice u vrijeme borbe i rata. Smatrali su to luksuzom za poratna i mirna vremena.

Volio bih da se kršćani previše ne upuštaju u ideološka razračunavanja i da budu nalik na ljude iz mojega kraja. Očarava me sloboda, ali sloboda koja prihvaća ograničenja i propise, jer ako neprijatelj zapali kuću, požar nećeš ugasiti sam svojim malim kablićem.

Treba li priznati da ima stanovitih odlučnih časova u svakoj egzistenciji kada čovjek dolazi do nekih nejasnih ali za život presudnih slutnji i percepcija? Te percepcije i slutnje rekapituliraju na neki način naše bojazni, nade i simpatije... Ostatak života provodimo odijevajući ih razumskim argumentima. I to se žešće bunimo protiv onih koji ih ne dijele što su jače naše sumnje koje ne želimo prihvatiti.

»Pa šta su vam oni napravili?«

Meni ništa, ali mi na pamet dolaze moji rođaci sa sela koji se sakupljaju oko oltara, a zatim oko stola prije većih poljskih radova da bi na njih zazvali blagoslov Božji. Kad bi ti rođaci bili povučeni s drugima u periferije gradova da tu budu jeftina radna snaga, pitam se bi li našli nekoga koji će krstiti njihovu djecu i poučavati ih vjeronauk. Shvaćam kako je diskriminatorski usmjeren pastoral i kakav prekid kontinuiteta zajedništva on znači za ljude koji su povremeno išli u crkvu. Ipak mi se čini da oni nisu mnogo manji kršćani od mene i od mnogih bivših sjemeništaraca i redovnika.

Mnogi će moji čitatelji reći: »Time što vi pišete, poslužit će se oni najreakcionarniji tradicionalisti«. Ne krijem da me to zabrinjuje, ali se sjećam kako se mogao izvući katekizam iz Voltaireovih djela, kako se Napoleon mogao opisati kao antimilitarista ili kako su se Pascalove »Misli« mogle prikazati na erotski način. Ipak mislim da je bolje biti i malo zloupotrebljen i krivo prikazan nego se osuditi na šutnju.

Biti katolik ne znači uskratiti riječ Ivanu, Luki ili Mateju zbog Marka. To ne znači nijekati euharistiju Marka, Mateja i Luke zato što Ivan o njoj ne govori. To ne znači nijekati pranje nogu kod Ivana jer Marko, Matej i Luka ne kažu o tom ni riječi. Biti katolik znači priznati da postoje četiri evanđelista ili barem četiri evanđelja.

Možda će mi tkogod prigovoriti zbog pamfletskog tona.

Vjerojatno bi vam se više svidio ton hipokritskog pozivanja na diskusiju nekoga koji očekuje od drugih sve ono što bi sam morao učiniti.

U četvrt vijeka čini se da sam vidio dva debakla: propadanje domovinskih i propadanje religioznih ideala kod katolika. Ne isključujem rađanje novoga svijeta na ruševinama starog, svijeta koji će biti ljepši od tih ruševina. Ipak tražim pravo da postavim neka pitanja protagonistima te dvostruke drame. Ukoliko su pristaše i propovjednici ljepše i sjajnije religiozne budućnosti toliko uvjereni da imaju pravo, ne bi li se morali zadovoljiti time da me jednostavno ignoriraju?

Ta gospoda su inače vrlo zadovoljna sama sa sobom. Izgleda da su im nepoznate reakcije okoline. Gotovo posvuda laici, bili oni praktični katolici ili ne, tuže se na njih. Čini mi se da te kritike, kakve god one bile, postaju sve žešće i sve češće. Dokle god ne provjerimo njihovu osnovanost i ozbiljnost, pametno je da ne budemo toliko samozadovoljni.

Nekada, kad sam opazio u povijesti teološke misli kako autori izvlače dijametralno oprečne zaključke iz istih nadahnutih ili kodificiranih tekstova, davao sam tome plemenita tumačenja, kao što su različitost senzibiliteta i mentaliteta među generacijama, jačanje dijalektičke napetosti između vjere i razuma, zakoni duhovnoga produbljivanja, utjecaj Aristotela ili Platona, Tome ili Bonaventure, itd...

A onda sam svojim očima u razmaku od nekoliko godina vidio kako mnogi od onih koji za sebe kažu da su teolozi izvode po narudžbi razloge »za« ili »protiv« iz nepresušivog fonda svojih sofizama, sumnji i kompilacija. Jesam li ja bio prije naivan? Niste li nikada susreli osobe iz duhovnog staleža kako propovijedaju i govore po želji onih koji su ih pozvali na večeru... Mislim također i na one teologe koji fabriciraju ideološku konfekciju po narudžbi zaodijevajući velikim riječima najrasprostranjenije društvene predrasude svojega vremena...

Katoličkim novinarima i izdavačima nedostaje vidovitosti. Katolički je tisak u opadanju. Nema potrebe provoditi nekakve ankete da bismo saznali koji su tome razlozi. Mnogi se svećenici udaljuju od puka, od narodnih masa. Pitamo se da li više ne znaju pisati ili nemaju više ništa reći.

Najzanimljivije je to da u takvim novinama daju riječ svojim vlastitim grobarima dok se izvlače na sve moguće načine kako ne bi trebali objaviti pismo čitatelja koje govori u prilog puka Božjeg.

U samostanima sam imao prilike vidjeti kako neki patri, koji su vrlo kritični prema vjerovanju malih ljudi, stvaraju sebi reputaciju slobodoumnih duhova svojim učenim člancima i izjavama. Pa ipak, ti mali ljudi (buržuji su previše škrti!) omogućuju velečasnoj gospodi svojim darovima, plaćanjem misa i kupovanjem svijeća da mogu živjeti.

Kada je neka institucija ili neka religiozna ideja stara pa je se želite riješiti, kažete: »To je neprihvatljivo za suvremenog čovjeka«. Kada je pak neka institucija ili religiozna ideja nova, ali vam ne konvenira, kažete: »To je bilo nepoznato prvobitnom kršćanstvu, uneseno je kasnije.«

Individualni religiozni običaji i postupci po toj logici nemaju vrijednosti jer su nepoznati sveopćoj Crkvi, dok neki opći zakon što ga Rim predlaže valja otkloniti jer ne uzima u obzir specifičnost i bogatstvo mjesnih prilika. Takvim vremensko-prostornim manevriranjem moći ćete otkloniti sve što vam se ne sviđa u dvadesetstoljetnom životu sveopće Crkve.

Nakon dobi u kojoj se misli bilo šta pod utjecajem bilo koga tko je zadnji govorio dolazi dob u kojoj se čovjek grčevito drži nekoliko svojih tvrdoglavosti i uskogrudnosti te je rijetko kada spreman da posluša informaciju ili obrazloženje onoga koji misli drugačije.

»Parole« novoga vjerovanja, kao što su »demokracija«, »konzultirati bazu«, »saslušati drugoga«, »kolegijalno vodstvo« itd., samo su novi dokazi kako je teško provesti u djelo ono što propovijedamo.

Nažalost, mi smo iz »Syllabusa«, preskačući etape postepenog prijelaza, naglo prešli u drugu skrajnost »parlamentarnih« verbalizama i nadmetanja.

Neki svećenici kao i neki salonski marksisti grade se velikim revolucionarima i rušiteljima tradicije želeći da ispadnu vrlo »pristojni« u razgovoru s malim ljudima, s radnicima, kao da ovi od njih očekuju u prvom redu tu promjenu u »bontonu«. Govore im o svecima kao o neurotičarima, moralizatorima i bogomoljcima ili govore s prezirom o svojim istomišljenicima želeći da im na taj način podiđu.

Nekada sam mislio da se žestina međusobnih rasprava i svađa u našim redovima može objasniti time što naša agresivnost traži odušak tamo gdje je to moguće jer je prestrogo crkveno učiteljstvo zabranjivalo raspravljanje o dogmama, o teologiji itd. Sada, kada se može raspravljati o svemu, ne vidim nikakva poboljšanja u međusobnim ljudskim odnosima niti ikakva pomirbenijeg tona u međusobnim raspravama. Nestala je još jedna moja iluzija iz novicijata.

Došlo je vrijeme kada tražimo najprije citate ateista i antiklerikalaca da bismo kasnije mogli govoriti i potkrijepiti neku misao sv. Augustina ili čak Isusa Krista.

Nekada je katolik završavao svoje izlaganje o onome u što je vjerovao riječima: »To je istina«.

Zatim je došla na red formulacija: »To je katolički stav«.

Slijedeća razvojna etapa donosi nam izraz »s kršćanskog stanovišta«, da bismo konačno u naše vrijeme na kraju svojih izlaganja stidljivo izustili: »Tako o tome misle vjernici.«

Stalno nam govore o »otvaranju svijetu«. Čini nam se kao da svi ti nadobudni svećenici govore o otvaranju u kući koja više nema ni prozora ni vrata.

Mnogi od tih kršćana, koji neprestano govore o duhu dijaloga i otvaranja, misle u prvom redu na one koji su im maglovito daleki. Međutim, ako im na put stane pripadnik iste vjere ili neki susjed koji ne misli kao oni, njega naprečac osuđuju ne želeći ga ni saslušati. Pravi dijalog nije u beskonačnom ponavljanju već otrcanih fraza o ljubavi i razumijevanju, nego je to riječ koja vodi računa o istini, o stvarnosti.

Neko su vrijeme humor smatrali gotovo stožernom krepošću. No to se odnosilo samo na humor i ironiju koja se ticala drugih, dok se ironija uperena na njih smatrala nekršćanskom.

Neki će vam svećenici naveliko pričati o vrijednosti dijaloga i plularizma, čije je vrijeme nastupilo nakon vladavine skolastičke skleroze, o velikom značenju napetosti i konfliktnih situacija, o važnosti kontestacije i »preispitivanja stavova«. Međutim, dovoljno je reći i jednu riječ protiv njihova liturgijskog ili socijalnog creda da se uzbude i uzbune optužujući druge zbog kleveta i uvreda.

Kao što su nekada govorili: »Ja ga jako volim, ali on je bolesnik«, tako i danas govore: »Ja ga jako volim, ali on je pretjeran, opasan za mir svećenika i vjernika.« Naravno, pri tom valja imati na pameti kako uopće ne dolazi u obzir da njihovi »protivnici« dobiju i malo prostora u vjerskom tisku kojim oni manipuliraju.

U stvari, za sebe traže slobodu u ime svojih novih principa, a uskraćuju je drugima u ime njihovih starih principa. Nekada su nas ušutkivali u ime autoriteta, a danas u ime bratstva i solidarnosti, a što je bratski ili solidarno, odlučuju, naravno, uvijek isti ljudi koji manipuliraju tiskom i teologijom kako žele.

Nisam se pokajao što sam vjerovao u Drugi vatikanski koncil. Posebno mi je bilo drago što su mogli progovoriti oni koji su dugo vremena morali šutjeti. Isto tako mi je razumljivo postkoncilsko razdoblje traženja i neizbježivo pojavljivanje novih i ekstravagantnih ideja i pokušaja. Ipak, autoritativno i diktatorsko ponašanje neoklerikalaca, koji propovijedaju pluralizam i dijalog umatajući svoje želje i namjere u koncilske parole, upozorava nas na oprez.

Stari je klerikalni trik uvjeriti uravnoteženim i koncilijantnim tonom svojih propovijedi i sastavaka kako si razborit i spreman da drugoga saslušaš, a u stvari, sloboda izraza postoji samo za jedne, za tzv. elitu ili »kremu« svećenika i vjernika, dok su oni koji nemaju dovoljno novaca ni vlasti u svakom pogledu diskriminirani.

Mnogi se smatraju umjerenima u pastoralu jer se nalaze u sredini između nekih krajnosti. To se naročito tiče morala za koji kažu da ne ulazi u područje pastorala ili ga nastoje »obrazložiti« u svjetlu sociologije, estetike i naravne etike.

Drugi pak neprestano ponavljaju kako je ono što govore i propovijedaju samo njihovo osobno stanovište koje obvezuje samo njih. Ipak bi takvi morali znati da svojim izjavama i propovijedima ne predstavljaju same sebe. O problemu narkomanije ili gladi u svijetu, o seksualnim ili socijalnim temama mogu raspravljati drugi kompetentniji za te stvari koji će o njima govoriti na svoj način, a svećenik, ako o njima govori, treba da govori kao svećenik.

»Vi ste desničar.«

Zaista, lako je sve svesti na političke etikete. Pa ipak ima stvari koje se nikako ne mogu svesti na te etikete. Iz toga, naravno, ne slijedi da desnica i ljevica uopće više ne postoje.

To isto vrijedi za simplicističke etikete, kao što su: progresisti i konzervativci, mladi i stari, vjera i religija, karizmatička sloboda i institucionalna sputanost, infrastruktura i superstruktura, pravednost i ljubav, nebo i pakao, dobri i zli itd.

Danas se u propovijedima često upotrebljavaju podaci s procentima, kao što su se nekada navodili latinski citati. Tako se pod maskom matematike lakše proturaju neke predrasude. Pri svemu tome valja imati na pameti da je montaža često prisutna u tim ispitivanjima javnog mnijenja kao i u raznim izborima i glasovanjima.

Vidim kako vole upotrebljavati nerazumljive riječi, uzete iz društvenih i drugih znanosti, da bi se postigla »pristojna« distanca od puka i iluzija točnog registriranja stvarnosti. Putem tog rječnika žele sačuvati profesionalni status upućenih udaljujući se polako od djelovanja koje propada i nastojeći proizvodnjom svojih riječi dati dojam suvremenosti.

Zabluda je vjerovati kako istina, zato što je istina, konačno trijumfira na ovom svijetu. Ima, doduše, osuda i krivih sudova koje su povjesničari nakon nekoliko decenija ili stoljeća uspjeli revidirati, ali koliko sudskih, društvenih i religioznih zabluda i laži ostaje i ostat će kao istina sve do Sudnjeg dana?

Mnogi od onih koji u redovima Crkve nastoje eliminirati krštenje djece, svečanu prvu pričest i bolesničko pomazanje kao pučke pobožnosti, koji su spalili ili prodali namještaj crkava što im ne pripada i koji žele stare vjernike iz tih crkava istjerati na ovaj ili onaj način, smatraju se propovjednicima istine. Takvi često smatraju da je sastavljanje članaka, proglasa i peticija »konstruktivno« i neophodno potrebno za napredak istine.

Reći ćete mi možda: »Pišući na taj način, steći ćete sebi neprijatelje.« To je točno. No, Evanđelje je previše lijepo da bi čovjek dozvolio nekome da između njega i nas podiže barikade novih ideologija i organizacija.

Ništa nije više izloženo podsmijehu nego taština. Upravo istini pripada pravo da se smije jer je ona radosna i sigurna da će konačno trijumfirati. Ipak valja paziti da ismijavanje ne bude nisko i nedostojno istine, ali tko se njime može poslužiti na doličan način, neka se posluži, kako reče Tertulijan.

Doduše, kritika nečije kritike neće nam dati nove motive života, vjere, nade i ljubavi. Ipak mislim da ću na taj način moći pokazati u pravom svjetlu neke od zlonamjernih i nerazboritih svećenika jer i sam pripadam tom krugu.

Nekada imam vrlo mnogo simpatije i razumijevanja za one kojima se rugam i koje kritiziram, ali ne mogu dopustiti da naokolo šire svoje iskrivljene ideje. Mnogi će od nas prije smrti vidjeti dolazak generacije koja će osuditi i žigosati katolicizam nekih socio-kulturnih analitičara. Ta će mlada generacija strastveno tražiti učitelje koji će biti sposobni da ih pouče o samoći i preziranju zloupotrebe društvenih znanosti na račun pastoralnog rada i vjerskog života, dok će nekadašnje učitelje optužiti zbog jalova verbalizma i mlakosti u duhovnom životu. Naše oči, na koje će već padati mrak starosti, bit će tada osvijetljene sjećanjem na likove onih protiv kojih smo se najžešće borili.

Obično nikada ne uzimamo dovoljno u obzir koliko nam je prethodna generacija slična i koliko je od nas različita. Ne uzimamo dovoljno u obzir koliko mi ovisimo o toj generaciji upravo zbog njezine sličnosti i različitosti.

U stanovitim trenucima pravi dijalog bio bi u tome da se otarasimo naših sofizama i verbalizama. Sjećate li se što je Ivana Arška, načas smućena od svojih crkvenih istražitelja, povikala? »Oh, kad bih bila sada u svojoj šumi, znala bih što da vam odgovorim!«

Često u svojim diskusijama i svađama zaboravljamo na našu nekadanju slogu i zajedništvo. Odmah smo spremni da se uhvatimo za gušu i da se međusobno ekskomuniciramo. Međutim, kad nas bije zajednička nevolja ,ponašamo se bratski i kršćanski i prema najljućim protivnicima. Lijepo je rekao Emmanuel Berl govoreći o reakcionarnim očevima čiji će sinovi prijeći u protivnički tabor: »Ne mogu mrziti ljude jer znam da ću morati ljubiti njihove sinove, koji će im ipak biti slični.«

IV. O SVETKOVINAMA I BLAGDANIMA

Po svetkovini omogućeno je narodu, do kojega nije stigla Riječ, da je čuje.

Isus propovijeda Evanđelje pomažući bijednima, liječeći i svetkujući pučke blagdane. On iz hrama tjera samo trgovce.

Danas nam govore kako svetkovine i blagdani imaju svoje ljudsko i profano ishodište, osuđujući »religiozni« elemenat tih svečanosti i potrebu naroda za »efemernim« obredima. Ta na osnovu čega će se propovijedati Evanđelje? Što će biti ako čovjeka lišimo religije i svetkovina? Prigovaramo misionarima XIX. stoljeća da su iskrivili i uništili nacionalne običaje među narodima Afrike, Azije i Oceanije. Danas se ti misionari trude kako bi što bolje shvatili i poštivali pučke običaje i vjerovanja u »poganskim« zemljama da bi ih lakše mogli evangelizirati, ali zato se neki svećenici u Evropi trude kako bi iskorijenili vjerovanja i običaje vezanih uz kršćanstvo, kako bi stvorili čovjeka bez domovine i religije.

Kršćanska sloboda naroda u velikoj se mjeri nalazi u njegovu privatnom životu, u njegovim obiteljskim svečanostima i slavljima, u običajima koji prate sakramente. U tom leži u izvjesnom smislu i njegova zaštita i obrana od samovolje i autoritativnosti pojedinih svećenika.

Čudno je kako se raznježujemo nad vijencima kojima se ukrašuju glave na Tahitiju, kako smo nostalgični kad se sjetimo nekih običaja i događaja našega djetinjstva ako su ti običaji i događaji profanog značenja, a kako se podrugljivo smješkamo i kritički izražavamo o nekim običajima, vezanim za sakramente, za svetkovine. Sjetimo se samo običaja, povezanih sa svadbom i vjenčanjem. Tim običajima i svečanostima obogaćuje ljudsko društvo i religiozna zajednica život i onih najsiromašnijih, najbjednijih.

Ne zamjeram ja onima koji žele posuvremeniti i promijeniti neke postupke i običaje, želju za promjenom, nego im zamjeram što su nesposobni da stvore i upriliče bilo kakvu svetkovinu, liturgiju ili pučko pjevanje. Brbljaju o budućnosti, ruše remekdjela prošlosti koja još uvijek žive.

Na nama je da otkrijemo povezanost između svagdanjeg života i obreda. Kakva je veza između tradicionalnih obreda i obreda kojima se ponavljaju ritmovi godine, tjedna ili dana? Sociologija se počinje zanimati za fenomen svetkovine. Bilo bi važno istražiti kroz svetkovine i blagdane, koje je naše društvo raspršilo i razmrvilo, konture novih ritmova i ciklusa.

Suočujemo se s egzotikom i neobičnošću raznih svadbenih i drugih prigodnih običaja, kojima se ljudi utječu kako bi bar na trenutak mogli pobjeći od sivila svagdašnjice, dok razni učeni i nadobudni svećenici raspravljaju o tom mogu li seoske parabole Evanđelja nešto reći suvremenom gradskom čovjeku.

Pučka sociologija nam kaže da narod stvara svetkovine, svećenici da ih ritualiziraju a žene prenose...

Danas se u pastoralu često susrećemo s problemom kiča u crkvenoj umjetnosti. Ipak bih primijetio da ima razlika između prave umjetnosti koja nije u direktnoj suprotnosti s pučkim stvaralaštvom i merkantilne umjetnosti koja je nastala u klerikalnim krugovima i koja se bori protiv pučke umjetnosti i nije u stanju da je inspirira.

Mnogi predstavnici klera, zagrezli u svoju blagorječivost, ne znaju više što da rade. Pohlepni su za pomodarskim sloganima, kao što je npr. mitologija progresa, stara pjesma iz XIX. stoljeća.

Pred nekoliko godina malo nas je bilo koji smo govorili o svetkovanju i blagdanima ističući važnost nosilaca, vremenskih

datuma, mjesta, nošnje i gestâ tih pučkih svetkovina. Kad god bismo podsjećali na potrebu studija pučkih svetkovanja i njihove uloge u liturgiji i društvenom životu, primali su nas s ravnodušnošću, pa čak i sa stanovitim prezirom.

Najednom, krajem 1971. i početkom 1972., dolazi do promjene trenda. Počinje se naveliko govoriti o blagdanima i svetkovinama.

Sada se, pak, pred svećenicima, koji o pučkim slavljima govore u superlativima, ja izvrgavam opasnosti da me proglase zlonamjernim kad ih podsjećam da je misa prvenstveno žrtva Križa a ne slavlje.

Danas, nažalost, blagdani i svetkovine za nas nisu drugo nego razonoda, razbibriga i odmor. Nekada je blagdan obuhvaćao čitav život. Tu je i razlika između pjesme koja daje snagu veslaču piroge i ploče posljednjeg idola zabavne glazbe.

Već preko dvadeset stoljeća svećenici progone ples. Što li sve nisu pisali o kazalištu, o raznim priredbama i predstavama. Mora da su zaista nisko pali kad su sada morali izraditi novu teologiju blagdana i spasavati, poput Coxa, Isusa Krista »kao Harlekina«.

Ismijavali su emocije iz kojih proizlazi i kojima se hrani pučka pobožnost. Danas se žale što misa ljudima više ništa ne znači i što nema utjecaja na njihovu afektivnost. I, eto, pronađoše teologiju blagdana, što je dokaz da s blagdanima stoji loše.

Sociolog ne može isključiti pretpostavku da će neka religija doći nakon rimskog katolicizma, naslijedivši i poprimivši mnoge njegove karakteristike. Ta eventualnost ne relativizira svijet katoličkih svetkovina i obreda. Ako i francuski jezik bude sutra nadomješten drugim jezicima, on će na njih prenijeti svoje bogatstvo samo ukoliko nije bio kontaminiran raznim stranim primjesama. Nismo li svojedobno kudili pojavu raznih bastardnih oblika latinskog jezika u kleričkim redovima?

Sv. Ivan Zlatousti govorio je u IV. stoljeću: »Da nemaš tijela, Bog bi te obdario nevidljivim darovima; no budući da je tvoja duša združena s tijelom, On ti podjeljuje duhovne darove preko opipljivih stvari.«

Liturgija je vezana za naše srce i utrobu, ona ne pripada samo duhovnom redu stvari. To nam omogućuje da molimo i kad više nemamo vjere (ili mislimo da je nemamo), kada smo u tramvaju ili autobusu, kada se osjećamo osamljeni u srcu pustinje. Da

bi liturgija mogla ući u naše tijelo, potrebni su joj stalni dijelovi, refreni koji se ponavljaju.

Razni katehetičari i liturgičari našeg vremena već godinama čeprkaju po tekstovima i stavljaju u rubrike suhe plodove svojih učenih kabinetskih istraživanja za ljude slične sebi. Nije čudo da takvi istraživači postaju pristaše narcisoidnih bazičnih zajednica.

Ipak, članci i rubrike, koliko god bili korisni, ne mogu zamijeniti kantike. Crkva se nikada neće moći identificirati s teologijom.

Učena gospoda u ime »istinskog svetkovanja« i dalje ukidaju sve svetkovine koje ovise o njima. U novom liturgijskom »slavlju« sve je za uho, a nema gotovo ništa za oko i usta. Kakvu li kušnju za uho predstavlja poplava raznih tekstova koje, katkada vrlo nerazumljivo, čitaju laici i svećenici.

Ako pratimo mjesne kronike i svagdanje događaje, možemo se lako uvjeriti kako oko nas ima sve više praznika, svetkovina i raznih svečanosti. Stoga, kad kažete: »Nema više danas svetkovina kao nekada kad sam bio dijete«, to ne znači samo da ste ostarili, nego i da ste promijenili klasu kojoj pripadate.

Na malom seoskom trgu smjestio se putujući »Luna-park« oko čijih šatora i baraka vidimo uglavnom djecu i mladež. Gdje su nekadanje svetkovine i blagdani? Novi izrazi svetkovanja i praznovanja zamijeniše stare. Kad bi nestalo i ovakvih »cirkuskih« općih veselja, nestalo bi vjerojatno i onih obiteljskih, jer svetkovine i slavlja odraslih ovise o veselju i radosti djece, kao što i veselje djece ovisi o »blagdanskoj klimi« u obiteljima.

U svetkovini postoji više svetkovanja, i ona su međusobno povezana poput kamenova u svodovima starih crkava gdje je nekolicina slavila svetkovinu koja je pripadala svima.

Suvremenici smatraju (sa stanovitom dozom ironije) da su otkrili kako su u svim vremenima ljudi tražili od religije zadovoljenje svojih društvenih potreba (sigurnost, regulacija, integracija, kompenzacija itd.). To je istina. Međutim, mudrost suvremenika nije baš velika kada si umišljaju da to isto ne vrijedi i za njih. Pastoral koji favorizira bazične zajednice, razne »angažmane«, intimistička slavlja oko jednoga stola ili oltara itd., sve je to također povezano sa sličnim motivima. Ukratko, s toga stanovišta stara religija nije nipošto na umoru.

Argument protiv vitalnosti svetkovina i blagdana u naše vrijeme trebala bi da bude činjenica što danas svatko frazira o svet-

kovanju... To nas podsjeća na argument o razlozima procvata sakralne umjetnosti koja se slavi upravo zbog toga što više uopće nema ni sakralnosti a gotovo ni umjetnosti.

Blagdanskim kršćanima nazivam one ljude koji idu u crkvu prigodom svečanih zgoda u njihovu obiteljskom životu, kao što su vjenčanja, krštenja, sprovodi, zatim prigodom sličnih događaja u njihovu društvenom životu (vjenčanje ili smrt susjeda ili druga na poslu), i prigodom velikih vjerskih blagdana (Božić, Uskrs, Svi Sveti itd.).

Takvi su kršćani u nas, čini se, u većini. Tako su i sudionici raznih političkih skupova koji im prisustvuju povremeno u većini prema onima koji u njima sudjeluju redovito. Pa ipak onima koji te skupove sazivaju ne pada na pamet da zamole neredovite sudionike da više ne dolaze i da ostanu kod kuće.

Protivno onom što bi neki čitatelji mogli pomisliti, ja se ne zalažem za »pučku religiju« koja bi bila u suprotnosti prema nekakvoj »klerikalnoj religiji«, nego samo konstatiram da većina ljudi u crkvi i oko crkve nemaju iste stavove kao religijski »profesionalci«. Možda baš nije potpuno točno kada govorimo o »pučkoj religiji«, koja zapravo nije ni »pučka« ni »religija«, jer se tu radi o vrlo kompleksnoj lepezi raznih stavova i pripadnosti. Želio bih samo da svojim razmišljanjem potaknem na ozbiljno proučavanje ponašanja i stavova »blagdanskih kršćana. Taj izraz predlažem uvjetno kako bih izbjegao izraz »sezonski« ili »konformistički« kršćanin.

Valjalo bi proučiti najrazličitije stavove od sakramentalnog rigorizma do sakramentalnog maltuzijanizma. Posebno bi trebalo opisati pripadnike dviju struja: one koji se bore za ukidanje obreda i kulta (još se ne usuđuju govoriti o ukidanju sakramenata) i one koji neprestano, iz tobožnjega strahopoštovanja prema njima, postrožuju preduvjete za njihovo primanje.

Zatim bi trebalo promotriti apostolsku nemoć koja se očituje u borbi protiv obreda. Mnogi »avangardistički« klerici misle da valja utrošiti mnogo vremena u reformu zastarjelih obreda i sve više izvrgavaju ruglu svećenika kao »službenika kulta«, dok sami postaju službenici nekakvoga političkog i socijalnog pastorala. Umjesto jednih imamo sada druge ikonoklaste.

Naše su katedrale prevelike za naše pokušaje liturgijske reforme i obnove. Stari nam obredi izgledaju kao svečana odjeća

preširoka za čovjeka koji se nekako suzio i uvukao u sama sebe. To nema nikakve veze s problemom novoga vina u starim mješinama, naprosto zato što novoga vina uopće nema.

Neprestano mi zvoni u ušima već stereotipni refren: »Neka si ljudi po svojoj želji stvaraju poganske svećenike, čarobnjake i službenike kulta ako žele sakralizirati pojedine etape svojeg života«. Ipak sumnjam da bi si oni najsiromašniji mogli fabricirati svećenike koji bi im dali svetkovine što su im potrebne. Vidim, naprotiv, kako su upravo oni najbogatiji sigurni da će im razni klerici pružiti servis bez moralističkog dodatka koji bi mogao uznemiriti njihove savjesti i bez liturgijskih događaja koji bi mogli dovesti u pitanje vrijeme njihove dokolice, zabave i razonode.

Religija je u opadanju, ali ja ipak više volim mali ostatak katolika koji su nalik siromašnim vjernicima što prisustvuju misi u jedinoj moskovskoj crkvi nego buržoaziju koja raspravlja o »gorućim« problemima u nekim katoličkim organizacijama.

Ima svakojakih vandalizama: npr. vandalizam »kreatora« i restauratora ili vandalizam neznalica koji lože peći drvom starih oltara i žele da dođu do malo novaca prodajući stare crkvene knjige kao bezvrijedni papir.

Oni koji su nekada nastojali obrlatiti slušateljstvo nekakvom teologijom rada, uglavnom su isti ljudi koji nam danas prezentiraju teologiju blagdanskog slavlja i teologiju političkog angažmana, pošto su još donedavna propovijedali teologiju političkog dezangažmana.

I ja sam bio taj koji je propovijedao: Uklonimo blagoslovljeni kruh da bismo bolje slavili Euharistiju! Sada se dogodilo protivno: Euharistija se pretvorila u blagoslovljeni kruh.

Ne žalim za misom Pija V. Kakva li veselja kad čovjek može u dane milosti moliti oficij na svom jeziku! Euharistijska koncelebracija zaista je prava i dobra revolucija u liturgiji. Vesele me i novi obrednici krštenja i vjenčanja. Ipak, zašto su oni koji su to pripremili pripravni da sve to napuste?

U vrijeme kada se propovijeda promjena valja primijetiti da je Crkva prisutna u svima najdubljim i najneizbježivijim promjenama ljudskog života: kada dijete izlazi iz majčina krila, kada postaje mladić, kada stupa u brak. Prisutna je svojim sakramentima, znacima i uzrocima milosti. Mogao bi mi tkogod reći da bi i profana slavlja mogla obilježavati taj ritam ljudskih promjena

bolje nego dinamika sakramenata kojih ima samo sedam. Tko tako misli, ne priznaje da su sakramenti hrana na putu ljudima koji su razapinjani između sumnje i vjere, između zla i dobra, između očaja i ljubavi.

V. O KRŠTENJU I PRVOJ PRIČESTI

Kažu mi da nitko ne pomišlja na ukidanje krštenja za malu djecu. Radi se, kažu, samo o kratkoj odgodi radi bolje priprave. Ipak se bojim da to nije tako. Kada sam prije nekoliko godina počeo upozoravati na nezgodno ukidanje slavljenja prve pričesti, mnogi prijatelji svećenici prigovorili su mi da pretjerujem jer da se radi samo o poboljšanju priprave, a da nitko ne pomišlja na ukidanje svečane prve pričesti djece. Ukratko, prevariše me.

Kako je moguće da su još donedavna tražili od nas da propovijedamo o krštenju kao glavnom uvjetu pripadanja Crkvi a sada govore o krštenju kao o zapreci za istinsko uspostavljanje Crkvene zajednice?

U suvremnom svijetu demokrati nastoje smanjiti nejednakost šansi koja proizlazi iz rođenja djece u određenoj sredini. Zaista, nije li nepravedno da njihova karijera ovisi o naobrazbi i materijalnoj situaciji njihovih roditelja? Društvo ispravlja dodjeljivanjem stipendija, socijalnim osiguranjem, penzijama i drugim sredstvima nesreću da si rođen kao siromah.

U današnjem pastoralu vidimo protivnu orijentaciju. Naime, dodjeljivanje sakramenta krštenja trebalo bi da ovisi o vjerskom nivou i statusu njihovih roditelja. Ako dijete po nesreći ima roditelje koji ne vjeruju ili vjeruju slabo, neće mu biti omogućen pristup pashalnom misteriju po krštenju.

Takav je pastoral strašno reakcionaran. On okreće leđa svemu što je u našem vremenu najpozitivnije. On je isto tako antitradicionalan kao i antimoderan. U prijašnjim vremenima uvijek se smatralo:

— da dijete predlaže za krštenje cjelokupna Crkva a ne samo roditelji (stoga je tu i simbolična prisutnost kumova)

— da cjelokupna Crkva prima dijete u svoje zajedništvo (a ne samo neka određena zajednica sa svojim specifičnim pastoralom) i

— da cjelokupna Crkva podjeljuje sakramenat (a ne samo jedan određeni župnik).

Novi pastoral katkada zaboravlja važnost predstavništva i u ovom slučaju dovodi dopuštenje za ulazak u Crkvu u ovisnost o diskrecionoj vlasti klerika, pa čak i jednoga jedinog svećenika. Stoga bismo taj pastoral mogli nazvati diktatorskim jer on ne uključuje organski ono što postoji u pravu svih zemalja koje su izašle iz stadija barbarstva; on ne zna za pravo žalbe. Ta, kome se obratiti ako neki župnik odbije da krsti dijete?

Pred više od deset godina valjalo se dovijati na sve moguće načine kako bi se teološki profesionalci mogli uvjeriti da blago Utjelovljenja, tj. »votum parentum« i »votum Ecclesiae« ostavljaju neku šansu djeci umrloj bez krštenja da izmaknu vječnoj osudi. Danas ti isti profesori teologije (ili njihovi učenici) objašnjavaju kako maloj djeci nije potrebno da se odmah krste i kako je do pravila »quam primum« došlo samo zbog velike smrtnosti djece u stara vremena.

Ipak bi bilo zanimljivo znati kojoj društvenoj klasi pripadaju oni kojima su ovih posljednjih godina uskraćivali sakramenat krštenja ili ženidbe. Koji je među njima postotak onih koji pripadaju bogatima i moćnima?

Sakramenat podjeljuju tražeći od kandidata da već ima sve ono što sakramenat sa sobom donosi.

Izgleda kao da su se moderni klerici obratili na kult znanosti, egzaktnih istraživanja... U stvari, ti bi »socio-kulturni« klerici željeli pokrstiti društvene znanosti i njima manipulirati za svoj račun.

Nezadovoljni sa svojim zvanjem i stanjem, bacaju svu krivnju na mala sjemeništa, u koja su, kako kažu, ušli prerano bez svoje volje. Malo pomalo, u tom prebacivanju krivnje na prošlost, dolaze i do svojega krštenja, koje je uvjetovalo i determiniralo njihovu sadašnju situaciju. Odatle proizlazi i njihov stav prema krštenju drugih.

Nekada smo učili da sakramenti proizvode na onoga koji ih prima trajni učinak milosti, neizbrisivi znak, koji je objektivna realnost. Taj učinak može se proizvesti bez obzira na svjesni pristanak dotične osobe, čak i ako ga ona ometa.

Djetetu je, da mu bude oproštena krivnja i kazna, dovoljno krštenje. Odraslom je zato potrebno pokajanje i skrušenje. Prema tome, krštenje je za dijete još važnije nego za odrasla čovjeka, Zbog toga se pravo podjeljivanja tog sakramenta može proširiti u krajnjoj nuždi i na one koji nisu svećenici (usp. Summa theologica, III, q. 67, a. 3).

Isus je bio dijete. Pitamo se zašto. Ako se već morao utjeloviti, nije mu trebalo nego da siđe s neba kao odrastao čovjek — kako bi izbjegao rođenje, kao što mu nije trebalo nego da siđe s križa kako bi izbjegao smrti.

God. 1863, u posljednjem svesku svoje »Povjesti engleske književnost«, Taine, govoreći o Dickensu, konstatira da u francuskoj literaturi nema djece. Racineov mali Joas, npr., premda je malo dijete, govori kao knez, služeći se uzvišenim i napamet naučenim riječima kao da recitira obrasce iz katekizma. Prema Taineu trebalo je dočekati »Ispovijesti« Jan-Jacques Rousseau, da bi se dijete konačno pojavilo u francuskoj književnosti.

U vrijeme kada je bilo zaboravljeno u literaturi, dijete su krstili bez ikakvih smetnji. Danas, kad vlada neka vrst pedolatrije ne samo u literaturi, nego i u psihologiji, ne bismo više smjeli malu djecu krstiti. Zašto?

Suprotstavljamo katehezu inicijaciji, izrugujući se učenju napamet za dijete nerazumljivih riječi. Zar majka ne tepa djetetu riječi koje ono jedva razabire i koje ne može razumjeti, ali ih tokom vremena nauči govoriti upravo slušajući riječi koje isprva nije razumjelo. Crkva je one koji nisu imali sreću da im roditelji budu vjernici uvijek primala s uvjerenjem da njezino majčinstvo i očinstvo mogu taj nedostatak nadomjestiti.

Je li vam se dogodilo da vam neki svećenik, protivnik krštenja djece, kaže otprilike ovo: »Više ne preuzimam odgovornost za krštenje djece. Laicima prepuštam odgovornost da krste svoju vlastitu djecu«.

Crkva se odriče blagoslivljanja zemlje, bilja, životinja... Naivni evolucionizam savjetuje Crkvi da prepusti ljudski život medicinarima i planerima, kao što je nekada prepustila zemlju umjetnom gnojivu.

Novorođenče bi moralo boraviti u nekoj vrsti Staroga zavjeta sve dok ne dođe do razuma. Utjelovljenje bi bilo rezervirano za svjesnog i angažiranog pojedinca.

Nije baš naročito lijepo kažnjavati djecu koja nisu imala sreću da se rode u obitelji praktičnih vjernika. Neka naši nadobudni klerici o tom raspravljaju s odraslim laicima koji dolaze od njih tražiti sakramenat ženidbe!

Jadno dijete! Odrasli na njeg utječu u tolikoj mjeri i »kondicioniraju« ga da se ono »spontano«, od svoje volje, odlučuje za

učenje klavira, skijanja, engleskog itd. Kada se radi o vjerskim stvarima, roditelji, naravno, nisu toliko revni.

Zanima me što bi prema uputama toga maltuzijanskog pastorala trebalo uraditi s fizički i mentalno zaostalom djecom?

Danas bi nam bio potreban jedan Bloy, Péguy ili Bernanos da podsjeti ljude kako je moliva krštenoga djeteta, koje klerici još nisu uspjeli »indoktrinirati«, za Crkvu važnija od sviju naših pastoralnih i socioloških »filozofiranja«!

Preziratelji krštenja djece nisu se morali mnogo truditi da među teolozima nađu one koji će na osnovu Svetoga pisma, djela crkvenih otaca i koncila dokazivati opravdanost njihovih stavova. Ovi su i stjecali svoje akademske stupnjeve, licencijate i doktorate učeno raspravljajući o tom da li se mogu spasiti djeca umrla bez krštenja.

Danas često uspoređuju krštenje s obrezanjem. Tko kaže da je krštenje postalo neka vrst obrezanja, brzopleto zaključuje. Uz to, zar nije uvredljivo za Židove kada netko danas, u vrijeme ekumenizma, tvrdi da taj obred ne predstavlja ništa drugo nego obični rez škarama?

Zar odrasli imaju pravo monopolizirati za sebe sakramentalnu milost i nje lišavati djecu? Nas svećenike ništa ne stoji omalovažavati krštenje djece. No, da smo željeli dijete i nosili ga devet mjeseci u svojoj utrobi, možda bismo se drugačije ponašali?

Kada se svećenstvo degenerira i postane nesposobno da krsti djecu, nemaju li roditelji pravo da sami krste svoju novorođenu djecu?

Za sv. Augustina, koji je bio kasno kršten, djeca su dostojna krštenja. On kaže: »Djeca primaju vjeru i vjeruju posredovanjem drugih, kao što su posredovanjem drugih baštinila grijeh koji se briše krštenjem«.

Kada nam Evanđelje govori o nekom čudu, gotovo se uvijek radi o situaciji u kojoj je bila potrebna vjera, i to ne uvijek vjera onoga na kojemu je čudo izvršeno, nego često i vjera njegovih najbližih i onih koji su ga donijeli Kristu. Za »rođenje na novi život«, vjera pojedinca može biti katkada od odlučujuće važnosti za čitavu kuću.

Iluzija je vjerovati da je odrasli čovjek uvijek slobodniji od djeteta koje se tek rodilo. Isto je tako naivno misliti da je neki katolički »aktivist« manje »kondicioniran« od »sezonskog kršćanina«.

Onaj je postao »aktivist« jer je na njega utjecao neki svećenik, neki drugi aktivist, neko štivo ili doživljaj. Ili je možda takav postao jer je nastojao riješiti svoje osobne probleme baveći se drugima, dok »sezonski« ili »konformistički« kršćanin nije »kondicioniran« tako da može raznim formulama i klišejima obrazlagati svoje ponašanje?

Svi smo mi novorođenčad. Osim nekih izuzetnih osoba, većina laika i klerika jesu pred Crkvom novorođena djeca. Dio onoga što vjeruju usvojivši to od drugih mnogo je veći od onoga što vjeruju na temelju vlastitog istraživanja i izbora. Otići će u grob mnogo prije nego iscrpe blago religioznoga krsnog studenca kao i, uostalom, sadržaj svojega »društvenog« krštenja.

Namjesto nekadašnjeg pitanja »koji su vaši klasici?« valja sada staviti pitanje »kakva je vaša antropologija?«. Radi pregleda mogućnosti odgovora, predlažem slijedeći Bossuetov tekst:

»Ne smijemo misliti da djeca, kod kojih se razum tek javio, nisu u stanju osjetiti istinu. Vidimo kako su govoriti naučila još mnogo ranije. Na koji su način to naučila, kako mogu razlikovati upotrebu raznih vrsti riječi? Djeca to ne znaju objasniti kao, uostalom, ni mi, koji smo naučili govoriti na isti način. Gotovo isto tako mi učimo i govor Crkve... Neka tajna svjetlost vodi nas do razuma ili vjere. Razum se postepeno razvija, a isto tako i vjera, ulivena u nas krštenjem.«

Svećenici, koji ne žele sakramentalizirati djecu, žele za sebe jedan sakramenat više (ženidbu). U takvoj situaciji trebalo bi im reći: »Vi koji ste ponovno otkrili postojanje žene, potrudite se malo da biste ponovno otkrili i postojanje djeteta.«

A sada čujmo i jedan tekst sv. Ireneja: »On je posvetio sve dobi života uzevši na sebe lik čovjeka. On je došao da se svi spase po njemu, da se spase svi koji su se preporodili u Bogu: djeca, mladež, odrasli i starci. Stoga je i on prošao kroz sve dobi ljudskog života. Postao je dijete radi djece da bi posvetio djecu, postao je mladić da bi posvetio i tu dob života dajući joj primjer pobožnosti, pravednosti i pokornosti. Bio je zreo čovjek kako bi i tu dob posvetio i dao joj primjer. Konačno, prihvatio je i ljudsku smrt, kako bi postao prvorođenac od mrtvih, prvenac i prethodnik sviju.«

Utjelovljenje na neki način vrijeđa razum. Ono je uvijek pomalo mračno, iracionalno i kontaminirano ljudskom nečistoćom.

Je li to slučajna koincidencija? Planovi o likvidiranju krštenja male djece poklapaju se nekako s pozivima na slobodni abortus. Dolaze mi na pamet riječi abbé Pierrea kanadskim građanima: »Dovijate se kako biste imali svećenike po svojoj slici da vam čitave stranice Evanđelja ne bi bile propovijedane«.

Trebalo bi razmotriti slijedeće kategorije svećenika:

— one koji su za krštenje djece, ali i za abortus,
— one koji su protiv krštenja djece i protiv abortusa,
— one koji su za krštenje djece i protiv abortusa i
— one koji su protiv krštenja djece i za abortus.

Vjerujte mi, buržoazija se neće zadovoljiti time da budete teolozi pobornici abortusa, tražit će ona od vas mnogo veće ustupke.

Staru su Crkvu optuživali da je servilna prema velikima i moćnima. Ipak je ona našla vremena da se bavi i najmanjim i najbjednijim svojim djetetom da bi mu podijelila sakramente.

Suvremena buržoazija protivi se krštenju. Ona će mnogobrojne krstionice po našim crkvama već znati upotrijebiti u »korisne svrhe«. Uostalom, ti su ljudi mnogo pažljiviji prema vlastitom psu nego prema djetetu nekog bijednika koje umire od gladi. Krštenje djece smeta društvu koje je mačke i pse u svojim stanovima podiglo na pijedestal svetih indijskih krava. Pa ipak je krštenje prvo poglavlje i temelj dostojanstva siromašnih, tj. djece u Crkvi.

Zar se mi zato što nismo više u stanju da bilo koga uvedemo u Crkvu, ne trudimo kako bismo iz nje izbacili one koji se tu još nalaze?

Povezanost istočnoga grijeha s krštenjem bila je prilično kasno formulirana od crkvenih otaca. Prije Pelagija značajka prosvjetljenja i crkvenosti u krštenju bila je isticana barem isto toliko koliko i njegova značajka očišćenja. Mi znamo da krštenje nije samo ukidanje grijeha nego i uzdignuće čitavoga ljudskog bića.

U sakramentima ne valja gledati samo nekakve pretince koji se nalaze jedni iznad ili ispod drugih. Oni su međusobno povezani i utječu jedni na druge. Tako npr. krštenje ima i karakter vjenčanja, a isto tako i pokorničku i svećeničku dimenziju. Ako se krštenje dugo odgađa, to može imati loše posljedice na cjelokupni nadnaravni život koji se proživljava posredstvom sakramenata.

Jesu li se naši prethodnici varali misleći da je ljudsko biće otvoreno Riječi Božjoj ne toliko na osnovu svojega razuma ili svi

jesti koliko zbog primitka sakramenata krštenja? Konačno, tko u sakramentu ima inicijativu: Bog ili čovjek?

Budući da živimo u vremenu inicijativa i kreativnosti, budite i vi slobodni i inicijativni te nastavite krstiti i katehizirati djecu Eto, to je moja poruka današnjim svećenicima.

Niste li svjesni toga da vaše protivljenje krštenju djece može kasnije uroditi štetnim plodovima? Ako »sociološko« krštenje, usisano tako reći s majčinim mlijekom, nema kršćanske vrijednosti što to znači za ostale sakramente koje ste nakon toga primili?

Nije baš ugodno biti svećenik religije u kojoj ćemo, pošto smo prestali krstiti djecu, susretati obitelji i mase vjernika samo oko mrtvačkog odra.

Svećenstvo koje se ustručava krstiti djecu ne ustručava se krstiti i prekrštavati stvari pabirčeći po rječniku.

Ako se broj krštenih u raznim zemljama smanjuje, nije li to i zato što je restriktivna praksa već potvrđena činjenicama? Jedini način da se tome stane nakraj jest da se tisuće svećenika slože i izjave bez okolišanja svojim biskupima: »Tražimo slobodu da možemo krstiti i katehizirati djecu i da možemo vjenčati odrasle usprkos raznim restriktivnim direktivama«. Usprkos raznim »učenim« brbljarijama i verbalizmima svatko mora preuzeti odgovornost za ono što mu je povjereno.

Slično bismo mogli govoriti i o prvoj pričesti djece i o njihovoj ranoj katehizaciji, jer i tu nailazimo na mnoge restriktivne direktive kojima je svrha da se te važne etape u životu djeteta odgode ili čak ukinu.

Zanimljivo je da parakultne manifestacije postaju sve brojnije čim svećenik odbije da bude čovjek kulta. Množe se razne kvazireligiozne ceremonije i slavlja, sakramenti se primaju sve rjeđe. aurikularna ispovijed se polako gubi, a propovjednici izbjegavaju govoriti o Kristu kao Bogu, o Majci Božjoj, o svecima...

VI. O VLASTI, ZAJEDNICI I SLOBODI

Trun i greda

Ne gubeći iz vida odlučujući utjecaj novca, neki se pitaju ne vodi li se danas najvažnija borba u svim režimima, bez obzira na njihov sistem i ideologiju, između onih koji imaju vlast odlučivanja (čak i ako nisu vlasnici sredstava proizvodnje, nego samo tzv.

tehnokrati) i onih koji su te vlasti lišeni i koji je podnose (Francuski episkopat, Lourdes, 28. X. 1972).

Mnogi katolici dovode sistematski u pitanje biskupe kao predstavnike »strukture« i »institucije«. Čini mi se da oni precjenjuju vlast biskupa, koju ograničuju razni sekretarijati i grupe pritiska izvana i iznutra. Biskupi ovise o javnom mnijenju koje stvara štampa i ostala sredstva masovne komunikacije, vode računa o fakultetima i ostalim centrima utjecaja, moći i pritiska. Paradoksalno, upravo ta »progresivna« vjerska štampa i »progresivni« teolozi, koji tako često impresioniraju biskupe, napadaju upravo njih kao protivnike »karizmatske« Crkve, kao da »duh Božji« progovara kroz svakoga vjernika, samo ne kroz biskupa.

Ono što biskupi kažu, dolazi do nas preko informacija vjerskog tiska. Ti prenosnici informacija daju svoje »imprimature« izjavama biskupa. Tako ćemo konačno uz svu silu teologija dobiti i teologiju mas-medija. U stvari, vlast se tako nalazi u rukama informatora koji nas žele uvjeriti da nisu na vlasti, nego u »opoziciji«.

Pa ipak, ti tako ocrnjivani i napadani biskupi, često su dobri ljudi kojima je danas najviše stalo do toga da drugoga saslušaju i razumiju. Današnja situacija prisiljava ih da budu ponizni i čedni. Međutim, teško mogu sakriti tjeskobu koja im ispunja srce zbog stada koje se rasipa.

Louis Veuillot je pisao: »Nemamo više jednoga Bossueta ili Fénelona. Takve ljude Bog ne stvara svaki dan, ali ih stvara da bi nam služili dugo vremena. Takav je slučaj i s Bossuetom i Fénelonom, koje ponovno štampamo, kao što profana civilizacija ponovo štampa Voltairea.«

Na drugom je mjestu napisao: »Slava nekog francuskog biskupa ne iziskuje da se o njemu mnogo priča u Americi, Njemačkoj ili Engleskoj. Dovoljno je da bude poznat u svojoj biskupiji.«

Klerici koji provode vrijeme ogovarajući svoje biskupe obraćaju im se čim osjete da je njihov pastoral ugrožen. Kao i u prijašnjim vremenima oni se služe potpisima i imprimaturima što su ih izmamili od svojih biskupa kako bi mogli »plasirati« svoje proizvode među šačicom što preostade od njihove pastve.

Na njihovo dozivanje u pomoć biskupi, koji su ponekad i svjesni toga o čemu se zapravo radi, sretni su da mogu pozitivno odgovoriti. Ta netko se na njih konačno obratio! I tada oni iskazuju

javno poštovanje i priznanje takvim ljudima u nadi da će na neki način neutralizirati i razoružati svagdanju oporbu onih koje smatraju svojim najbližim suradnicima.

Početkom modernoga doba ličnost biskupa postigla je vrhunac svoje afirmacije. Zvali su ih presvijetlima, preuzvišenima, monsinjorima; bili su neka vrst crkvenih knezova i prinčeva. Sada ih negdje zovu »otac« ili »brat«, ali se, nažalost, time nisu približili puku.

»Po crkvenom dostojanstvu čovjek ne postaje pravim kršćaninom«, riječi su sv. Jeronima, a Alain je pisao: »Svjetovnih vođa možeš naći koliko je potrebno, ali duhovnih vođa ima malo.«

Ipak, kada se tužimo, onda je kriv uvijek onaj koji je neposredno pretpostavljen. No, jer nemamo hrabrosti da mu to kažemo u lice, svu krivnju bacamo na onoga najvišeg i najudaljenijeg. Tako je i svećenicima, kada nešto ne valja ili ne ide, za sve kriv episkopat, odnosno Vatikan.

Ljudi, koje napadamo, s tjeskobom i tugom u srcu promatraju raspadanje svojih zajednica, kongregacija i samostana. Pitaju se što će biti sutra. Pa ipak, u javnosti i dalje govore o razvoju, o napretku, o traženju. Te riječi, nekada proskribirane u Rimu, kao da su im još uvijek drage.

Dolazi nam na pamet pomisao nije li Rim naslutio opasnost koja se krije iza tih riječi: opasnost poluistina koje razaraju cjelinu i istina koje će biti preteško nositi.

Danas se redovnička poslušnost sastoji u tom da od svojih poglavara izvučemo naloge koji se poklapaju s našim željama. To je naročito korisno ako te želje imaju veze s našom grižnjom savjesti.

Danas nam se čini da je uzrok naših nevolja bio Tridentski koncil, dok nam je Drugi vatikanski koncil donio samo svjetlo. Nekada smo govorili: »Rim je svoje rekao«, a danas: »Koncil je rekao to i to..« Antilegalisti su došli na svoj račun. Sada se može dovesti u pitanje svaki pravorijek. Na račun Koncila može se osporiti sve što smo vjekovima vjerovali i naučavali. Budući da naputi sve što smo vjekovima vjerovali i naučavali. Budući da naputštanje individualne ispovijedi nije izbrisalo posljedice istočnoga grijeha, ne preostaje nam drugo nego da svu krivnju prebacimo na institucije. Konačno smo pronašli krivca koji se ne može braniti!

Koliko bi danas bilo praktičnih vjernika, svećenika i apostola da nije bilo tih zastarjelih struktura? Gledati u prošlosti samo negativne strane čini mi se jednostrano. Ako smo naučili neki jezik, stekli neko znanje ili prijateljstvo, to također zahvaljujemo zaslugama prošlosti, tradicije i tih »zastarjelih« struktura.

U šumama postoje prastari putovi. Čovjek se katkada o svom trošku uvjeri kako su ti putovi bili i kako su još uvijek potrebni kad opazi da svježe iskrčeni široki putovi ne vode nikamo.

Hoćete li mi vjerovati ako kažem da nikada nisam pomislio kako ja jedini posjedujem istinu dok su drugi u zabludi? Ipak, nikada nisam mogao prihvatiti ,ni prije ni poslije Drugog vatikanskog sabora, da se ljudi služe svojim zvučnim titulama i funkcijama kako bi mi nametnuli neke istine koje su za mene samo njihova mišljenja. Ne mogu podnijeti neku vrst ideoloških policajaca koji od siromašnih vjernika zahtijevaju razne angažmane i vjerovanja koje bi trebalo dodati ionako teškom i ozbiljnom opredjeljenju kao što je »vjerovanje«.

Govoreći o XVI. stoljeću, izražavali su se neki ovako: »Religiozno jedinstvo kršćanskog svijeta razbilo se upravo u onom trenutku povijesti kada je čovječanstvo postajalo svjesno svojega jedinstva.«

U vrijeme kolektivizacije, pak, baštinici najstarije zajednice na Zapadu kao da tonu u neku vrst individualističke anarhije.

XX. stoljeće još nije završilo sa svojim »oslobađanjem« od XIX. stoljeća. Začuđuje nas sukcesija raznih »vjerovanja« kod katoličkih svećenika i aktivista. U Francuskoj, na primjer, generacija koja je prethodila mojoj doživjela je katoličku obnovu usmjerena prema ruralnoj Francuskoj XIX. stoljeća. Valjalo bi ponovno pronaći seosku zajednicu koncentriranu oko crkve. Sjetimo se u kolikoj je mjeri selo prisutno u djelima Claudela, Bernanosa i Mauriaca! Hodočašće u Chartres stopama Charlesa Péguya bilo je vrhunac toga »ressourcementa«. Međutim, hodočasnici nisu primjećivali kako ih seljaci promatraju, ali im se ne pridružuju.

Moja se generacija teško odvratila od toga ruralnog pasatizma opredijelivši se za socijalizam. Međutim, taj drugi korak nije dijametralno oprečan prvom utoliko što su se radnički vođe, imajući manje vitalnosti od seljačkih, poslužili njihovim parolama i simbolima. Na nesreću je san o kršćanskom selu nadomješten mitom o radničkom naselju, također karakterističnom za XIX. stoljeće.

Kako bilo da bilo, hodočašća u Chartres kao i ona prema Bastilli Parižani gledaju, ali im se uglavnom ne pridružuju.

Nismo li svjedoci rađanja treće generacije koja je konačno oslobođena XIX. stoljeća? Njezini pripadnici odlaze na selo radi odmora a u grad radi zabave. »Puca im prsluk« za treći svijet kao i za četvrti. Kad se govori o ideologijama, oni zijevaju.

Što da se radi?

Najstarije Crkve, koje se i dalje svađaju, iskazuju možda uslugu najmlađim Crkvama utoliko što se promjena lakše prima kada do nje dolazi pod paravanom tradicionalističkih ideoloških diskusija, koje su gotovo ritualizirane.

Budući da pripadnici ove treće generacije nisu baš bez srca, kako bi to neki htjeli, vjerojatno će nas oni pokopati dolično opremljene za grob, a najaktivniji među njima pisat će o tome s dužnim poštovanjem učene dizertacije za staru Sorbonu.

Nekadašnje i sadašnje idealne zajednice

O katolicizmu i socijalizmu mogle bi se pisati studije u svjetlu mikro ili makro-referencija, bilo da se tu radi o katolicizmu u starim kršćanskim ili nekadanjima misijskim zemljama, bilo o socijalizmu u Rusiji ili nekim evropskim zemljama.

Naši suvremenici često zamjenjuju vjeru sa sviješću što je o njoj imaju, kao što katkada zamjenjuju zajedništvo sa sektaštvom. Svećenik, koji, vjerujući u općinstvo svetih, služi misu u svojoj crkvi potpuno sâm, može imati više veza sa zajedništvom nego onaj koji slavi Euharistiju u nekoj grupi, sastavljenoj slučajno od pojedinaca koji nisu svjesni svoje socijalne participacije. Uostalom, nema li svaki sakramenat četiri osi zajedništva koje su postavljene: 1) između neba i zemlje, 2) između života i smrti, 3) između živih i mrtvih i konačno 4) između živih pojedinaca?

Nažalost, suvremenici previše ističu ovu zadnju relaciju. No i živi su za njih samo relacija trenutka.

Model bazične zajednice, takav kakav se prikazuje u nekim katoličkim sredinama, opasan je jer je namijenjen eliti ili, točnije rečeno, malom broju. Mnogi ljudi žive samo u agregacijama, u većim ili manjim masovnim skupinama. Takvi možda nikada nisu bili članovi neke obiteljske osnovne zajednice ili neke profesional-

ne i društvene bazične zajednice, pa imaju malo šansi da postanu i članovi neke osnovne vjerske zajednice odraslih i zrelih pojedinaca. Tražeći od njih da pripadaju takvoj zajednici, mi ih na neki način eliminiramo.

Neko društvo ne može se sastojati samo od primarnih skupina. Postoje i sekundarne grupacije, agregacije, rubne skupine... Danas kao da se cijeni samo revnost primarne grupe. Je li to možda reakcija na teškoće urbane adaptacije? Nekadašnjem se kleru prigovaralo da paralizira klasnu borbu. I danas je to slično. Međutim, vjera danas kao ni jučer nije preodređena da bude isključivo liječnik socijalnih bolesti.

Ne čini li vam se čudno da suvremeni apostoli kolektiviteta, grupacija i bazičnih zajednica gotovo nikada ne govore o mističnom tijelu Kristovu i o općinstvu svetih?

Ništa nije pogubnije nego pretvaranje nekih evanđeoskih perikopa u ključeve socijalnih analiza ili u parole akcija apostolata. Evanđeoski kvasac dobiva dvostruko značenje. U tijestu već postoji složeni sastojak, a to je brašno. Brašnu valja dodati soli, maslaca, vode i rada ruku čovječjih. Ima raznih vrsta tijesta, a za neka se kvasac ne smije upotrijebiti. Često je od odlučujuće važnosti i temperatura prostorije. Majstori zanata preporučuju da se pričeka jednu noć od časa dovršenja tijesta do časa njegova rastezanja.

Koliko ćemo još vremena naivno stavljati svoje pouzdanje isključivo u kvasac elite da bi se podiglo tijesto masa?

Predlažu Crkvi strukturu za koju misle da je slična onoj koju su otkrili u sindikalnom i političkom životu. Prema toj zamisli katolički bi aktivist trebao da nalikuje na aktivista političke partije. Zaboravljaju da ima političkih stranaka, i to ne onih malih koje napreduju gotovo bez ikakvih militantnih aktivista. Koliko li nerealnosti ima u snovima raznih ekleziooloških futurologa!

Neka religija zanima me, između ostaloga, zbog dogmatskih stavaka kojima hrani duhovni život najvećeg broja vjernika i zbog stupnja zajedništva koje stvara među članovima vjerničkog puka. Religija nije toliko potrebna za stvaranje nekakvih odvojenih elitnih skupina, studijskih grupica ili akademija.

U krilu pučke religije uvijek se manji dio njezinih pripadnika razvija, odvaja i nesvjesno nastoji naći ono što mu mogu dati samo manje elitne grupe i kružoci. Uronjeni u masu, takvi se po-

jedinci osjećaju nelagodno među onima koji tobože ometaju njihov razvitak i napredak, kao što i u školi manje daroviti pojedinci »ometaju« napredak sposobnijima i darovitijima čiji su roditelji željni da se njihova djeca što prije i što brže afirmiraju »u društvu«.

Ako moje mišljenje barem djelomično odgovara stvarnosti, mogu odatle zaključiti da postoji tendencija odvajanja aktivista i elitnih grupica od mase prema stvaranju malih Crkava. Reći će mi možda tkogod da katolički aktivisti nisu nikada toliko govorili o puku. Odgovaram da to neće biti prvi slučaj da se oni koji se služe takvim parolama uzdižu sve brže i sve više na društvenoj ljestvici. Pravi branitelji i prijatelji naroda koji to zaista jesu i ostaju uvijek su bili malobrojni.

U nekoj nedavno objavljenoj knjizi čitam ove misli: »Razborito čitanje i zdravo prosuđivanje traži da se razlikuju nebitni elementi, vezani za neku epohu, od univerzalnih elemenata, tj. da se razlikuje ono što je odraz prirodne sredine u kojoj je živio sv. Pavao od onoga što predstavlja njegov osobni doprinos u tim spisima.«

Takav pristup uključuje u sebi sociološku analizu mnogih egzegeta, hagiografa i teologa. Sredina je sinonim za pojedinačno i prolazno, dok se samo osobni udio odnosi na ono što je univerzalno. Međutim, neki klerici pođoše dalje. Za njih se univerzalno svodi na ono što je razumljivo suvremenicima i što se ne protivi mentalitetu vremena.

U »Djelima apostolskim« traži se ono što odgovara, ali se izbjegava pažljivo sve ono u praksi prvobitne Crkve što bi moglo smetati suvremenicima. Mnogi sakramenti imaju mnogo slabiju svetopisamsku osnovicu nego što je to bio izbor apostola, koji nakon smrti Kristove, da bi našli zamjenu za Judu, mole i izvlače slamku da bi izabrali Matiju ili Justa. Međutim, danas se često, da bi se izbjegli takvi kolegijalni skupovi, radije služe intrigom nego molitvom Duhu Svetome. Na slični način izbjegava se i sudjelovanje laika, kao da se čeka da ih više uopće ne bude, pa da se tek onda pozovu na sudjelovanje u izboru.

Nisam demokrata u tom smislu da bih smatrao kako izbor može nadomjestiti molitvu i kontemplaciju, ali ipak očekujem da će se izborom naroda Božjega danas-sutra ukloniti sa svojih položaja neki despotski klerici i diktatori.

VII. O PASTORALNOJ TEOLOGIJI

Ne bi li trebalo govoriti više o onome što predstavlja srce katolicizma i kršćanstva, tj. o molitvi, o milosrđu, o evanđeoskim blaženstvima? Kako god to izgledalo nevjerojatno, govor o onome što su naši stari zvali pobožnošću i mistikom, katkada u novom pastoralu kao da na neki način diskvalificira čovjeka.

Pohvale brzini i brzom razvoju povijesti protežu se na sva područja osobnog i društvenog života. Pa ipak, još uvijek je potrebno devet mjeseci da bi se rodilo dijete. Nije se skratilo ni vrijeme potrebno za probavu i spavanje. Skoro zaboravih: vrijeme školovanja čak se i produžilo.

A jesu li se promijenili ciklusi i ritmovi duhovnoga života? Čini mi se da još uvijek ima istine u onom starom pravilu po kojemu je svećenik počeo pobirati i spremati plodove svoje žetve vjenčavajući unuke onih koje je nekad krstio.

Sigurno se sjećate kako smo nekada pošli svi u borbu protiv Crkve koja je pripadala ruralnoj civilizaciji i bila nesposobna da shvati urbano društvo namećući mu seoske običaje i jezik.

Otada su prošle godine. Odnos snaga konačno se potpuno izmijenio, i grad je prestao biti kolonija seoskog društva. Ne bi li sada trebalo početi upozoravati na opasnosti urbane civilizacije, na gradsku kolonizaciju sela? To je vrlo važno u vrijeme kada grad odlaže u selu otpatke svojega »blagostanja« i »napretka«, kada »eksportira« svoje reklame, administraciju, kampove i vikendaše u svaki kutak sela.

Voljeli bismo da se Crkva ne povodi za svakim kretanjem i da pruža primjer pravoga pluralizma u tom pogledu imajući razumijevanja i poštovanja prema staroj većini koja je postala manjina. Posebna briga Crkve u našem vremenu treba da budu oni koji se danas nalaze na rubu civilizacije i koji su u njoj najbespomoćniji, a to su seljaci. Upravo oni su žrtva najveće i najsakrivenije bijede.

Buržoazija je danas dovoljno bogata i »samostalna« pa religija više nije jedan od atributa njezina standarda. Klerici se čak osjećaju obvezani da stvaraju pastoral i teologiju koja neće »šokirati« buržuja ističući kako su sekularizacija i dekonfesionalizacija prednost za evangelizaciju čovječanstva.

Koliki li teolozi u ime božanstva podilaze čovjeku svojega vremena! Ne bi li se riječ Fridriha II. »Najprije anektirajmo Sleziju; uvijek ćemo naći dovoljno pravnika koji će opravdati taj korak!«, mogla primijeniti i na neka teološka opravdanja?

Previše ljudi pada na koljena pred svijetom, njegovim duhom i njegovom modom. Ako je dovoljno odbaciti svaki zakon kako bi se došlo do evanđeoske slobode, tada zaista poštivanje zakona otuđuje čovjeka. Pa ipak ga robovanje određenoj civilizaciji još više otuđuje i sakati.

Govore nam kako su se oslobodili manihejske dihotomije »tijelo-duh«. Možda je to tako u njihovu osobnom životu, ali ta dihotomija ponovno izbija na površinu u društvenom životu.

Neki povjesničar mi je rekao: »Kler je bio uvijek oportunistički nastrojen. On je takav još više u ovom vremenu kada se, izgubivši svoju intelektualnu autonomiju, povodi za riječima posljednjeg govornika.«

Možda bismo u suvremenom pastoralu mogli pronaći sličnu provokaciju kao u modama sviju vremena? Stari pastoral privlači me svojom implicitnom sociologijom. Drama je u tome što danas mislimo, kako smo, želeći u ime Evanđelja nadomjestiti jedna socijalna opredjeljenja drugima, dužni odbaciti stari socijalni osjećaj koji suvremeni sociolozi ne mogu nadomjestiti.

»Socijalni osjećaj« imali su stari župnici koji su preko svojega vrta, košnice i »kapljice« mogli uspostaviti kontakt s okolinom i prirodom. Nažalost, taj se kontakt ne može uspostaviti riječima. Znali su gdje se što može posaditi, kako plodovi dozrijevaju i kako se ubiru. Za sve to potrebna je beskrajna strpljivost.

Teolozi nam govore o suvremenom svijetu, o civilizaciji i kulturi, o mutacijama. Sociolog im odgovara: »Oprostite, ali recite nam nešto o vječnom Bogu. U suvremenom svijetu ništa se ne smije unaprijed odbiti, ali ne trebamo se žuriti. Imamo dovoljno vremena i ruku.«

Sociolog ne želi davati nikakve pastoralne recepte ni rješenja, ali se moramo pitati što »sociološki« teolozi misle reći kada govore o akulturaciji, socijalnim strukturama, urbanoj civilizaciji, tehničkom društvu, mutacijama itd. Isto se tako moramo pitati što žele reći oni svećenici koji su neprijateljski nastrojeni prema sociologiji kad govore o pojedincu, tradiciji, društvu, Crkvi, hijerarhiji, obitelji..

Socijalna statistika je znanstvena disciplina, izborna statistika je »umijeće«, a religiozna je statistika »čin vjere«.

Ne bi li pravi stručnjaci morali biti u stanju da učine neškodljivima razne sociološke diletante i reformatore koji naveliko iskorištavaju lakovjernost naroda? Ne bi li se svi ti citati izdvojenih procenata trebali staviti pod znak pitanja? Društvene nauke, primijenjene na religiju, podsjećaju me na skele koje gotovo uvijek stoje uz sredovječne katedrale. Restauratori isprva misle da će spasiti građevinu i puni su ideja o tom što bi trebalo u tu svrhu poduzeti. Godine prolaze, materijal se gomila, dok konačno i sami ne priznaju da su od katedrale više naučili nego što su joj dali.

Pastoralna teologija kao da boluje od površnog konkordizma, skalupljenog od nekoliko evanđeoskih glosa i sociološkiih mrvica. Takvi nategnuti konkordizmi zastaruju. Sjetite se samo kako je završila mobilizacija prirodnih znanosti koje su trebale da »opravdaju« biblijske izvještaje iz Geneze.

Nisam baš uvjeren da sociologija kao takva može biti prijeko potrebna svećenicima, ali sam čvrsto uvjeren da suvremeni pastoralno-sociološki amalgam Crkvi više škodi nego koristi.

Evangelizacija neće nikada biti geometrija. Kad smo već osudili one koji se olako pozivaju na Duha Svetoga radi opravdanja svojih ideologija, moramo imati na pameti da se u društvenom životu često naše prognoze ne ostvaruju, pa ono što bi trebalo biti sterilno, donosi plod, a ono što bi trebalo roditi životom, propada.

Za vjernike nema ništa sablažnjivo u tom da se Duh Sveti služi siromašnima u duhu i neukima kako bi posramio bogate i moćne zbacio s njihovih prijestolja. Znajući to, morali bismo relativizirati u mnogočemu tvrdnje suvremene pastoralne teologije, kao, uostalom, i njezinu kritiku (uključujući ovamo i moju kritiku).

»Sociološki kršćanin« došao je na mjesto nekadašnjeg »lošeg kršćanina«. Dakle, »sociološki« jest pejorativni atribut koji je danas doživio veliku popularnost.

Sociologija je u modi, pa ipak je tzv. metoda »životnih činjenica«, koja je toliko cijenjena u nekim katoličkim knjigama, vrlo »antisociološka«. Ključni je problem sociologije: kako izolirati varijablu, tj. kako izvući sliku mikrokozmosa iz socijalnoga tkiva? »Metoda« životnih činjenica pretpostavlja da je taj problem riješen.

Zastario je slogan kojim su se tako često služili suvremeni klerici: »Više nemamo kvantitet, ali zato imamo kvalitet. Nikada nismo imali toliko mladih kršćanskih brakova, toliko svjesnih kršćana itd, itd.« Ne samo da se ti mladi kršćanski parovi nisu umnožili, nego su njihova djeca sada postala, kako se to govorilo u XVII. stoljeću, »libertinci«.

Koliko ja znam, nitko se nije zapitao nije li prevelika briga za kvalitet učinila da smo izgubili iz vida kako je besmisleno suprotstavljati kvantitet kvalitetu. Lakše se dolazi do kvaliteta tamo gdje postoji kvantitet. I elita katoličkih laika stvara se lakše ako postoji dovoljno vrsnih svećenika, a takvih je sve manje.

Konačno, nema li iluzije u tom ako se očekuje od mladih kršćanskih obitelji da imaju nekakvo superkršćansko potomstvo kad se opća klima, o kojoj uopće nismo vodili računa, razvijala na štetu roditelja koji su prenosioci stanovitih vrednota s pokoljenja na pokoljenje?

Na laicima se odraziše kobne posljedice takova pastorala. Bolje bi bilo da se klerički politikanti i sociolozi odreknu svojega jednostranog i pristranog katehiziranja, nego da potiču katoličke aktiviste na propagiranje svoje »progresističke« štampe.

Neka se naši veliki teolozi i stručnjaci za pastoral ne varaju. Kad umru, nestat će i njihove slave i utjecaja. Uostalom, tko su to veliki teolozi? Biste li mi mogli reći koje ime?

Od oholosti teologa još je gora oholost ljudi koji više nemaju teologije. Uz tolike teologije, gdje je konačno teologija? Osobito je žalosna situacija u pastoralnoj teologiji.

Mnogi ljudi tvrde da žele istinu, a žele zapravo neki idealizam. Izjavljuju kako žele promjenu a čine sve kako bi sve ostalo po starom kada se radi o njima samima.

Kad ćemo konačno prekinuti s tom manijom podilaženja i prilagođivanja? Možda su najuspješniji upravo oni teolozi i propovjednici koji ne podilaze duhu svijeta, koji se ne »prilagođuju«. Što bi bilo da se »prilagođivao« jedan Izaija?

Mogli bismo se zapitati zašto se pastoralni radnici koji su najzauzetiji za socijalni modernitet često gube u najreakcionarnijim pastoralnim postupcima. Čim teologija postane pokušaj socijalnog »opravdavanja«, ona lavira i adaptira se onim ideološkim klanovima koji glasnije viču na pozornici ili iza kulisa vlasti. Kad ti klanovi dođu do vlasti, časti i bogatstva, prianjaju uz ono što su stekli i izvlače stare recepte da bi to opravdali.

Za pedeset ili stotinu godina rugat će se našim debatama i polemikama. Žao mi je to ne zbog slave mrtvih nego zbog ponašanja živih. Te su polemike i diskusije, naime, karakteristične za sva vremena. Pa zar je moguće da je sve tako crno? Možda i nije, ali se valja čuvati neuvjerljivog i naivnog optimizma.

Klerički verbalisti ne vole istinu o Isusu Kristu i ne znaju kamo bi je stavili. Taj iracionalni kompozitum, Bogočovjek, mrtav i živ, univerzalan i Židov, vječan i razapet na Kalvariji, ne odgovara njihovu »racionalizmu«. U tu skupinu mogu ući i razni tomistički, biblicistički i marksistčki skolastici.

Iako takvi danas naveliko osuđuju ideologiju, ipak je preozbiljno shvaćaju. Ideologija je na neki način prisutna u religiji, kao što je i religija često sakrivena u ideologiji. Zašto toliki svećenici prelaze s religije na ideologiju?

Možda ćete me zapitati da li uopće priznajem kakve zasluge suvremenoj teologiji i pastoralu. Ta ona je puna dobrih nakana i sjajnih analiza!

Ne smijemo uvjeravati sebe kako smo došli do sigurnih recepata i neoborivih konstatacija. Evanđelje nikada ne daje gotove recepte, ne opravdava naše rezoniranje i ne dopušta da se prepustimo nekakvom blaženom miru.

VIII. O POLITICI

U raznim zemljama kler je nalazio »zajednički jezik« s raznim političkim strankama i režimima. Mislim, ipak, da je njegova uloga u stanovitoj opoziciji, koja se opire vlasti novca i »establishmentu«. To, međutm, ne znači da se zalažem za anarhiju. U državama s buržujskim režimima često nailazimo na klerike koji ispovijedaju svoje »anarhističko« uvjerenje, raspravljaju o sindikatima, nadnicama, štrajkovima, postaju članovi raznih pokreta i stranaka.

Nisam protivnik stranaka ni političkoga angažmana u kršćanskom smislu te riječi, ali mislim da svećenici imaju važnijeg posla nego da budu agitatori pojedinih stranaka i demagogija. Uostalom, koliko god glasno govorili o svojim političkim opredjeljenjima, oni baš ne uživaju povjerenje ljudi za čiju se stvar zalažu. Mislim da na svijetu ima previše gladnih, nemoćnih, marginaliziranih i bolesnih, za koje se valja brinuti više nego za one za koje se obično zalažu »profesionalni« pobornici socijalne pravde.

Kada nam Crkva govori: »Sjeti se, čovječe, da si prah i da ćeš se u prah vratiti!«, ona nas ne odvraća od »gorućih problema« svagdanje egzistencije. Pa ipak moderni klerici ne vole tu »mrtvačku« žalopojku religije, kao što ne vole ni križ, suze, krv ili fizičku nemoć. Bore se protiv »dolorizma« ističući kako Crkva treba da posveti svoju brigu onima koji uživaju u punini života i koji se ne nalaze na zalasku svojega životnog puta. Zaboravljaju na koga se odnosi Besjeda na gori.

I opet ponavljam, svećenici bi u prvom redu trebali imati na pameti poruku Blaženstava Oni zaista imaju pametnijeg posla nego da fabriciraju municiju za razne ideologije i demagogije ili da blagoslivljaju topove. Uvjeren sam da nekadanji panegiričari kraljevske vlasti i suvremeni turiferi posljednje političke ili socijalne mode pripadaju zapravo istoj vrsti politikanata i demagoga.

S pravom »socio-kulturni« klerici traže potpuno socijalno osiguranje za radnika, samo je čudno kako se protive svakoj religiji koja bi po njihovu mišljenju bila »osiguravajuća« i »umirujuća« za svoje vjernike. Htjeli bi da povjerujemo kako oni vole rizik sutrašnjice. Svećenik ili redovnik, koji se nikada nije morao boriti za kruh svagdanji, ne izvrgava se baš velikoj opasnosti ako propovijeda egzistencijalni nemir i nesigurnost neprestanog stavljanja u pitanje.

Tko bi to razumio! Kažu nam da je u religioznom pogledu ambijent ono što sakati osobnost, da pojedinac može doći do osobne vjere samo ako se bori protiv prošlosti i ambijenta. U politici je, kažu, drugačije: Izvan kolektiva i vlastitog ambijenta nema spasenja.

U nekim zapadnim državama vidimo kako se brojni klerici obraćaju na socijalizam. To je kao neko novo izdanje kulta Ivane Arške. Počinje se obožavati ono što se nekad spaljivalo i odbacivalo.

Ipak se ne mogu oteti bojazni da je socijalizam mnogih svećenika sličan siromaštvu mnogih samostana, tj. da je samo predmet njihovih deklamacija i brbljarija.

Čini mi se da bi pravi socijalizam trebao biti radost života i pobjeda bratske ljubavi. Svećenici gledaju na pojave oko sebe crno i zbog toga što u ispovijedima i povjerljivim razgovorima s vjernicima imaju prilike čuti sve o ljudskoj bijedi i nevolji. Možda bi htjeli i pomoći, ali se osjećaju nemoćni. Za Huizingu socijalni život nosi u sebi istaknute karakteristike puerilizma. Po njemu se čovjek u društvu ponaša prema karakteristikama svojega puberteta i mladosti. Te karakteristike jesu: lako utaženi i nikada potpuno zadovoljeni apetiti, banalne razonode, potreba za jakim senzacijama, gregarizam, nesnošljivost, buka ...

Mogli bismo reći da je liberalni katolicizam devetnaestoga stoljeća doveo do socijalnoga katolicizma dvadesetoga stoljeća. U taj su katolicizam mnogi kršćani unijeli sektaški duh iz svojih pokreta i organizacija, pretvarajući dogme u političke parole. Nekada je bilo mrsko svođenje svijeta na vjersku dimenziju, a sada misle kako su se promijenili ako sve svode na političku i ekonomsku dimenziju. Stoga nam neprestano govore o tom kako katolici moraju biti otvoreni političkom pluralizmu, ukratko kako mogu pripadati svakoj političkoj stranci. Zar da kršćanstvo koje je pobijedilo grčke i rimske religije bude pobijeđeno od novih stranačkih religija? Nažalost, na krivim povijesnim i teološkim pretpostavkama stvaraju se nove antropološke iluzije iz kojih proizlaze politički pokreti koji često donose više zla nego dobra.

IX. O KLERU

U svojoj reguli sv. Benedikt govori o četiri vrste monaha. To su cenobiti koji žive u velikim zajednicama i anahoreti koji žive daleko od njih, osamljeni. Treću vrstu on zove sarabaitima, koji žive u manjim grupicama po dvojica ili trojica ili žive odvojeno. Oni se ne zatvaraju u tor Gospodnji nego u svoj vlastiti tor. Oni, kako kaže sv. Benedikt, zadovoljavaju vlastite želje. Sve što su zamislili ili odabrali, zovu svetim, a ono što ne žele, smatraju nedopuštenim.

Četvrtu vrstu monaha zove sv. Benedikt lutalačkom. Oni su uvijek na putu, nikada mirni, prepušteni svojim željama i užicima. Takvi su u svakom slučaju gori od sarabaita. Stoga sv. Benedikt zaključuje: »O takvima je bolje ne govoriti. Ostavimo ih i, s pomoću Božjom, pokušajmo organizirati snažne cenobitske zajednice.«

Meni nije trebalo pročitati najprije Bernanosov »Dnevnik seoskog župnika« ili »Moć i slavu« Grahama Greena da naučim ljubiti ljudsku slaboću u svećeniku. U katoličkom svećeništvu rađenje kao da prvenstveno izdvaja najobičnije ljude.

Ni ja nisam kao čovjek i svećenik drugačiji od onih o kojima pišem. Čak sam sklon mišljenju da su neki apostoli sociokulturne orijentacije svetiji i pametniji od onoga koji ih kritizira. No ta konstatacija ne mijenja ništa na stvari. Svetost ne daje odgovor na sve poteškoće. Bula o kanonizaciji Celestina V. daje nam na znanje kako on nije bio sposoban da upravlja Crkvom. A što se tiče štete koju mogu prouzrokovati vrhunske inteligencije, dovoljno je otvoriti bilo koju povijesnu knjigu na bilo kojoj stranici ...

Svećeništvo, kler i crkveni ljudi jesu pojmovi koji su različiti, ali se međusobno prožimaju. O socio-kulturnom kleru valjalo bi provesti anketu, što iziskuje mnogo vremena i sredstava.

Nažalost, prati nas zao glas u tolikoj mjeri da nam je potrebno deset ili dvadeset godina kako bismo mogli ponovno pronaći i zadobiti poštivanje i udivljenje prema svećenicima koji su opismenjivali narod u XII. i XVIII. stoljeću kao i prema vjernicima koji su se u XIX stoljeću borili protiv bijede u selima i predgrađima.

Čini nam se da je žigosanje katoličke prošlosti najvažnija od novih vrlina crkvenih ljudi.

Oni koji uzvisuju i slave socijalnu dimenziju kršćanstva, obično zaboravljaju što je to mistično tijelo Kristovo i što je to općinstvo svetih.

Oni koji napadaju katolicizam XIX. stoljeća jer je bio usredotočen na obitelj, misle da će riješiti problem sakramentalizacije djece na osnovu duhovnog nivoa njihovih roditelja.

Oni koji se bore protiv autoritativnih »struktura« u Crkvi, često se u davanju pastoralnih recepata ponašaju najautoritativnije.

Oni koji se najogorčenije bore protiv »institucija«, često najenergičnije traže da njihove pastoralne odluke budu institucionalizirane.

Oni koji su najrječitiji kad govore o ravnopravnosti i punoljetnosti laika u Crkvi, često ih narječe pitaju za savjet, naročito

kad se radi o tom koga valja krstiti, vjenčati ili crkveno pokopati ili o tom što valja učiniti s novcem koji laici daju Crkvi.

Oni koji propovijedaju neograničeni ekumenizam, često preziru i ušutkuju katolike koji ih se usuđuju kritizirati.

Uvijek sam bio začuđen zbog oportunizma izvjesnih klerika. Pastoralni se teolozi danas kao nekada svećenici u starom Egiptu klanjaju suncu koje izlazi.

»Dozlogrdilo mi je živjeti u Francuskoj gdje su svi nalik na Voltairea«, govorio je Baudelaire. Meni je pak teško kad vidim koliki svećenici u suvremenoj Crkvi sliče kazuistima Escobarova tipa. Smatraju dobrim ono što se radi, što pokazuje neki uspjeh i o čemu se govori u štampi.

Danas ima previše socio-kulturno orijentiranih svećenika koji više ne traže vječnost nego modernitet. Izgubit će svoj identitet i specifičnost bez velike koristi bilo za koga jer danas ima previše onih kojima je modernitet profesija i konfesija.

Divim se ljudima koji predstavljaju glas naroda bez obzira na to kojoj profesiji ili orijentaciji pripadaju. Isto tako se divim onima koji mi donose jeku drugoga života jer su uronili dublje od mene u beskrajnost Božanstva. Tu jeku onostranosti trebali bi mi donijeti svećenici. Možda se i varam, ali mi se čini da danas ima previše crkvenih ljudi koji niti dolaze od naroda niti idu prema Bogu.

U nekadašnjim samostanima našlo se svašta. Tko nije živio u nekom samostanu u to vrijeme, ne može znati kako je to bilo zapravo još donedavna, koliko se tu konzervativnoga samostanskog blata znalo nakupiti. Tko na to zaboravlja, izvrgava se opasnosti da bude nepravedan prema onima koji su naslijedili tu mračnu i zagušljivu atmosferu.

Iako još uvijek ima pravih svećenika sa svojim siromašnim obitavalištem, sa svojim knjigama i klecalom, ne smijemo zaboraviti na svu silu neoklerikalnog i neopastoralnog svećenstva koje ne dopušta ni najmanju kritiku na svoj račun i koje svojom retorikom obeshrabruje slušatelje i vjernike.

Međutim, neka ispitivanja navode na misao kako vjernici koji nemilosrdno kritiziraju svećenike uglavnom izjavljuju da ih cijene. Pitam se zašto neki svećenici ne mogu podnijeti one koji imaju dovoljno vjere da ih kritiziraju.

Bilo je uvijek čudnih kombinacija, kao npr. princ s republikanskim uvjerenjem, pacifistički general, Židov antisemita ili antiklerikalni svećenik. Takve osobe unose malo raznolikosti i živosti u vrijeme u kojemu socijalni život zamire, kao što i u političkom životu nakon završenog rata i mirnoga perioda dolazi često vrlo brzo do novih okršaja i ratova.

Shvaćaju li emancipirani svećenici da njihov liberalizam katkada spašava i ojačava kolektivne sisteme eksploatacije i potlačivanja? Svojim osobnim laksizmom oni učvršćuju autokratičnost i birokratizam institucija koje napadaju...

Doista ima svećenika, ali malo, koji po svom rođenju ili teško stečenoj naturalizaciji pripadaju radničkoj klasi. Kad na njih naiđem, zašutim iz poštovanja. Uostalom, takvi svećenici govore malo. Oni koji neprestano propovijedaju o radničkoj klasi, nemaju mnogo veze s radničkim znojem i mukom.

Budući da kršćanski laici pripadaju Crkvi kao i mi, ne vidim razloga zbog kojih i oni ne bi sudjelovali u našim diskusijama, kako god ove bile žestoke i žučljive. Nažalost, predstavnici suvremenog neoklerikalizma čuvaju se miješanja laika u njihove poslove premda na sva usta govore o ravnopravnosti i zrelosti sviju članova Božjeg naroda.

Kako li sam često razočaran kad čujem gdje neki moji učitelji pod starost počinju mijenjati svoja nekadašnja uvjerenja ravnajući se prema najnovijoj modi u pastoralu, u teologiji!

Prvi janzenisti kritizirali su čestu pričest, ali su pristupali svetom stolu (kako se to nekad govorilo) isto tako često kao i branitelji euharistijske gozbe. Tek je druga generacija janzenista usvojila stav radikalne apstinencije koji je nužno proizlazio iz teorija prve generacije. Nakon toga bila su potrebna dva stoljeća napora da bi se kršćanski puk oslobodio navike za koju više nitko nije znao da proizlazi iz diskusije u Port-Royalu.

Ne kažem ja da ima mnogo više kljastih u redovima klera nego u drugim slojevima pučanstva. To nitko nije dokazao. Onih kojima nešto nedostaje ima na sveučilištu, u vojsci, u sudstvu itd. Ipak bi se čovjek mogao zapitati zašto su propovjednici Evanđelja na razini ostalih i zašto se iznad nje ne izdižu.

Zanimljivo je kako biskupi, koji više nisu u stanju da svoj kler natjeraju na poslušnost niti mogu postići da njihovi svećenici čuju ili čitaju ono što oni napišu, vole diskutirati o proble-

mima trećega svijeta ili razoružanja na planetarnom nivou. Kad čovjek ima dvadeset godina, lako ga očara i zavede sva ta verbalna buka u ime nekakvog preispitivanja stavova, nekakvoga socijalnog progresa ili aktivističke svijesti. Sretni su oni koji nisu trebali dočekati sijedu kosu da bi uvidjeli o kakvoj se podvali tu radi, da bi shvatili kako čovjek velikim riječima prikriva prave probleme.

Hitler je u svoje vrijeme govorio: »Ne bojim se popova koji vole novac i čast.« Ne kažem da svi popovi vole novac ili časti, ali recite mi zar i sami ne vidite kako je mnogima od njih do toga i te kako stalo, pogotovo ako su prilike u kojima žive povoljnije i materijalna situacija zadovoljavajuća.

Nekada je o takvim svećenicima sv. Jeronim govorio: »Podižu ruku da bi tobože blagoslivljali, a u stvari pružaju je da bi dobili novac.«

Ta pogledajte samo što su sve u stanju sagraditi ili kupiti. Odakle taj silan novac? Odgovorit ćete mi: Uvijek je tako bilo. Ipak bih ja od te gospode najprije zatražio da prestanu rasipati novac prije nego nam počnu govoriti o evanđeoskom siromaštvu, o Crkvi siromašnih.

Ako je istina da vjera izumire, bilo bi dobro da izvjesna gospoda zašute uz odar umirućega i da se poklone kad mimo njih prođe lijes s pokojnikom. Naročito ona gospoda koja su od milodara i velikodušnosti toga »bolesnika« ili »mrtvaca« živjeli!

Stalno nam govore o deklerikalizaciji kršćanstva, a oni klerici koji su se već »deklerikalizirali« nalažu onima koji to još nisu učinili da deklerikaliziraju i laikat koji nije dovoljno »zreo« da se sam deklerikalizira. Nažalost, što je klerik neinteligentniji, to mu laik izgleda bedastiji.

Kako da objasnimo napuštanje redovničkih molitava u tolikim samostanima, zanemarivanje mise, i to kod svećenika koji su je služili svaki dan godinama i decenijama? Zašto se, na primjer, tolike žene u naponu snage danas tuže na svoje kćerke i nećakinje da ne znaju više kuhati, a one same su to kuhanje napustile? Zar nepoznavanje tradicije i običaja kod kćerke nije povezano s napuštanjem tradicije i običaja kod matere?

Kod starih pastoralaca postojala je stanovita jednakopravnost između svećenika i laika, tj. svećenik je laiku davao primjer svojim životom prije nego što ga je riječima poticao da čini to isto.

Pa i danas svećenik koji svojim životom ostvaruje ono što propovijeda, ne izvrgava se opasnosti da ga napuste laici koji slušaju njegovo propovijedanje.

Kakve li razlike i kontrasta između pučke šutnje i kleričkih parlamenata! Klerici »daju riječ« puku čuvajući se dobro da mu ne bi dali da progovori. Kad, naime, treba saslušati priprosta čovjeka, ti su klerici vrlo malo »parlamentarni«. Ipak, dolazeći u godine, pod starost, i ti klerici, ili bar neki od njih, shvaćaju da njihova agitiranja i konferencije nisu urodile nikakvim plodom, da nisu bili u stanju probuditi nikakvo oduševljenje ni za nova svećenička zvanja ni za socijalni angažman katolika.

Stalno nam govore o opadanju svećeničkih zvanja, pa ipak ima sve više doktora teologije i crkvenih dostojanstvenika. Uskoro će na svakoga prvopričesnika biti dva stručnjaka za katehezu, kao što na svakog Eskima dolaze po dva etnologa.

Niste li često nailazili na svećenike koji su vrlo ponizni, pa čak i servilni prema vlastima, ali zato vrlo osorni i autoritativni prema priprostim ljudima?

Kritika klerikalizma danas je mnoge dovela u protivnu krajnost, tj. do toga da niječu svaku potrebu svećeničke službe. Takvo negiranje ne može se odobriti ni u jučerašnjem ni u današnjem katolicizmu. Ne vidite li koliko su i raznim političkim i socijalnim pokretima i organizacijama potrebni službeni aktivisti i funkcioneri?

Zabluda je tražiti u današnjem kleru sve uzroke klerikalizma koji nas okružuje. Razni vanjski utjecaji i pritisci tjeraju katkada kler na »klerikalno« ponašanje.

Ne mislim niti da postoji neka klerikalna modernistička ili »progresistička« frakcija kojom bi manipulirali neprijatelji Crkve. Međutim, među klericima koji prave najveću buku postoje razni proturječni stavovi i rušilačka strujanja koja imaju svoje lidere i glasnogovornike.

Pokušajte si predstaviti zemlju bez ministara i administracije! Kakva bi to anarhija bila! Eto, u takvoj bi se situaciji našla i Crkva bez vlasti i autoriteta, bili njezini svećenici konzervativci ili progresisti. Uostalom, često nailazimo na svećenike konzervativce koji bi pod izlikom da brane tradiciju htjeli mijenjati postojeće stanje kao i na svećenike progresiste koji bi pod izlikom promjene to stanje htjeli sačuvati. Konačno, etikete »konzervativac« i »progresista« ne znače katkada ništa.

Ne valja formirati svećenike koji se naveliko bave politikom, sociologijom, sindikalizmom itd. Svi ti nadobudni klerici koji misle da su otkrili nove svjetove trebali bi se zapitati nisu li i oni proizvod prijašnjih vremena. Iako ti zaređeni ljudi, obuzeti dinamikom života, vrijede katkada više od svojih pastoralnih teorija, oni ne smiju nasjesti raznim snobizmima i modama. Dokle god oni budu voljeli djecu i bratske susrete, možemo se nadati da će i njihovo djelovanje biti zdravo i spasonosno. Ne smiju zaboraviti da su svećenici, predvodnici Božjega naroda u hodu prema spasenju i donosioci Vesele Vijesti. Nažalost, mi danas imamo svećenike koje se bore protiv atomske bombe a dive se mitraljezu, koji propovijedaju mir a dive se subraći koja su prihvatila oružanu borbu kao jedini efikasni put za postizanje pravde. Nova teologija i novi pastoral često smućuju duhove. I dok neki svećenici mogu čitav život vjerovati da se takvim pastoralom mogu evangelizirati mase, mnogi roditelji već su odavno izgubili iluziju o efikasnosti nekih suvremenih pedagoških teorija i postupaka.

Životna nas praksa uči kako je često pametno relativizirati vrijednost raznih teorija, riječi i pojmova. Čovjek se svojim sve manje manualnim radom i sve više urbanim ambijentom udaljuje od prirode i prirodnosti. Stoga i sve više ljudi sliči sve više svećenicima po svom načinu života. I tako se svećenici gube u sveopćem ambijentu smatrajući ga zorom nove civilizacije. Stari i slijepi, ali lucidni p. Pouget rekao je jednom zgodom: »Čini mi se da nas, crkvene ljude, naša formacija, odgoj i obrazovanje ne osposobljuje previše da ljubimo prirodu stvari. Nije dovoljno govoriti o »materiji« i »formi«.

Usprkos svemu, moram priznati da s godinama postajem sve veći optimist. Ljudi postaju ipak sve zdraviji, jači i bolje hranjeni. Moj ljudski optimizam povećava se kršćanskim optimizmom. Budući da je Bog Bog, On može jednim dahom milosti promijeniti lice svijeta i Crkve. No znam da, nakon Nazareta i Betlehema, Bog baš nema običaj da ljude silom dovodi do promjene. Služi se tajanstvenim postupkom: povjeriti nekolicini ono što je namijenjeno svima. Tek tu i tamo, kako mi se čini, dozvoljava si da direktno intervenira u našim ljudskim poslovima koji su također njegovi jer nas je stvorio.

Za neke svećenike mogli bismo reći da su nas prevarili. Najprije su nam se predstavili kao povlašteni nasljednici apostola i

nastojali ubiti u nama religiju prirode, izvora, drveća, mora i gora, kako bismo mogli što bolje prionuti uz Isusa Krista i njegovu vjeru. Danas ti isti bez mnogo razmišljanja govore o Bibliji kao o knjizi bajki, a nisu u stanju da nam vrate naše druide i šumske nimfe.

Ono što možda najviše nedostaje današnjem katolicizmu, to su pustinjaci, ljudi koji su sposobni da žive sami sa svojim Bogom, dokazujući nam tako da im nisu potrebni naši članci, knjige, konferencije, simpoziji i diskusije. Oni bi nas mogli podsjetiti na istinu da ništa veliko ne nastaje bez šutnje, tišine i samoće, bez istinskog zajedništva i ljubavi, koja nadvisuje i nadilazi sve naše priče i peripetije, pa čak i najbolje organizacije suvremenog apostolata. Tada bi i naše vrijeme, kao i prijašnja, bilo poput suhog lista što pada na tisućljetno tlo ulazeći u humus čovječanstva koje je molilo, trpjelo i borilo se.

(Preveo R. Grgec)

Tomo VEREŠ

PUČKI I PROLETERSKI KATOLICIZAM

Čini se da je napokon došlo vrijeme da se otvoreno postavi i raspravi pitanje o sudbini pučkog katolicizma u ovim našim krajevima. Taj je naime katolicizam, koji obilježava vjeru mnogih naših jednostavnih i siromašnih ljudi, u posljednjih desetak godina bio podvrgnut teškim kušnjama unutar Crkve od nekih moćnih i mudrih napasnika. Bio je namjerno zapostavljen i nasilno potiskivan, otpisivan na izumiranje i osuđivan na smrt, preziran i izrugivan zbog svoje priprostoće, navodne zaostalosti i tobožnjeg praznovjerja.

Jedni su tvrdili da u nas jednostavnoga kršćanskog puka zapravo više i nema, da je svijet sela i zemljoradnje u naglom raspadanju i da mase vjernika-radnika u gradovima i predgrađima također nisu više ono što su bile prije dvadeset godina. Drugi su govorili: ako takvo pučko katoličanstvo još i postoji, valja mu što prije stati na kraj, jer ionako jedva ima što zajedničko s »pravim kršćanstvom« i s Crkvom II. vatikanskog sabora. To je, po njihovu sudu, više neka sumnjiva prirodna religioznost, pomiješana s narodnim običajima, folklorom i kičem, negoli prosvijetljena vjera, prihvaćena osobnim opredjeljenjem i nepokolebljivim uvjerenjem. Pučki katolicizam je mlitav i popustljiv, zadovoljava se s malo obreda koji u životu ne obvezuje ni na što i uvijek ide linijom manjeg otpora. Vjerski život mu se pretežno sastoji od nekoliko svečanih proslava: Božića i Uskrsa, krštenja, prve pričesti, vjenčanja i ukopa. Stoga su se u spomenutom razdoblju uvijek iznova čuli, a čuju se još i danas tu i tamo, glasni i gotovo policijski strogi zahtjevi da treba već jednom raskrstiti s takvim katolicizmom, da moramo radikalno razlučiti žito od pljeve, pa i uz cijenu da nam se Crkva pretvori u sićušnu zajednicu izabranih, ali napokon valjanih vjernika! Budućnost pripada — prorokovalo se s puno žara i samouvjerenja — upravo takvim sitnim crkvicama,

malenim taborićima, otočićima istinske vjere i oazama savršenog kršćanskog zajedništva.

I dok smo sve te lijepe teološko-pastoralne robinzonade morali s mnogo strpljivosti slušati i čitati, dok se s jedne strane pokušavalo razgraditi Crkvu prošlosti i sadašnjosti da bi se izgradila Crkva budućnosti,[1] dotle je s druge strane naš siromašan i jednostavan katolički narod skromno ali masovno svjedočio da ipak i dalje ostaje glavni nosilac vjerskoga života u ovim našim krajevima. I dalje je on bio taj koji je oživljavao naše crkve u nedjelje i blagdane, koji nam je omogućavao da razna pokrajinska i nacionalna hodočašća doživimo kao izraz snažne, društveno vidljive i opipljive vjere u Krista. Treba li podsjetiti na nebrojeno mnoštvo vjernika koji su sudjelovali u svečanostima na Mariji Bistrici 1971., u Solinu 1976., ili na onih 600.000 hodočasnika koji svake godine prođu samo kroz naših devet najvećih hodočasničkih mjesta?[2]

Činjenice koje ovdje iznosimo i stajalište koje zastupamo također potvrđuje na svoj način jedno nedavno objavljeno marksističko znanstveno istraživanje. Rezultati toga istraživanja bili su izloženi na savjetovanju u Centralnom komitetu Saveza komunista Hrvatske 16. studenog 1976., a objavljeni su i u knjizi »Marksističko poimanje religije i politika SKJ prema crkvi i religiji«, Zagreb, 1976. Na stranici 29. te knjige naš poznati sociolog dr. Štefica Bahtijarević pokazuje brojidbeno da najviše pripadaju Crkvi poljoprivrednici (97%), zatim nekvalificirani i polukvalificirani radnici (66%), a najmanje viši službenici (25%), rukovodioci (19%) i osoblje zaštite (nijedan vjernik!) Iz toga vidimo da Crkvu pretežno sačinjava onaj malen, sitan, bezimen i slabo plaćen svijet, to jest ljudi koji se obično svrstavaju u »proletarijat« u širem smislu riječi, dok se izvan Crkve nalazi znatan dio dobro plaćenih ljudi, to jest izvjesna »buržoazija«. To priznaje uostalom bez oklijevanja i naš uvaženi stručnjak kad kaže: »... mogli bismo ukratko reći da najviši stupanj odvajanja od religije i crkve pokazuju oni slojevi koji uglavnom pripadaju dobro stojećim socio-profesionalnim i klasnim skupinama« (str. 29).

1 Vidi npr. J. Torbar, »Slučajevi« studenata-vjernika u Crkvi u Hrvatskoj, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 1971.

2 Usp. S. Bezić, Katalogizacija i kategorizacija hrvatskih Marijinih svetišta, u Crkva u svijetu, br. 4/1976, str. 361.

Doduše, moramo odmah naglasiti da Crkva nije ni klasna ni rasna povijesna pojava, da ona upućuje svoj poziv na novi život svim ljudima bez razlike, dakle i bogatima i siromasima, pametnima i neznalicama, slabima i jakima. Ali ipak ostaje neporeciva istina da je taj poziv većinom nailazio na odziv kod onih koji se nalaze na dnu društvene ljestvice, dok su ga razni bogataši, veleposjednici novca, nekretnina, vlasti, slave, slasti i umišljenog znanja često energično odbacivali. Crkva je dakle po svome sastavu svagda bila poglavito Crkva siromaha, slabih i nemoćnih, onih koji nešto nemaju ili onih koji teže za tim da nemaju, pa bez računice dijele drugima sve što imaju.

Cilj je ovih nekoliko redaka da pokažu kako je Crkva bila upravo takva zajednica u svome iskonu kad ju je Krist ustanovljivao i da je takva ostala i u nakanama II. vatikanskog sabora. Ništa nije toliko u raskoraku sa sveobuhvatnošću katoličkog kršćanstva koliko elitistička Crkva pomnjivo »izabranih«, »pravih« ili »istaknutih« vjernika, raznih mogućnika svetoga znanja i do grla zaposlenih revnitelja budućega svijeta, koji bi htjeli izbaciti iz Crkve njezine nemoćne, stare, neuke, nemarne, mlake i »povijesno« zastarjele članove.

1. ISUS KRIST I JEDNOSTAVNI NAROD

Isusovi prvi učenici, apostoli, bili su vrlo skromni i jednostavni ribari iz Galileje (Mt 4, 18—22). Nisu se ničim posebno odlikovali, osim nekom spontanom i upornom vjernošću prema Isusu. Njihove spoznaje o Bogu i o Kristovoj zadaći u svijetu bile su veoma manjkave, nerijetko primitivne, ponekad potpuno pogrešne. Petar, na primjer, nije ništa shvatio od teoloških dubina Isusova preobraženja na gori Tabor, nego je taj događaj doživio kao neku zgodnu izletničku idilu u prirodi (Mt 17,4; Mk 9,6). Porazno vjersko neznanje očitovao je također apostol Filip kad je od Isusa zatražio konačno jasan dokaz svoga božanskog poslanja, naime tako da bar njima, vjernim učenicima, pokaže napokon svoga Oca u njegovu naravnom izgledu (Iv 14,8—9). A što da kažemo o tlapnjama Ivana i Jakova, koji su Isusa zamolili da bi ih nagradio za njihovu sljedbeničku vjernost odabranim političkim položajima u svome budućem kraljestvu, to jest da mu sjednu jedan s desne strane, a drugi s lijeve (Mk 10,35—38)? Pa ipak Isus nije nikada

prezreo ili ukorio apostole zbog njihove priprostoće, neznanja ili nesnalažljivosti u stvarima vjere.

Nadalje, sva četiri Evanđelja gotovo na svakoj stranici ponavljaju da se Isus stalno kretao među »velikim mnoštvom naroda«. A to je mnoštvo naroda bio uglavnom bijedan puk palestinskih sela i zaselaka, oni koje je mučila neka nevolja, razni bolesnici i patnici, opsjednuti, mjesečari i uzeti (Mt 4,24—25). Tako je, eto, stvarno izgledala prva Crkva, prva zajednica vjernika koja se okupila oko Isusa! Dodamo li toj jadnoj zajednici invalida još poprilično broj svakakvih grešnika s kojima je Isus prijateljevao (Mt 11,19 ;Lk 7,34), imat ćemo dovoljno razloga da se snebivamo, razočaravamo i sablažnjavamo nad vulgarnim sastavom prve Crkve, osobito ako smo je zamišljali kao izabranu vojsku neumornih misionara, ćudorednih odličnika i neslomivih orijaša vjere.

No dok se oko Isusa sve više okupljao siromašan narod koji je on poučavao jednostavnim prispodobama o velikim stvarima (Mt 13), neki su predstavnici tadašnje buržoazije otvoreno ukazivali na proletersko društveno obilježje Isusovih sljedbenika, te su ih prezirali i proklinjali kao bezvrijedan ološ: »Ta je li itko od glavara ili od farizeja povjerovao u njega? Već samo ta svjetina, koja ne pozna Zakona — to je prokleto!« (Iv 7,48—49). O proleterskom obilježju prve zajednice vjernika izvješćuje i sv. Pavao ovim riječima: »Promatrajte, braćo, sebe koji ste pozvani! Nema vas ni mnogo na ljudsku mudrih, ni mnogo moćnih, ni mnogo plemenitih. Naprotiv, što je ludo u očima svijeta, izabra Bog da posrami mudre; što je slabo u očima svijeta, izabra Bog da posrami jake; što je neplemenito i prezira vrijedno u očima svijeta — i čak ono čega nema — izabra Bog da uništi ono što jest, da se nijedan čovjek ne može ponositi pred Bogom« (1 Kor 1,26—29).

Po sebi je razumljivo da Isus nije bio neki zanosni hvalitelj i ljubitelj svega što je narodno, i to samo zato što je narodno, niti je bio zagovornik neke vjerničke prosječnosti, mlakosti i nemarnosti u puku, odnosno ćudoredne popustljivosti i puzavosti. Ali je s druge strane također činjenica da je Isus imao mnogo razumijevanja prema raznim Nikodemima i mnogo ljubavi prema svim grešnicima. On je, dakako, sve ljude pozvao da budu savršeni kao Otac na nebesima, ali se to savršenstvo za nj sastoji upravo u tome da ne budemo nesnošljivi prema »zlima«, nego naprotiv da puštamo da nam sunce sja nad zlima i dobrima (Mt 5,45). Izričito je

pozvao na svoju »svadbu« i dobre i zle (Mt 22,10), te je zabranio svojim odviše revnim, gotovo fanatičkim sljedbenicima da već sada obavljaju »posljednji sud«, to jest da čupaju i izbacuju kukolj (Mt 13,29), da razlučuju žito od pljeve.

2. SVEOBUHVATNA CRKVA II. VATIKANSKOG SABORA

Mi smo danas, nažalost, pod utjecajem raznih novovjekovnih, ponajprije političkih čimbenika, veoma skloni da Crkvu shvaćamo uskogrudno sektaški, grupaški, avangardistički, jednoliko, jednostrano i jednobojno. Ako se u prijašnja vremena pretjerivalo u tom smislu da se pod izrazom »Crkva« uglavnom mislilo na crkvenu upravu, na papu, kardinale, biskupe i svećenstvo, sada se »istinskom Crkvom« većinom proglašavaju samozvane skupine duhovnih karizmatičara i pastoralnih bojovnika, koji nerijetko u stvari nisu ništa drugo nego suvremena crkvena inačica one drevne i vječne buržoazije koja s visoka prezire jednostavan narod, »raju«.

Protiv takvih shvaćanja i pojava valja uvijek iznova isticati sveobuhvatnost opće Crkve, Božjega naroda kako ga prikazuje II. vatikanski sabor u svojoj »Dogmatskoj konstituciji o Crkvi« (Lumen gentium), osobito u brojevima 13—16.[3] Crkva se ne sastoji naprosto od jednog jedinog elementa, od jedne vrste ljudi, pa ni one »najbolje«, »najpametnije« i »najangažiranije«. Ona je mnogoliko Božje i ljudsko djelo, duhovna i tjelesna stvarnost, sveta i grešna zajednica. U opću Crkvu, u sveobuhvatan Božji narod ne spadaju samo katolici u užem smislu riječi, nego na određen način i ostali kršćani, pravoslavci i protestanti, zatim svojevrsnom usmjerenošću židovi i muslimani, štoviše neznabošci koji još nisu primili Evanđelje i praznovjerni mnogobošci koji nepoznatoga Boga traže u kojekakvim utvarama i likovima. To je, eto, prava katolička Crkva, kako je vide Duh Sveti i II. vatikanski sabor.

No ako je Crkva, prema II. vatikanskom saboru, doista tako široka i sveobuhvatna zajednica, onda u njoj bez sumnje ima dovoljno mjesta i za vlastiti pučki i proleterski katolicizam sa svim

3 Moramo upozoriti da je latinski tekst br. 16 ovoga dokumenta u izd. Kršćanske sadašnjosti iz 1970. (str. 116) manjkav. U prvoj rečenici nedostaju riječi »diversis rationibus ordinantur«.

njegovim nesavršenstvima i slabostima. Bilo bi tragično kad bi mu to mjesto bilo uskraćeno, jer bi značilo da se današnja Crkva ne zna više ponašati katolički, tj. sveobuhvatno, cjelovito, sabirateljski. A nemojmo zaboraviti da se ne samo naš domaći katolicizam, nego i onaj u Latinskoj Americi, Africi i Aziji znatnim dijelom sastoji od jednostavnog i siromašnog puka koji se još uvijek mora boriti s elementarnim životnim teškoćama. Prema jednom novijem atlasu za povijest Crkve, u Latinskoj Americi ima 225 milijuna takvih katolika — siromaha, u Aziji oko 70 milijuna, a u Africi 60 milijuna.[4]

Istina, neki pažljivi promatrači zbivanja u Crkvi primjećuju da je II. vatikanski sabor skoro sasvim zaobišao tu krupnu činjenicu pučkog katolicizma. Ustanovljeno je, na primjer, kompjutorom[5] da se riječ »pučki« (popularis) nalazi svega jedanput u svim saborskim dokumentima, i to u »Konstituciji o svetoj liturgiji«, br. 118, gdje piše: »Neka se brižljivo njeguje pučko vjersko pjevanje, da glasovi vjernika mogu odzvanjati u pobožnim i svetim vježbama, pa i u samim liturgijskim činima, prema odredbama i propisima rubrika.«[6] Možda je ta koncilska šutnja jedan od razloga neprilikama i mukama koje je pučki katolicizam doživljavao u Crkvi poslije Koncila. Bilo kako mu drago, izvjesno je to da se taj problem pojavio u svoj svojoj oštrini već 1968. na konferenciji latinskoameričkog episkopata u Medellinu, a 1974. i na Općoj biskupskoj sinodi u Rimu. Sažimajući rad te sinode papa Pavao VI. je 1975. u svom nagovoru o evangelizaciji u suvremenom svijetu ustvrdio da se danas gotovo posvuda iznova otkriva vrijednost pučkih oblika traženja Boga i vjere. On je priznao, doduše, da pučka religioznost ima svojih ograničenosti, ali je kao jedva tko dosad jezgrovito ukazao na njezine izvorne kršćanske vrijednosti: »Ona je — piše Papa — izražaj žeđi za Bogom koju samo jednostavni i siromašni duhom mogu osjetiti. Ona osposobljava za velikodušnost i žrtvu sve do herojstva u očitovanju svoje vjere. Ona

4 Usp. H. Jedin, K. S. Latourette, J. Martin, Atlas zur Kirchengeschichte, Freiburg i. /Br., 1970, str. 150—151. — Podosta konkretnih podataka može se naći i u zbornom djelu Eglise et pauvreté, Paris, Cerf, 1965.

5 Usp. Ph. Delhaye, M. Guéret, P. Tombeur, Concilium Vaticanum II. Concordance, index, listes de fréquence, tables comparatives, CETODOC, Louvain 1974.

6 Ovaj tekst donosimo prema prijevodu Interdijecezanskog liturgijskog odbora, izd. Banja Luka 1964, a ne prema prijevodima Kršćanske sadašnjosti iz 1970. i 1972. godine, u kojima nedostaje riječ »vjernika« (fidelium).

vrlo snažno doživljava neizreciva Božja svojstva: njegovo očinstvo, njegovu providnost, prisutnost njegove trajne i dobrohotne ljubavi. Rađa unutrašnje stavove koje u tom stupnju inače rijetko susrećemo: strpljivost, smisao za križ u svagdanjem životu, predanost, otvorenost drugima, pobožnost« (potcrtao T. V.). Stoga Pavao VI optimistički gleda na budućnost pučke religioznosti u Crkvi: »Ako se dobro usmjeri, ta pučka religioznost može za naša narodna mnoštva sve više i više biti istinski susret s Bogom u Isusu Kristu« (usp. Evangelii nuntiandi, broj 48, izd. Kršćanska sadašnjost 1976, Dokumenti 50, str. 39—40; naš se prijevod ponešto razlikuje od ovoga).[7]

Završavajući ovaj kratki prilog smatramo potrebnim odgovoriti na neke učestale prigovore koji se upućuju protiv vjere jednostavnoga katoličkog puka.

Ta vjera — kaže se — nestalna i popustljiva, lako zalazi na stramputice.

Mi naprotiv držimo da je vjera puka u teškim kriznim razdobljima svjetske povijesti, čvršća, izdržljivija i sigurnija negoli vjera teološki prosvijetljenih osoba. Na to su upozorili već sv. Hilarije (315—368)[8], veliki kardinal Newman (1801—1890)[9] i drugi koji su pokazali da je u arhivskoj krizi vjera mnogih biskupa bila pokolebana, dok je ostala nepokolebana kod jednostavnog puka. Pobjedom vjere naroda nad teološkim spekulacijama također se smatra proglašenje dogmi Bezgrešnog Začeća B. D. Marije 1854. i njezina Uznesenja 1950.[10] A zar nismo i danas svjedoci bistre i odvažne vjere jednostavnih kršćana u sukobu sa smušenom i koleb-

7 Koliko znamo, na skupovima i u napisima koji su u nas bili posvećeni problemima evangelizacije uopće se nije dotakla tema »pučke religioznosti«. Šteta! Treba li to uzeti kao još jedan dokaz u prilog našoj tvrdnji da nam se teologija ne bavi ili jedva bavi gorućim problemima domaće Crkve, već luta mislima ili u inozemstvu, ili u arheologijskim prapočecima kršćanstva, ili u neostvarenoj budućnosti neke opće teologije cijeloga svijeta? (usp. T. Vereš, Skrovite molitve današnjih Francuza i ostalih naroda, u Obnovljeni život, 5/1976, str. 448—496, osobito str. 495). — Napomenimo da je Pavao VI. već 1973. uzeo u javnu obranu »pučku religioznost« (u govoru u Castelgandolfu 22. kolovoza).

8 U djelcu »Protiv arijevaca« (Contra Arianos) br. 6 čitamo: »Svetije su uši puka nego srca svećenika« (Sanctiores sunt aures plebis quam corda secerdotum); usp. PL 10, 613.

9 U glasovitom članku »Konzultiranje vjernika u stvarima nauke« (On consulting tle faithfull in matters of doctrine) koji je objavljen u časopisu The Rambler (Lutalac), srpanj 1859. Članak je dostupniji u prijevodu na francuski jezik u knjizi: J. H. Card. Newman, Pensées sur l'Eglise (Misli o Crkvi), Paris, Cerf 1956, str. 402—439. — O Newmanovu stajalištu vidi na našem jeziku: J. J. kard. Wright, Svjedočenja svjetovnjaka, u Vrelo života (Sarajevo), 1/1977, str. 7—19.

10 Usp. J. — M. R. Tillard, Le »sensus fidelium« (Osjećaj vjernika) u knjizi Foi populaire, foi savante (Pučka vjera, učenjačka vjera), Paris, Cerf 1976, str. 9—40.

ljivom vjerom nekih svećenika i redovnika na primjer u Francuskoj i Njemačkoj?

Ali nije li — kažu drugi — konkretna vjera naroda ipak stvarno natrunjena praznovjernim elementima?

Zacijelo jest. Ali tko je »bez grijeha« u tom pogledu? Ako su u vjeri jednostavnih ljudi prisutni praznovjerni elementi osjetilne i praktične naravi, u vjeri prosvijetljenih vjernika često prevladavaju praznovjerni elementi duhovne i teorijske naravi. Koliko teolozi, egzegete i katehete znadu svoja obična ljudska, naivna ili kompliciranа znanstvena tumačenja Boga, Božje Riječi i kršćanstva nuditi kao jedino »pravog« Boga, kao »čistu« Božju Riječ i »izvorno« kršćanstvo?! Stoga bismo rado rekli: onaj tko je bez ikakva grijeha praznovjerja, neka prvi baci kamen na praznovjerje naroda! Nama se čini da je jedini pravi kršćanski stav u toj stvari da svatko iskreno prizna svoj vlastiti grijeh, svoje vlastito obožavanje raznih teorijskih i praktičnih kumira i da ih se nastoji osloboditi.

Ako ćemo pravo, problem pučkog katolicizma nije ni pitanje pravovjernosti, ni pitanje suvremenosti vjere. To je u prvom redu pitanje sposobnosti današnje Crkve, osobito njezinih teoretičara u školama i praktičara na terenu, da odlučno stresu sa sebe prašinu materijalnog i duhovnog bogatstva koja se nakupila ne kroz mnoga stoljeća poslije cara Konstantina, nego upravo sada poslije Drugog svjetskog rata i Drugog vatikanskog koncila. Kad budemo siromašni otprilike kao što je Isus bio siromašan i kad postanemo jednostavni približno kao djeca, onda ćemo moći napokon shvatiti i zavoljeti jednostavnost i siromaštvo pučkog i proleterskog katolicizma ne samo u svijetu, nego i u našoj vlastitoj domovini.

U »Danici« objavljen je moj prilog o pučkom katolicizmu u našim krajevima. Djelovalo je ohrabrujuće kad se ustanovilo da je taj prilog bio dobro primljen u raznim sredinama domaće Crkve počevši od jednostavnog puka, kojemu je bio prvenstveno namijenjen, do teoloških krugova, kod kojih je također naišao na povoljan odjek. No bila bi šteta kad bi ta tema ostavila u nama samo prolazan dojam da je »vrlo zanimljiva« ... Ako je, naime, istina da Crkvu u cjelini sačinjava pretežno jednostavan, duhovno i materijalno siromašan puk, a da se od Crkve kao po pravilu udaljuje umišljena intelektualna i financijska buržoazija, onda

bi nas ta istina morala potaknuti na presudne odluke! I to kako u pogledu načina tako i u pogledu sadržaja našega cjelokupnog pastoralnog rada, teološkog školovanja i duhovnog života. Drugim riječima: ako je činjenica, recimo, da nijedan ili jedva dva-tri člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dolaze u crkvu i na slična mjesta, zašto se onda gotovo cijela naša Crkva skoro u svim svojim naporima postavlja tako kao da ima posla samo s ljudima velikog umnog kalibra i s osobama najkompliciranije znanstvene učenosti?! Zar je izgubila sposobnost da bude jednostavna s jednostavnima?

Prepuštajući ta pitanja temeljitom razmišljanju svih nas, ovdje bismo htjeli ukratko upozoriti da zanimanje za pojavu pučkog katolicizma neprestano raste u Crkvi i svijetu.

Papa Pavao VI. je tijekom prošle godine dvaput progovorio o pučkoj pobožnosti. Prvi put u nagovoru biskupima Bavarske (SR Njemačka) 13. listopada 1977. rekao je da »valja odbaciti pokušaje što su se poduzimali da se uklone manifestacije pučke pobožnosti, te je nužno da se one čuvaju, promiču i u slučaju potrebe očiste od elemenata manje vrijednosti«. Drugi put 5. prosinca naglasio je biskupima istočne Francuske da je sasvim opravdana briga za znanstvene krugove i za mlađe naraštaje: »Sve je to evanđeoski, ali pod uvjetom da se ne zapostavi masa vjernika koji imaju drukčiji ritam i kojima je svakako potrebna pastoralna služba i neke strukture što ih valja obnoviti a ne ukinuti.«

Inače, znanstvena ustanova »Centre National de Recherche Scientifique« (Nacionalno središte znanstvenog istraživanja) održala je u Parizu od 17. do 19. listopada 1977. značajan skup na kojemu se svestrano raspravljalo o »pučkoj religiji«.

I kod nas bi bio prijeko potreban takav skup, makar i skromniji, no mnogi koji su riječima za »promjene« i »napredak«, djelima ostaju uz načelo »Ne miči što počiva« (Quieta non movere).

POGOVOR

Ovaj deveti svezak popularne biblioteke »Novi vidici« nadovezuje se stilom i tematikom na prethodne sveske i ima sve značajke izdavačke djelatnosti HKD sv. Ćirila i Metoda, nekadašnjeg Društva sv. Jeronima, koje je u sto i deset godina svojega postojanja uvijek vodilo računa o raznim izrazima i manifestacijama pučke kulture, književnosti i religioznosti, na što su neki pojedinci još donedavna gledali gotovo podcjenjivački. U novije vrijeme, čini nam se, većina je pobornika tzv. elitističkog usmjerenja na tim područjima donekle promijenila svoje mišljenjn. Autori su ovoga sveska dva dominikanca, poznata kod nas i u svijetu po svojim znanstvenim i popularno pisanim knjigama, a pridružio im se svojim prilogom glavni urednik HKD, koji je i preveo glasovito djelce Sergea Bonneta, objavljeno 1973. u Parizu pod naslovom »A hue et à dia«.

Knjiga NEOKLERIKALIZAM I PUČKI KATOLICIZAM, pisana djelomično polemičkim i gotovo virulentnim tonom, nije prvenstveno uperena protiv katoličkih klerika i katoličke elite. Svima su nam poznate zasluge i značenje raznih elita i avangarda u razvijanju i napredovanju religijâ i pojedinih pokreta. Međutim, kršćani sa svog stanovišta gledaju na »elitizam« nešto drugačije. Mnogi klerici i intelektualci »elitističke« orijentacije upadaju u neku vrst separatizma ili izolacionizma gubeći smisao i osjećaj za zajedništvo i komunikativnost.

Naša kritika upućena je takvim intelektualcima i klericima, predstavnicima »cerebralnog« intelektualizma i neoklerikalizma. Uostalom, pragmatistička, cerebralna i »intelektualistička« koncepcija inteligencije kao sposobnosti snalaženja i posjedovanja znanja i obrazovanja razlikuje se od kršćanskog i teološkog shvaća-

nja inteligencije. Prava inteligencija uključuje u sebi i mudrost srca i razumijevanje drugoga. Nju često ne posjeduju ni oni koji mnogo znaju ni oni čija se razboritost sastoji u tome da štede sebe i da se snalaze na račun drugoga.

Nažalost, utilitarističko usmjeravanje i dvoličnost jedne u tehničkom pogledu vrlo uznapredovale civilizacije očituje se i u rezoniranju i u ponašanju njezinih intelektualaca, koji se odvajaju od »nesposobnih« i »zaostalih«, a zapravo od većine siromašnih i diskriminiranih, kojima je prvima Krist donio svoju Radosnu Vijest. To je hermetički izolacionizam intelektualaca koji se zatvoriše u svoju »kulu bjelokosnu«, ogradivši se od »mase« svojim snobizmom, tehnokratizmom i »elitizmom«. U takvim situacijama ti »cerebralni« intelektualci pokazuju se katkada mnogo nekulturniji i bešćutniji od neobrazovanih pojedinaca i masa. U trci za probitkom i užitkom, za vlastitom afirmacijom i posljednjim krikovima mode, ne mogu čuti poruku Besjede na gori i zaboravljaju da se prava sloboda, krepost, hrabrost i inteligencija nalaze u kvalitetama srca: u ljubavi, milosrđu, raspoloživosti i otvorenosti.

Srce Albina Lucianija, koji je, osvojivši svijet svojim ljubeznim i otvorenim smiješkom, nakon kratkotrajnog pontifikata umro kao papa Ivan Pavao I, pripadalo je siromasima. Bez ikakva osjećaja niže vrijednosti znao je superiorno demaskirati razne ekstravagancije i snobizme »cerebralaca« u kleričkim redovima, koji su ga ipak cijenili više nego one kojima su u lice laskali, znao je pisati kako pučka hodočašća i pobožnosti nisu izraz folklorno-magijskog sinkretizma, nego centri evangelizacije, znao je svojom poniznošću razoružati i one najumišljenije i najoholije.

Na pariškoj zadušnici, 3. X. 1978, kardinal Marty rekao je na kraju homilije: »Ivan Pavao I. uputio nas je s nekoliko gesta i s nekoliko riječi na ono što je bitno, upozorio nas je na ono što je najpotrebnije i najhitnije: pažnja i ljubav prema siromašnima. Crkvi je pokazao put: poniznost križa koja pobjeđuje grijeh i smrt.« Kao patrijarh Venecije, Albino Luciani rekao je jednom zgodom, kako svjedoči Mons. Volo, ove riječi: »Da bismo doista mogli evangelizirati, potrebno je da istina koju izlažemo bude pristupačna i djeci. Krist je došao da spasi sve ljude, a ne da osniva univerzitete.« Kad je prodao na dražbi zlatni križ, što mu ga je

dao Ivan XXIII, da bi mogao financirati podizanje doma za djecu invalide, rekao je onima koje je to prenerazilo: »Pravo blago Crkve jesu siromasi.«

I ova knjižica želi da na pravo mjesto stavi siromašne i one koji kao predstavnici moći, bogatstva, »cerebralnog« intelektualizma i klerikalizma, tj. »dezinkarniranog Logosa«, u ime nekakvog »elitizma« zavode mase. Njihova dvoličnost, snobizam i bešćutnost nema ništa zajedničko s Kristom i njegovom Crkvom. Crkva Kristova, tj. Crkva siromašnih, imala je uvijek zajednički jezik s narodom. Ona i nije drugo nego narod Božji u hodu prema domovini.

UREDNIŠTVO

SADRŽAJ

Strana

Radovan GRGEC

CRKVA SIROMAŠNIH I PUĆKA RELIGIOZNOST . . 5

Serge BONNET

PREOBRAŽAJ KLERIKALIZMA 19

Uvod 19

I. O puku 24

II. O vjeri 30

III. O dijalogu 36

IV. O svetkovinama i blagdanima 43

V. O krštenju i prvoj pričesti 49

VI. O vlasti, zajednici i slobodi

Trun i greda 35

Nekadašnje i sadašnje idealne zajednice . . . 59

VII. O pastoralnoj teologiji 62

VIII. O politici 66

IX. O kleru 68

Tomo VEREŠ

PUČKI I PROLETERSKI KATOLICIZAM 77

1. Isus Krist i jednostavni narod 79

2. Sveobuhvatna Crkva II. Vatikanskog sabora . . . 81

POGOVOR 87

NOVI KATEKIZMI HKD SV. ĆIRILA I METODA

Dr. Ivan Pavić: RADOSNA VIJEST. Novo i dopunjeno izdanje našega najtraženijeg katekizma s posebnom pripravom za prvopričesnike. U razmjerno kratkom vremenskom razmaku dobili smo, eto, i XI. izdanje »Radosne vijesti«, koja je plod dugogodišnjeg rada i iskustva našeg uvaženog katehetskog stručnjaka. Knjiga je bogato ilustrirana. U sadržajnom, metodskom i likovnom pogledu adaptirana je sadašnjim potrebama našeg svagdašnjeg i vjerskog života. Posebno su uzeti u obzir zahtjevi i potrebe djece, roditelja i stručnjaka, naročito onih »s terena«. Cijena 35 d.

P. Stanko Banić—p. Budimir Cvitković: KATEKIZAM-SLIKOVNICA »SLAVIMO BOGA« za prvu godinu polaznika vjeronauka. Slikovnica donosi uz vrlo uspjele slike uz svaku pojedinu vjersku istinu stihove, koji su vrlo prikladni za djecu. Stihove je uglazbio o. Anđelko Fazinić. Ova slikovnica-katekizam preporuča se svim roditeljima koji mogu kod kuće na osnovu tog katekizma poučavati i odgajati djecu u vjeri. Cijena 50 d. Može se naručiti i na adresu: **Franjevačka prokuratura provincije sv. Ćirila i Metoda, Kaptol 9.**

NAUKA KRISTOVA, veliki katekizam za odrasle. Predgovor kardinala Wrighta i nadbiskupa F. Kuharića. U izradi katekizma za odrasle, toliko potrebnog za naše vrijeme, kada sve više uviđamo da prave katehizacije djece nema ako odrasli ne budu odgojeni i poučeni u vjeri u skladu sa suvremenim potrebama, sudjelovali su vrhunski stručnjaci okupljeni oko kardinala Wrighta. Na hrvatski ga je preveo dr Josip Weissgerber, D. I. Prema mišljenju mnogih stručnjaka to je bez sumnje danas najbolji katehetski priručnik za odrasle (u pripremi).

Narudžbe i predbilježbe prima izdavač: **HKD sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, Trg kralja Tomislava 21**

BIBLIOTEKA »NOVI VIDICI«

FEDINAND KLOSTERMANN: **Teze o laicima.** Rasprava o laičkom apostolatu u svijetu poslije II vatikanskog sabora. — Cijena 7 dinara.

JEAN DANIELOU: **Osporavanja i svjedočenja.** Suvremeno kršćanstvo prolazi kroz krizu, rješenje se nalazi u akciji i kontemplaciji. Cijena 7 dinara.

JEAN DANIELOU: **Vjera kroz vjekove i čovjek današnjice.** Suvremena apologetika: uzajamno prožimanje novog i starog. Novo izdanje s predgovorom »o slučaju Daniélou«. Cijena 42 dinara.

JEAN GUITTON: **Što vjerujem.** Ispovjest vjere velikog francuskog filozofa i književnika. — Cijena 20 dinara.

RADOVAN GRGEC: **Novo i staro.** Prikaz nekih gorućih koncilskih i postkoncilskih pitanja s osvrtom na našu specifičnu situaciju. — Cijena 15 dinara.

JEAN GUITTON: **Katolicizam.** Sažeti prikaz katoličkog vjerovanja i nazora na svijet. — Cijena 20 dinara

GEOGES HUBER: **Moj će anđeo ići pred tobom.** Kratka angelologija iz pera katoličkog laika. — Cijena 56 dinara.

BONNET — GRGEC — VEREŠ: **Neoklerikalizam i pučki katolicizam.**

Narudžbe prima izdavač: HRVATSKO KNJIŽEVNO DRUŠTVO SV. ĆIRILA I METODA, Trg kralja Tomislava 21, 41000 Zagreb.

VELIMIR DEŽELIĆ SIN: **Sofiju odabra.** Pobožna priča o svetoj braći Ćirilu i Metodiju. Zagreb 1963, str. 160. Opremio Ivo Dulčić. — Cijena 10 d.

PETAR GRGEC: **Blaženi Augustin Kažotić i njegovo doba.** Opremio Ivo Dulčić. Zagreb 1963, str. 216. — Cijena 10 d.

YVES IVONIDES: **Orijaš kršćanstva.** Romansirana biografija sv. Pavla apostola. Opremio Josip Bifel. Zagreb 1973, str. 196. — Cijena 40 d.

GIOVANNI PAPINI: **Sveti Augustin.** Biografija velikog naučitelja Crkve. Preveo Frane Sentinella. Opremio Alfred Pal. Zagreb 1975, str. 200. — Cijena 45 d.

YVES IVONIDES: **Zvijezde koje ne zalaze.** Romansirane biografije dvadesetorice velikana Crkve iz prvih pet stoljeća. Opremio A. Pal. Zagreb 1976, str. 256. — Cijena 65 d.

Narudžbe prima izdavač: HRVATSKO KNJIŽEVNO DRUŠTVO SV. ĆIRILA I METODA, Trg kralja Tomislava 21, 41000 Zagreb.